
Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •

• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •

• XIII. évfolyam • 2021 • 3. (49.) szám •

T A R T A L O M

ÍRÓK A SZÜLŐFÖLDRŐL

Kozma László: Erdély; Mise a Madarasi Hargitán 3

IRODALOMTÖRTÉNET

Csontos Márta: A költői beszédmod és szereptudat
első stációja Reményik Sándor Fagyöngyök
című kötetében 4

HELYTÖRTÉNET

Balázs Árpád: Orbán Balázs szülőföldjén (III.) 17

ANYANYELVÜNK ÉPSÉGÉÉRT

Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében XLVI. 37

MÚZSA ÉS LANT

P. Buzogány Árpád versei 46

Csontos Márta versei 48

Balajthy Ferenc versei 50

P. Buzogány Árpád: Kampányban 52

Beke Sándor versei 54

Albert-Lőrincz Márton versei 55

Márton Tímea verse 56

Brauch Magda: Szólótolvajok 57

Ráduly János: Haikuk 59

Márton Károly versei 60

Kacsó András: Küküllő-sors (III.) 61

MÚZSÁK AJÁNDÉKA

Beke Sándor fordításai:

Virgil Mihaiu versei 71

HIT ÉS ÜZENET

Kozma László: Triptichon.

Árpád-házi szent királyok (II.) 77

ÉLŐ NÉPHAGYOMÁNYOK

Asztalos Enikő: Erdélyi néprajz marosszéki gyűjtésekben X.

Magyar népi kézimunkák Maros megyében (III.) 89

Erdélyi Toll

• Alapította: Beke Sándor • Alapítási év: 2009 •

- Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó
- Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR**
- Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA**
- Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD**
- Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** • Gazdasági vezető: **Beke Klára**
- Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax: 0266-212703
- Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, Str. Tamási Áron nr. 87. jud. Harghita, RO
- Honlap: www.erdelyigondolat.ro • E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu
- Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó • Nyomda: Erdélyi Gondolat
  - A megjelent írások nem tükrözik feltétlenül a szerkesztőség véleményét!
  - Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza
  - A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen
  - Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 60 lej, külföldieknek egy évre: 18 EUR
  - Folyóiratunk megvásárolható az erdélyi könyvesboltokban
- A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette • Borítóterv: Beke Sándor-Olivér
  - Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc

• ISSN 2066 — 8929 •

Kozma László

Erdély

Ahogy kimondom, Erdély,
Mélybe szakad meredély,
Megnyílnak folyóvölgyek,
Fölzúgnak fenyők, tölgyek
És fölszakad a csend, mély,
Patak zokogja: Erdély,
Szelíd víz szálfát görget,
Csillannak páfrány-zöldek,
Alkonyatot folyó visz,
Csillogó ampelopszisz
És források csobognak,
Ahogy a hóvíz olvad,
Indulnak szökkenések,
Zúg vízesés, tömérdek,
A szarvasok szemének
Színén a rét megéled,
Hegyoldalon, mint könnycsepp,
Fehér juhok görögnek,
Az esztenákon este
Fehér forrás ered meg,
Lovasok árja zúgjon
A csillogó Tejúton,
Faragott napok, holdak
És kapuk nyikorognak,
Harangzúgás, mint jó bor,
Szétömlik Csíksomlyóból.
Forrása bőven árad
Áldásnak és imának.

Mise a Madarasi Hargitán

Fehér a táj, szürke köd-vidék —
De a csúcson láttad a misét.
Ezer kétség, vak közöny kísért —
De a csúcson láttad a misét.
Felragyog a borús őszi ég,
Mert a csúcson láttad a misét.

Csontos Márta

A költői beszédmód és szereptudat első stációja Reményik Sándor *Fagyöngyök* című kötetében

Reményik Sándor *Fagyöngyök* című első kötete 1918-ban jelent meg. A *Fagyöngyökről* készített első recenziót S. Nagy László tollából az *Erdélyi Szemle* közölte.¹

Olosz Lajosnak írt leveléből tudható, kapott olyan visszajelzéseket, melyek további inspirációkat jelenthettek számára. Olosz Lajos maga így vélekedett 1918. június 26-án kelt levelében: „Verseid közül sok tetszik nekem. Úgy gondolatokban, mint kifejezőeszközökben sok rendkívüli finomságot találtam, sokat fejlődöttél életfelfogásodban, elhatározottságodban is, keményedtél Istennel és az emberekkel szemben, szempontjaid általában magasak, lírad lélektanilag a ma színvonalán áll és értékesen elmélyedő, ezért bizonyára kis körű érdeklődéssel fog találkozni”.²

Schöpflin Aladár jelzésértékűnek tartotta a versek füzet formátumban történő megjelentetését, úgy gondolta, hogy a versekben Reményik tárgyköre „az életbe való beletörődés szenvedése”³, a kellő aktivitással nem rendelkező ember összeütközése a őt körülvevő akadályokkal. Hangvételt azonban nem tartja igazán egyedinek.

A *Fagyöngyök* kötetből Jancsó Elemér a természet és az istenhit kettőségét emeli ki, melyet „az örökös lázadás és alázatos megnyugvás” tesz mélyen embe-rivé”.⁴

Reményik első méltatójaként Jancsó Elemér az ellentétek sajátos harcát, majd kiegyenlítődését tartja korai lírája jellemzőjének. Verseit a megoldható és megoldhatatlan problémák között vergődő lélek művészi kifejeződésének tekintti. A természet és az Istenkeresés mellett a magyar sorsprobléma már az első kötetben is megrajzolódik. A *Hogy is volt*, a *Zászló a szélben*, a *Forradalom* című

¹ S. Nagy László, *Kritika*, Erdélyi Szemle, 1918. július 21., 13. „És jöttél te és verseid elé írtad a minden bánatot, az örököt, a Természetet, az erdő, a szellő drága bánatát...” Az *Erdélyi Szemle* ugyanezen számában olvasható az első kötetbe bekerült *Pilátus* és az *Egy melódia*. Érdekes módon Reményik Sándor *Összes verseiben* ez utóbbi nem található.

² *Félig élt élet*, Reményik Sándor emlékezete, Polis Könyvkiadó, 2003, 126.

³ *Lehet, mert kell* = Reményik Sándor emlékezete, Kolozsvár, Nap Kiadó, 30, SCHÖPFLIN Aladár, *Fagyöngyök*, „Nincs... [...] sem a formájuknak, sem a tartalmuknak személyes ke-rete... [...] A szavai és rímei gonddal válogatottak, de nincs egyéni csengésük”. Kemény szavakkal így zárja értékelését: „[...] a versekből nem alakul ki a költőnek pontosan felismerhető profilja, mely elkülönítené a dilettánsok tömegétől”.

⁴ JANCSÓ Elemér, *Reményik Sándor élete és költészete*, Kolozsvár, Erdélyi Füzetek 1., 1942, 15.

versekben az 1916-os, Erdélyt megrohanó román támadásokra reflektál. Jancsó véleménye szerint a sajátos élettérben alkotó költő első kötetének versei abban különböznek a *Végvári versektől*, hogy a *Fagyöngyökben* még csak a háttérből hallatja rezignált hangját, mint aki nem érez még tettekkészséget ahhoz, hogy konkrét lépéseket tegyen.

Reményik szerepvállalása a *Fagyöngyökben* még csak kialakulóban van, ön-értéktudata bizonytalanságot tükröz, mintha „szellemóriások fényében” érezné magát biztonságban.

Én csak kis fatornyú templom vagyok,
Nem csúcsíves dóm, égbeszökkenő,
A szellemóriások fénye rámragyog,
De szikra szunnyad bennem is: Erő.⁵

Reményik Babits Mihálynak is elküldte verseskötetét. Babits röviden válaszolt:

Igen Tisztelt Uram!

Nagyon köszönöm a verseskönyvet. Igazán van benne egynéhány igen szép vers!

Főleg a gondolatokban való gazdagsága oly tulajdonság, mely mai poézisünkben nem mindennapos.

Maradok kész híve és igaz tisztelője

Babits Mihály⁶

Reményik 1918 szeptember 19-én küldi Babitsnak válaszlevelét:

Mélyen Tisztelt Uram!

Írántam tanúsított szíves és engem nagyon megtisztelő jóindulatára hivatkozva, vagyok bátor Nagyságodat ismét egy kéréssel zaklatni. Mint a „Nyugat” szerkesztőjéhez is, fordulok ezúttal Nagyságodhoz mellékelt verseimmel, nagyon kérve, szíveskedjék azokat átnézve, ha Nagyságod bár ezek közül egyet is érdemesnek ítélné, a „Nyugat”-ban elhelyezni. Nagyon jólesnék, ha Nagyságod döntéséről azután valamiképpen értesülhetnék. Nagyon kérem, ne vegye szerénytelenségnek ezt a lépésemet, nehezen szántam rá magam. Azonban az érvényesülés útjai fiatal, kezdő írónak ma oly kegyetlenül nehezek. Ha egyszerűen a „Nyugat” szerkesztőségéhez fordulok, már ismeretlen nevemnél fogva, az elutasítás egészen bizonyos. Míg Nagyságod akármilyen ítélete biztosít arról, hogy ügyem legalább megvizsgáltatott valaki által, akihez irodalmi dolgokban a legteljesebb bizalommal vagyok. Ismételten kérem, ne nehezteljen őszinteségemért, s fogadja nagyrabecsülésem és teljes tiszteletem kifejezését.

⁵ REMÉNYIK Sándor, *Templomok, Összes versei I.*, 23.

⁶ *Babits Mihály levelezése 1918–1919*, s. a. r. SIPOS Lajos, Bp., Argumentum Kiadó, 2011, 154-155.

Reményik versei azonban 22 éves pályafutása során egyetlen alkalommal sem kerülhettek a Nyugat hasábjaira.

A Reményik-életmű méltatói nagyon szűkszavúan emlékeznek meg az első kötetről, jollehet a sajátos Reményik-attitűd már ezekben a versekben is nyomon követhető; a sorsvállaló küldetésstudatot megfogalmazó költő szubjektumanalízise során eljuthatunk a versbeszéd értelmezéséhez, nevezetesen ahhoz, hogyan tudja a költő a benne rejlő szkepticizmust feladatvállalásának szolgálatába állítani. A bizonytalanság és bizonyosság ellenpólusai között a „költészet nagy erdejébe” tévedő költőnek vállalnia kell, hogy az „élet ketrec, fülledt, fojtó”⁸, az erkölcsi parancs ereje azonban győz, s a tettvágyat megsokszorozza.

A kuszaságban én vagyok a rend,
A zord márványokban angyaloknak képe.
Lettem. Vagyok királyi üzenet
A Földnek. Kínok, kereszthordozások,
Torz, szürke árnyak, hitvány törpeségek
Belőlem nyernek új világosságot.⁹

Babits 1940-ben újból hangot ad véleményének a *Fagyöngyökről*. „Régi olvasója vagyok Reményiknek, sőt Magyarországon alighanem én vagyok a legrégebb olvasója. Hogy úgy mondjam, már »történelemelőtti« időkben ismertem, amikor még könyve sem volt, s külön erdélyi irodalom sem volt. 1918-ban volt ez. A Kolozsvárról érkezett versek szerény és magányos költőre vallottak. Külső formájuk semmivel sem vonta magára a figyelmet, holott azidőtájt a magyar líra ép javában tombolt a lázadóformák vajudásaiban és csillogásaiban. A költő ma, visszatekintve, 'fésületlennek' mondja ezeket a régi verseit”.¹⁰

A *Fagyöngyök* kötetének a kiadás évében nem volt túlságosan nagy visszhangja, azonban néhány évvel később, kortársak ismertetésekben utalást tesznek az első kötet verseire.

Makkai Sándor *A költő prófétasága* című tanulmányában „régén várt gondolati lírának”¹¹ tekinti a pályakezdő verseket, Reményiket, a magyar lélek saját

⁷ Uo, 154-155. Az erdélyi irodalom értékeit kiemelve Babits egy 1926-os interjúban — melyet az *Ellenzék* közölt január 13-án — ismételten idézi Reményikkel kapcsolatos véleményét. „Reményiket jól ismerem és sokra becsülöm, ő még a *Fagyöngyök* megjelenése előtt felkerekedett verseivel. [...] Ahogy én az erdélyi helyzetet látom, az íróknak javára vált az elszigeteltség és az önmaguk erejére utaltság”. „*Engem nem látott senki még.*” = *Babits olvasókönyv II.* szerk., SIPOS Lajos, Bp., Historia Litteraria Alapítvány, Korona Kiadó, 1999, 14.

⁸ REMÉNYIK Sándor, *Vajda János Szelleméhez*, i. m. 18.

⁹ Uo., 22.

¹⁰ BABITS Mihály, *Az erdélyi költő*, Nyugat, 1940, 7, 389.

¹¹ MAKKAI Sándor, *Erdélyi szemmel = A költő prófétasága*, Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 2009, 37.

tos, meditatív megszólaltatójaként Csokonai, Petőfi, Arany, Vajda János költészetét folytatójának tekinti.

Molter Károly a *Pásztortűz* egy 1927-es számában a *Fagyöngyök*, a *Csak így*, a *Vadvizek zúgása* és Reményik Rilke fordításai alapján próbál a költőről portrét rajzolni. A három kötet összehasonlításával a költőt a „technikátlanság mesztereként” említi, aki elsősorban „a belső pátosz adta lélekkonfliktusokra fordítja a figyelmet”.¹²

Alszeghy Zsolt a *Debreceni Szemle* egy 1928-as számában „finom művű üvegharangot” vél kicsengeni a *Fagyöngyök* verseiből. „Nincs az a látási, hallási benyomás, mely Reményiknél a felszínen maradna; az érzési emlékezés mindet beárnyalja. Mintha minden benyomást csak egyképpen tudna befogadni: az érzéselemékek hangulati fátylán keresztül”.¹³

Szentimrei Jenő szerint Reményik történelmi szerep eljátszására érezte magát elhivatottnak.¹⁴

Németh László a *Protestáns Szemlében* a *Fagyöngyök*re visszautalva úgy gondolja, hogy Reményik versei elsősorban szolgálattevő voltak miatt teszik őt „igazi erdélyi költővé”, s hangsúlyozza, „a kötelesség tartja össze ezt az életet, s a művészetbe vetett hit”.¹⁵

Láng Gusztáv a korai versek értékelésében Reményik „önkisebbítő” szándékát látja kirajzolódni, a „szereppé stilizált szerénységet”, mintha nem tartaná magát alkalmasnak arra, hogy a „kanonizált” költők mellé szegődjön.¹⁶

Valóban, reális külső szituáció nélkül, szimbolikus reprezentáció formájában utal önmagára, s a tényeket sajátos szövegszerveződéssel alakítva létrehoz egy imaginárius világot, ahol a fogalmak többértelműsége alapján a szellemi lét megragadható, értelmezést elősegítő, önmaga igazságértékét megfogalmazó.

¹² Vö, MOLTER Károly, *Fagyöngyök—Csak így—Vadvizek zúgása—Rilke fordítások = Lehet, mert kell*, Kolozsvár, Nap Kiadó, 2007, 98.

¹³ ALSZEGHY Zsolt, *Eltávolodás a szereplírikustól (Lehet, mert kell)*, i. m. 110.

¹⁴ Vö, SZENTIMERI Jenő, *Reményik Sándor = Lehet, mert kell*, Híd, 1928, 1. 307. Szentimrei Jenő felveti a kérdést, nem elsősorban hatásvadászatra törekszik-e a költő, mert mindig a helyzet passzív szemlélőjeként jelenik meg. Néhány évvel később, *Erdély tízéves irodalma* című cikkében, melyet a *Nyugat* 1930. áprilisi számában tett közzé, Szentimrei visszautal Reményik indulására, summázva: „Verseik, kétségtelenül Petőfitől tanult írni, de kevesebb népi frissességet és jóval több gondolati elemet magában hordozó egyénisége kirajzolta rég előtte saját útját”.

¹⁵ NÉMETH László, „Mégis ő az erdélyi költő” = *Lehet, mert kell*, i.m. 100. Németh László a *Fagyöngyök* verseit „gondolatokba öltöztetett megdagadt epigrammáknak” nevezte. Később, a *Társadalomtudomány* 1926-os évfolyamának ötödik számában, pályakezdő kritikusként írt az új erdélyi irodalomról, s kiemelte a régió irodalmában jelentkező diletantizmus veszélyeit. Három nevet említett, akikkel érdemesnek látja foglalkozni: Reményik Sándor, Áprily Lajos, Tompa László. Reményikről alkotott véleménye szerint versei „nem életet tékozló versek, inkább az élet helyett valók... [...] Ember mindennek ellen, s talán nem is ember, csak pánccélfal. S ez a pánccélfal ott Kolozsváron mégiscsak jelent valamit. Még akkor is, ha csak gondolatokból készült”.

¹⁶ Vö, LÁNG Gusztáv, *Kérdezz másként (tanulmányok)*, Bp., Parnasszus Könyvek, Magasles X, 2015, 43.

Engem a mélybe késztet egy balga vágy,
 A mélybe vonz egy örült akarat,
 Kutatni az őshínár rémeit,
 Gyöngyöt, korallt, elsüllyedt aranyat,
 Nézni föl a víz sötét oszlopára,
 Melynek mélyét szél be nem lengi,
 Hallgatni önnön szívem halk verését
 S állni, hol nem állott még senki¹⁷.

Nem tudjuk, Reményik milyen természettudományos ismeretekkel rendelkezett, s hogy a kötet címéül miért éppen egy olyan növény nevét választotta, mely parazita életmódjától ismert. A kötetnyitó *Fagyöngyök*¹⁸ című vers gondolatmenete alapján azonban érzékelhető, hogy önmagát tekinti „büszke fának”, a fagyöngy pedig a ráneheződő bánat versekben manifesztálódó megjelenítője. Az indító versben a két növény együttélése önmaga és a kényszerítő életkörülmények szimbiózisban élésének sajátos diskripciója.

Reményik teremtett világában átéli azokat az érzéseket, melyeket egy gyakorlati szituációban ugyanúgy megtapasztalna, s hagyja, hogy az olvasó a szövegvilágból levonhassa a konzekvenciákat a maga számára.

A pályakezdő Reményik versvilágát nyilvánvalóan motiválták olvasmányélményei; elsősorban Vajda János és Juhász Gyula. Vajda Jánost a rokonának tartja, életútját saját sorsával analógnak tekinti, ugyanakkor Vajda költészetét a maga költői értékei fölé emeli. „Költő voltál, és én is az vagyok, / A mi sorsunkon egy átok ragyog, / Te nagy hajó vagy bár, én csak picit csolnak: / A habok egy örvény felé sodornak.”¹⁹

A sorokban, úgy gondolom, nem az igazságérték megjelenítése a lényeg, hanem a közös feladatvállalás, a lehetséges világ és a valós világ értelmezési horizontjának összeolvadása.

A századvégi költők mély nyomot hagytak költői beszédének alakításában. Képi világa éppúgy feszültséget és feloldozást egyszerre hordozó; képei hol dinamikusak, hol statikusak, melyek az elszántság, a tettekeszség vagy a kilátástalanság-érzés passzivitásának energiáiból táplálkoznak.

Az életednek van egy titkos csúcsa,
 Körös-körül őserdő, ősbozót —
 Keresztül-kasul vágató csapások,
 A sok hamistól nem látni a jót²⁰

A kilátástalanság-érzés, a háborús helyzet feszültséget hordozó, látszatmozdulatlansága (a toronyban még a vészharang is alszik) a cél- és értékvesztett emberi élet veszélyeire figyelmeztet.

¹⁷ REMÉNYIK Sándor, *Búvár = Összes versei I.*, i. m. 26.

¹⁸ A legendák alapján a fagyöngy örökzöldje a tavasz visszatérésébe helyezett reményt fogalmazza meg. A kelta druidák külön tisztelettel övezték a növényt, mely a téli álomba merülő növényvilágban az életerő, a megmaradás szimbóluma lett. A német néphit is az új élet zálogának tekinti. (Vö. Dr. OLÁH Andor, *A természet patikája*, Kossuth Kiadó, 1989, 65.)

¹⁹ Uo., *Vajda János szelleméhez*, 18.

²⁰ Uo., „Tündérfok”, 27.

Lidérccel álmodik a nagyhavas,
A füledt éj a hegy nyakába ül,
Közel-távol egy lélek, annyi se,
Csupán a fenyők állnak őrsemül.

A befogadás horizontján a természetbe zárt, elfojtott feszültség csak az olvasói értelmezés előzményeként szolgál, az értelmezés második szakaszában a valóság teljes nyitottságában, mozgalmasságot erősítő nyelvi elemek kíséretében jelenik meg.

A *Hogy is volt* éppen akkor keletkezett, amikor 1916 nyarán Tisza István miniszterelnök, a román veszélyt érezve, memorandumban kérte a katonai erők összpontosítását az erdélyi határra. Az 1916-os hadműveletben Romániát komoly veszteség érte, ennek ellenére, a háborút, területi vonatkozásban nyeregséggel zárta. Erdély megnyugtatására látványos intézkedések történtek, megindult a Bethlen István által szorgalmazott „pro Transilvania” akció. A Tiszakormány leváltását követően kulturzónákat állítottak fel Apponyi Albert gróf vezetésével.²¹

Vadul muzsikál hegy-völgyön a szél,
Zenélve masíroz be a Halál... [...]

Haragtól, gógtól rezzen most a táj... [...]
Most gázol át a szent határon
Az első ellenséges katona.²²

Nyilvánvaló Arany János hatása is, akiről *Szellemidézés* című publicisztikájában úgy vall, hogy Aranyban megtalálható az a csend, mely a magyar költészet „sajátságosan visszatérő misztikus motívuma”²³, amely utal arra, hogy az ember zavaros lélekmélységeiből a csend ősfomáiba vágyakozik. Ez a vágyakozás egyfajta transzcendentális áhítatot jelenít meg Reményiknél, összekapcsolódva azzal a szakrális harmónia-igénnyel, mely valamilyen szinten az édeni állapotokat idézi, s a kompenzációra való törekvés igényét fogalmazza meg a teljesség iránt. „Örökké való csend simogasson”, kéri a *Reinkarnáció*ban; „Legyek a csend, mely mindig enyhet ad”, vallja az *Akarom*²⁴ című vers sorai-
ban, ahol a költő a képszerűség illúziókeltő hatásával a nem jelenlévő látszatlehetőségeket is jelenlévőnek éli át, így tud mélyebb értelmet kölcsönözni kije-

²¹ Vö. KÖPECZI Béla, *Erdély története III.*, Bp., Akadémiai Kiadó, 347.

²² A társadalmi feszültségek nyomán azonban számos sztrájk megmozdulás volt, a februári orosz forradalom után a munkásmozgalmi törekvések erősödtek. (Vö, KÖPECZI Béla, *Erdély története III.*, Bp., Akadémiai Kiadó, 347.)

²³ REMÉNYIK Sándor, *Kézzorítás*, i. m. 64.

²⁴ A csend életteret nyit a harmóniának, ennek megfogalmazása a *Fagyöngyök* kötet több versében is nyomon követhető. „Csendes tengeren, csendes álom” (*Búzafölde*), „Közelgünk a nagy csend felé” (*Idővel*), „...mily jó a fákkal együtt lenni / A csendes fákkal, együtt, egyedül” (*A karám előtt*), „S Az én tavam most tükörsíma / Oly csendes, mintha halat hina” (*Tavon*). REMÉNYIK Sándor, *Összes versei I.*, i. m., 23., 24., 27., 22.

lentésének. A csend, a menekülés és biztonság vagy éppenséggel az ember nem lakta vidék tiszta, bűn- és gonoszságmentes állapotának megjelenítése.

A *Holt-tenger* felé ciklusában a csendbe vágyódást többször felcseréli az élet realitásában megjelenő vészhelyzettel. Az „őshinár” mélységeiből fel kell jönnie, mert a felszínen nem „táncát járó sugarak” vannak, a valóságos embervilág szörnyűségeivel kell szembenéznie; a háború borzalmaival.

Mert a *mi* kertünk rózsáit tépik,
S száz átokba szakad a csendünk szét,
Most sisakot öltön a halk bánat,
S ki-ki fogja a maga fegyverét.²⁵

A Reményik-líra formálódását motiváló szerzők műveiben egy valami közös, ami Reményik verseire is egyértelműen jellemző, s végigkíséri költészetét. Nincs ezekben a versekben semmi játékosság, csak önmaga ambivalens egyéniségéből, valamint a körülmények teremtette kényszerhelyzetből kialakult küzdelem súlya érzékelhető a maga folyamatában.

Reményik már a *Fagyöngyök* verseiben is önmagát sorsvállaló, szolgálattevő szubjektumnak tekinti, egyfajta öröklétben kiteljesedő felmagasztosulást fogalmaz meg, ezért már a húszas éveiben is úgy tud a halálról írni, mint aki átfutott már az élet valamennyi stációján, s tapasztalatai birtokában vállalja az elmúlást kellő bátorsággal. „Pár évet adj csak / Akkor én Uram / Kezedbe adom vissza minden vágyam, / mert mind betelt. / És nem éltem hiában”. Ugyanezt az önérték-tudatosságot, a megőrződésből fakadó magasabbrendűséget olvashatjuk ki a *Végrendelet*ből: „Holtom után ne keressetek, / Leszek sehol — és mindenütt leszek”.²⁶

Reményik versvilága már a kezdetekben is egyéni szenvedéstörténetének és a kollektív trauma megtapasztalásának a kettősségét tükrözi. Művészi-emberi habitusa önreflexív jellemzés; cselekedni akarásának lendületét és az ezzel összefonódó cselekvőképtelenség visszahúzó erejét ötvözi. Egyrészt emberi jelentéktelenségét vetíti ki az univerzumba, ahol „A Tér behavazott pusztaság... [...] Mit szennyez egy-egy percig ember-lábnyom”. Az emberi lét parányisága teremti a sorok között a feszültséget, hiszen a tapasztalati világban az érzékelés nem igazán körüljárható. Az idő eltünteti az álmokat, az ember, a dolgok és a világ közötti viszony fokozatos távolodást mutat. „És hajnalra nincs se nyom, se kereszt”.²⁷ Tér és idő kontinuitásában az ember csak egy „lábnyom”, mégis, lét-helyzetének és küldetéses feladatvállalásának tudatában maradandó értéket teremthet.

A természettel való együttélés, az Istenkeresés mellett a magyar sorsprobléma is egyértelműen Reményik központi gondolata. Az 1916–1918 közötti erdélyi viszonyok a nemzetiségi csoportok politikai ellehetetlenülését sejtetik. Reményik eszméihez való megingathatatlan kötődését egyfajta passzív ellenállásban fogalmazza meg; alapjában ebben rejlik a költői életérzés tragikumuma. Az

²⁵ REMÉNYIK Sándor, *Erdély határán*, i. m., 38.

²⁶ Uo. 31.

²⁷ REMÉNYIK Sándor, *Tér és idő = Összes versei I.*, i. m. 9.

adott helyzetben elkerülhetetlen bibliai és mítosztörténeti alakokhoz való fordulása, hogy létrejöhessen a költői példabeszéd. A *Művészet*, a *Tanács*, *A hammelni patkányfogó*, valamint a *Pilatus* klasszikus példák ennek az életérzésnek a megszólaltatásához. Így lesz a versek szövegvilága szimbolikus reprezentáció, melyben elsősorban önmagára utal, s mind önmaga, mind az olvasó számára imaginárius világot hoz létre.

Nevetsz, hogy buborék vagyok csak, álom?
Kövess és lássa bámuló szemed,
Hogy úr vagyok én millió halálon! [...]
Én megérintem hűvös szürkeséged,
Én új Midás — s e bűvös kéz alatt
Izzó arannyá lesz, amihez érek.²⁸

A kettős dilemma, létezésének értelme és értelmetlensége rezignált hangvételű hordoz, s csendes sztoicizmussal reflektál az élethelyzetre az *Azután* soraiiban. „A porba vegyül könnyünk, vérünk, / Jajunk a végtelen felissza, / Mi nem jövünk ide vissza”. A lét hiábavalóságának gondolatát azonban valamelyest feloldja a kérdő formulában feltett jövőtudat, megerősítve a lírai szubjektum pozícióját. „Vagy visszatérünk? holnap? jövődre? / Leszünk árboctetőkön Elmo-tűz, / titoklánc, mely szíveket összefűz?”²⁹

A *Fagyöngyök Holt-tenger felé* ciklusának versei is 1916–1917-re datálhatók. Az utolsó, dátummal ellátott vers a *Levél Romanov Miklós polgártárshoz Tobolszkba*, 1917 decemberében keletkezett. A vers már reflektál Reményik személyes érintettségére is. A mérvadó politikai változásokat, a beszédmódot jelentősen befolyásolja ugyanis annak az antihumánus erőtérnek a megtapasztalása, melynek nyomán „Jöhet immáron hullám-völgy-hegy, / Neked már minden, minden mindegy, / Neked már minden, minden jól van.”³⁰

²⁸ Uo. 11. Így nevezi magát Reményik a *Művészet*ben új Midász királynak, remélve, hogy szavaival mindent bearanyozhat, maradandó értékeket teremthet, a *Tanács*ban Isten kegyelmének megjelenítésére utal Lót alakjának felidézésével, hiszen Lót lányait Sodoma fiaihoz adta, nem kötött az Úrral szövetséget, a pusztulástól egyedül csak Ábrahám hite menthette meg. A *hammelni patkányfogó* hangulatában teljes szkepticizmust áraszt a szöveg hermeneutikájában. „Szívem üres, szívem kihálva / Dalomban a pokol hatalma”. A motiváció ebben a versben egy jól ismert történetnek az a változata lehetett, mely szerint a 130 gyermeket magával csalogató, vadász képében megjelenő patkányfogó a gyerekekkel Erdélyben telepedett le. A legenda szerint belőlük lettek a szászok. Nem véletlenül záró vers a *Pilatus* című, melyben a méltatlanul szenvedő Krisztus-sorsot valamilyen formában saját népe sorsához hasonlítja, hiszen Pilatus nem meggyőződésből, hanem politikai szándékból ítélte Jézust halálra, hogy majd kijelenthesse: „Ártatlan vagyok ez igaz ember véréből: ti lássátok”. (Mt. 27. 24.)

²⁹ REMÉNYIK Sándor, *Azután = Összes versei I.*, i. m. 12. Nem véletlenül van nagyobb jelentősége ennek a kérdésfeltevésnek, pontosabban az elmo-tűz, mint meterológiai fogalom megemlégtetésének, mely valójában egy különleges fényeffektus viharos időszakokban, villámlást követő úgynevezett koronakisülés, mely fénycsóvákat varázsol a tengerjáró hajók árbocaira, messzire bevilágítva a vizet. Reményik önmagát az elmo-tűzhöz hasonlítva utat mutató fényjelenségnek tudja.

³⁰ Uo. 45.

Reményik megbékélésre hajló attitűdje sokszor tükrözi a kilátástalanság érzését, de nagy kataklizmák idején is bízik a józan döntésekben, s hol kéréssel, hol pedig számonkérő elkeseredettséggel fordul az emberi értelmet meghaladó intelligenciához. Az erőszakos megoldások hiábavalóságára figyelmeztet a *Forradalom* soraiban, eredendően pacifista állásfoglalásával értelmetlennek tartja a fegyveres beavatkozásokat.

Hogy láncot törve kovácsolsz új láncot:
Ne tudd és legyen hős az akarásod,
Lesz minden újra egyforma kiholt,
De Te ne tudd, hogy mindhiába volt.

Az eszkatologikus helyzetben haraggal fordul Isten felé is, vádló sorai a cselekvőképtelen ember felfokozott indulatait tükrözik a beszédhelyzetben.

Szeretnék visszadobni minden áldást,
Csak vissza, vissza mind, akár az átkot,
És perelni az Istennel vég nélkül,
Hogy így alkotta meg ezt a világot.³¹

Az Istennel folytatott párbeszéd, mely Reményik egész költészetében meghatározó, a *Fagyöngyök* tizenegy versében direkt módon is jelentkezik, hiszen Istennel való kapcsolata meghatározza küldetéses sorsvállalásának alakulását, s miként Bertha Zoltán fogalmazza, „az isteni elrendelés végső törvényeibe”³² kapaszkodik.

Istenkeresése belső harc, kísérlet az önbecsülésre, 'felfelé' kiáltás és segítségkérés, örökös harc önmagával és a körülményekkel; Sík Sándor olvasatában: „magasba mutató küzdelem, az erkölcsi ember küzdelme önmagával”.³³

Az istenkép egészen sajátosságosan jelentkezik már a *Fagyöngyök* verseiben is. Reményik képes Istent egyenrangú félként kezelni, még akkor is, ha magától végtelenül magasabb rendűnek tekinti. Az Istennel folytatott párbeszédben a teremtőtől várja az elveszett állapot helyreállítását, s nem egy esetben számonkérő magatartással közeledik. Ezt a magatartást revelálja az *Isten* című vers.

Uram, teremtők vagyunk mind a ketten.
Amily igaz, hogy lelkem Te adtad,

Olyan igaz, hogy én formállak Téged
És nincs Uram, én rajtam más hatalmad.³⁴

³¹ REMÉNYIK Sándor, *Összes versei I.*

³² BERTHA Zoltán, *Isten közelében = Sorsbeszéd*, Pomáz, Kráter-Teleszkóp sorozat 22, 2003, 120.

³³ SÍK Sándor, *Romon virág*, Pásztortűz, 1936, 189-190.

³⁴ REMÉNYIK Sándor, *Isten = Összes versei I.*, 12.

Reményik istenhitében panteisztikus elemek is megjelennek. A természet számára sokszor istenazonosság, ezért valamiféle alázatos tiszteletet érez az őt körülvevő organikus és nem organikus létezők iránt. Sokszor a természetből építkezik, a természet szabályos, jól megszerkesztett körforgásába kíván integrálni. A költői hangulat megteremtéséhez a természet, mint kelléktár szükséges, így válik lehetővé a sorokba ötvözött gondolat szakralitása. „Sötét anyag: ím lebirkóztalak / Belőled lettem: ám urad vagyok,... [...] / A ködbeszédült völgyfenék fölött, / Az ormokon — az én fényem ragyog”.³⁵ A természet szakrális helyeit kiemelve erősíti a szövegvilágot meghatározó jelentéstartalmat, a gondolatot színező hangulati hatás erejét. „Csendes fákkal” járkal az erdőben, megpihen „lágymenyőalmon” *A karám előtt* idilli környezetében, máskor az elmúlás rezignált hangján szólal meg természeti képekkel, ilyen módon teszi közvetetté a műbeli világ és az objektív világ kapcsolatát.

Valahol egy világnak fény fog,
Minden betelt és nem lesz már sehogy,
A tűz hamu, a rózsák jégvirágok,
A róna hómező, holló se károg,
Csonttámeredve bú, öröm, dalok.
Egy szó röpül az utolsó sugáron:
Testvér, én meghalok.³⁶

A „*Tündérfok*”-ban azután a természet megalkotója, Isten is megjelenik, s egy sziklacsúcson várja a költőt, ahol a táj „körös-körül őserdő, őszobót”, az embernek azonban tisztának kell lenni, „mint a kristálypataknak”, s arra is emlékeznie kell, hogy egyszer „fenn volt a csúcson”, ami elégtétel ugyan, de csak egy empirikus képzet maradt, hiába vágyódik az eredeti állapotok visszaállítására. Az elmélet és a gyakorlat között áthidalhatatlan szakadék van. „Tudatunkban két különböző világ van: a természeté, melynek törvényeit az értelem szabja meg, s amely nem szabad, és a cselekvésé, amely szabad”.³⁷ Az ember eredendő bűnös volta a kanti értelemben vett morális tökéletességet képtelen megvalósítani.

Reményik a *Ha számbavetted* soraiban megfogalmazza az erkölcsi tökéletességre való képtelenséget, utal az eredendő bűn problémájára is. „Az ismeretlen sok-sok bűnödért / Még mondj el egy pár miatyánkot”, az ember számára azonban önerőből még sincs olyan megoldás, amit a feljebbvaló segítségével meg tudna valósítani. Ismételten kiemeli a bűnös állapotot a vers utolsó előtt versszakában, az ember eredendő képtelenségét a helyes viselkedésre. „Oh végtelen a vétkeinknek száma, / Mi álomroncsba, tört reménybe járunk”.³⁸

³⁵ Uo. 21-22.

³⁶ Uo. 30. Ugyanezt a hangulatot árasztja a kötet utolsó darabja, az *Egy repkénylevélre*, mely kísértetiesen hasonlít a *Vércsöppek a hóban* lírai rövidprózáira, s amelyben a természet megjelenítésével az elmúlás fölött is a megmaradást hirdeti, s a repkénylevéllel, mint „örökzöld levélhintával” próbál felemelkedni az isteni szubsztancia rendjébe. *Egy repkénylevélre*, 13.

³⁷ Kant fenti gondolatát idézi: NYÍRI Tamás, 1993. *A filozófiai gondolkodás fejlődése*, negyedik kiadás, Bp., Szent István Társulat, 286-287.

³⁸ REMÉNYIK Sándor, *Ha számbavetted... = Összes versei I.*, i. m., 31.

Arno Anzenbacher *Bevezetés a filozófiába* című könyvében hangsúlyozza, hogy pusztá morálitásból jónak lenni képtelenség, mert a „megigazulást és megváltást nem annak alapján reméljük, hogy mi magunk morálisan méltók vagyunk-e rá, hanem az üdvözítő Isten kegyelmétől reméljük”.³⁹ Valójában Reményik akkor is felnéz Istenre, mikor replikázik, nem bízik a maga erejében, hiába támaszt követelményeket önmagával szemben, a végső megoldást feljebbvalójától várja.

Az örökös vívódás és párbeszéd Istennel központi téma marad Reményik egész életművében, amit nemcsak verseiben, levelezésében is nyomon követhetünk. Egy Kolozsváron, 1917. május 4-én keltezett levelében így írt Makkai Sándornak Istennel való kapcsolatáról: „Mert nem lehet Istennel »elbánni«. Bizony, leghősiesebb harc talán az Istennel való harc, mert legteljesebben reménytelen”.⁴⁰

„Akarom, fontos ne legyek magamnak”, vallja Reményik a *Fagyöngyök* kötet egyik meghatározó versében. Ez az aszkétizmusra való hajlandóság azonban nem a feladatra való alkalmatlanság szavakba foglalása. Ellenkezőleg, olyan szerepet kíván magára vállalni, mellyel elsősorban másoknak lehet hasznára. Szó sincs itt identitásvesztésről. Ezekben a sorokban jelenik meg igazán önbecsülése, önértékeinek hangoztatása. A paradoxon mégis mindig ott van a hangulatokba rejtett gondolatok örvénylésében; tisztában van a vállalt feladat nagyságával, tisztában van törékeny emberi mivoltával. Önértéke a természetel és Istennel kötött szövetségben teljesedik ki, vállalván a feladatot egy olyan nemzedékért, akinek nagyon is bőségesen mérték a disszonanciát. „[...] a tragikusán értéksorvasztó realitás földi gyötrelmei közül kiált fel a szó, száll fel a sóhajjalos vallomás — olvasható Bertha Zoltánnál —, az öntudat és az önbecsülés hangja”.⁴¹ „Tudjam, mögöttem százak, ezrek állnak, / Némák, akinek én vagyok a nyelve”.⁴²

A *Holt-tenger felé* tizenkilenc versében Reményik lírai szubjektivitása természeti képek élményszerű megjelenítésében teljesedik ki. Ezek a képek a hangulati élményt fokozzák olyan módon, hogy érezzük, csak háttér-élményt szolgáltatnak, mindig hozzájárulnak valami mély, gondolati tartalom felerősödéséhez. A *Holt-tenger felé* címválasztás sem lehet véletlen, különösen, ha arra gondolunk, hogy sivár környezete miatt a Biblia a Holt-tengert a 'puszta tengerének' tekintette, egyidejűleg felidézve Szodoma és Gomora nagy kataklizmáját a pusztulás képeiben, még ha nincs is konkrétan a versekben ez a bibliai történet megemlítve.

Az első vers, a *Pompeji*, a kivédhetetlen pusztítás következményeit tárja elénk szuggesztív képsorokban. „Láva elé roskadtak a kertek”, „Millió kövek között megfagyott dalok”, „Mint éji pillék, szitál a hamu”.⁴³ A háború, a katoná-

³⁹ ANZENBACHER, Arno, *Bevezetés a filozófiába*, ford., CSIKÓS Ella, BENDL Júlia, Carthapilus Kiadó, 2001, 339. Arno Anzenbacher a németországi Mainz egyetemen dolgozó professzor, aki az általános etika és társadalomerkölcs tanára.

⁴⁰ MAKKAI Sándor levelezése Reményik Sándorral, *Folyóiratokban a transzszilvanizmusról és Reményik Sándorról*, Erdélyi Helikon, 1941. 772.

⁴¹ BERTHA Zoltán, *Sorsbeszéd, i. m., 122.*

⁴² REMÉNYIK Sándor, *Imádság, Összes művei I.*, i. m. 29.

⁴³ REMÉNYIK Sándor, *Pompeji, Összes versei I.*, i. m. 35.

sors, az öldöklés hangulatában az első verssel analóg módon jelenik meg a *Holt-tenger felé* soraiban.

A Holt-tengernek tükre fekete,
A felhő áll és áll a szél felette,
A Holt-tengerbe ma új folyam áradt.

Megindult szívvel én ma, halványan,
Holt utcapartok között folyni láttam:
Masírozott egy menetszázad.⁴⁴

A fenyő motívum már itt is megjelenik, betöltve sajátos 'őrszem' szerepét. A hazavesztés félelme és fájdalma, a szomorú merengés, a kétségbeesés, az elmarasztalás és figyelmeztetés érzését soraiba töltve pánikhangulat, kilátástalanság jellemző a ciklus darabjaira. A minden borzalomra készen álló szemlélőnek „riadt csend a virágok kelyhe”, „ezer átkot mormol a patak”.⁴⁵ A kétségbeesést mozgalmasságot kifejező igék fokozzák. Ebben az állapotban Reményik Istennel is perlekedik, fájdalmas keserűségében vádbeszédet intéz teremtőjéhez. A versben Isten transzcendens, személyes Isten, aki az ember számára megismerhető teremtő, antropomorf módon megközelíthető. „Isten arra vágyik, hogy megismerjék, mivel ő transzcendens teremtő; s mivel személy, tudja, hogy megismerhető. Ez a fajta párbeszéd felvet problémákat, melyek azzal foglalkoznak, miként egyeztethető össze az emberi sors, az isteni tökéletesség és a gonosz uralta világ”.⁴⁶

Szeretnék visszadobni minden áldást,
Csak vissza, vissza mind, akár az átkot,,
És perelni az Istennel vég nélkül,
Hogy így alkotta meg ezt a világot.⁴⁷

Reményik változó intenzitású skálán mindannyiszor szinte ugyanazon az érzelmi hőfokon mozog. Az alkonyba merülő hegyek, a tépett rózsák, a 'szétszakadt csend' képeivel arra inspirál, hogy mindenki használja a maga fegyverét. Nagy érzelmi megrendülések emelik Reményik hazafias verseit költeményekké.

Most a *mi* kertünk rózsáit tépik
S száz átkba szalad a csendünk szét,
Most sisakot öltön a halk bánat,
S ki-ki fogja a maga fegyverét.

Hadd tudja meg, orvul ki tör reánk,
Hadd érezze meg, akármily kevély,

⁴⁴ REMÉNYIK Sándor, *Holt-tenger felé, Összes versei I.*, i. m. 36.

⁴⁵ *Hogy is volt?*, i. m. 37.

⁴⁶ MOLNÁR Tamás, *Filozófusok istene*, ford., MEZEI Balázs, Bp., Európa, 1996, 120.

⁴⁷ REMÉNYIK Sándor, *Én most...*, *Összes versei I.*, 36.

Hogy vasban kísért itt minden álom
És minden lélek egy-egy szuronyél.⁴⁸

A *menekülő* soraiban egyéni fájdalmán keresztül azt a nagy közösségi fájdalmat is ki akarja fejezni, melyet csak a költészet eszközeivel lehet elmondani.

Reményik azonban csak súlyos szavak kardforgatója lehet, nem töltheti be azt a szerepet, melyet egy népvezérnek kell magára vállalnia. A nemzet sorsát önnön sorsával kívánja azonosítani, s mivel fegyvert fogni nem tud, a forradalom lehetőségétől is távol tartja magát, sőt a harcot, önnön harcképtelensége folytán nem találja megoldásnak.

Hogy láncot törve kovácsolsz új láncot:
Ne tudd, és legyen hős az akarásod,
Lesz minden újra egyforma kiholt,
De te ne tudd, hogy mindhiába volt.⁴⁹

Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés után Reményik Petőfi-helyzetben érzi magát, beszédmódot és hangnemet vált, s a romantikus „szószóló”, „kinyilatkoztató”, „megfogalmazó” szerep lesz a lírai én státusza az ezt követően írt verseknek. Megszületnek a *Végvári versek*.

**2021-ben
30 éves az
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó**

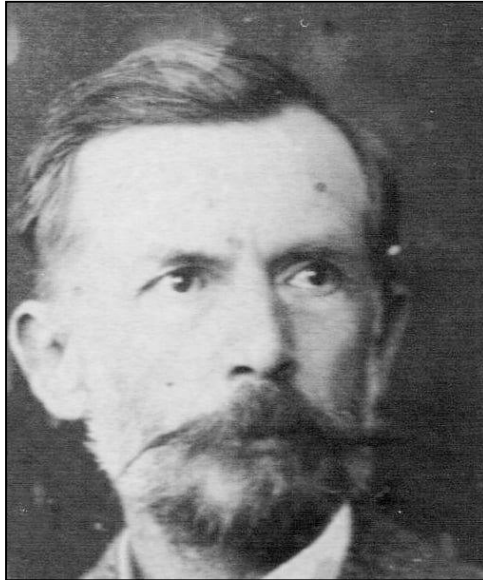
⁴⁸ *Erdély határán*, i. m. 38.

⁴⁹ *Forradalom*, i. m. 43.

Balázs Árpád
Orbán Balázs szülőföldjén
(III.)

Kadicsfalvi Török Albert
(1838–1912)

Sepsibesenyőn született, tudatosan készült a magasabb közigazgatási vagy bírói pályára. Szülei Pestre küldték egyetemre, ahol jogi doktorátust szerzett. Közben a pesti váltótörvényszéken volt joggyakornok, majd hazatérve a marosvásárhelyi Királyi Táblán tette le az ügyvédi vizsgát. Ezután a sepsiszentgyörgyi törvényszéken albíró, a székelyudvarhelyi úrbéri törvényszéken bíró, majd Csíkszeredában ügyész. Közben rövid ideig (1869–1871) képviselő is volt. Harminchét évesen azonban közigazgatási pályára nyergelt át. 1875 novemberében

Udvarhelyszék közgyűlése őt, a Deák-pártit választotta meg Bartha Miklóssal, a későbbi neves ellenzéki politikussal és újságíróval szemben alkirálybírónak. Ennek következtében ő lett az új vármegye első alispánja, és ebbeli minőségében a megye szervezésében oroszánrészt vállalt. Kiváló szakembernek tartották, az új megye szabályrendeleteit is ő készítette. Tisza Kálmán mindig meghívta a közigazgatási törvények kodifikacionális ankétjaira. 1891-ben 16 évi alispánság után nevezték ki főispánná Udvarhely megyében. Alispánként, illetve főispánként szerepe volt több intézmény létrejöttében; ekkor épült meg a

---

Székelyudvarhely—Héjjasfalva vasút is, amelynek alelnöke volt. Az Udvarhely megyei takarékpénztár elnöki tisztét is betöltötte. A *Fővárosi Lapok* 1894-ben ezt írja: Egy főispán arcképe. Ábrányi Lajos festőművész Udvarhely vármegye megbízásából lefestette Török Albert volt főispán életnagyságú arcképét. A képet a vármegyeház dísztermében vasárnap nagy ünnepek közt leplezték le.

Kadicsfalvi dr. *Török Pál* és neje bikafalvi *Máthé Isaura*, gyermekeik: *Albert, Lenke és Dénes*; kadicsfalvi *Török Mihály* és neje *Kovács Hermin*; kadicsfalvi *Török László* és neje alapi *Salamon Erzsébet*; kadicsfalvi *Török Piroska* és férje csíkszentmártoni *Szabó Gábor*, fiuk: *Szabó Gábor* mint gyermekei; özv. illyefalvi *Gál Józsefné* szül. léczfalvi *Gyárfás Mária* mint nagynénje; özv. kadicsfalvi *Török Pálné* szül. nagysolymosi *Koncz Polyxena* mint sógornője; bolyai *Bolyai Gáspárné* szül. kadicsfalvi *Török Irma*, mint unokahuga, ugy a maguk, mint számos közeli és távoli rokonaik nevében megtört szívvel jelentik a szerető jó atyának, nagyatyának, apósnak, sógornak és rokonnak

Kadicsfalvi TÖRÖK ALBERT

UDVARHELYVÁRMEGYE NY. FŐISPÁNJA, SZÉKELYUDVARHELY VÁROS DISZPOLGÁRA, TÖBB MINT 40 ÉVEN ÁT UDVARHELYVÁRMEGYE TÖRV. HAT. BIZ. TAGJA, AZ UDVARHELYMÉGYESI TAKARÉKPÉNZTÁR ELNÖKE, A SZÉKELYUDVARHELYI R. KATH. FÓGIMN. V. FÓGONDNOKA, A HÉJJASFALVA—SZÉKELYUDVARHELYI H. E. VASUT R. T. IGAZGATÓSÁGI TAGJA, STB.

élete 75-ik évében, rövid betegség és a halotti szentségek buzgó felvétele után folyó évi május hó 22-ikén d. u. fél 3 órakor bekövetkezett gyászos halálát.

A boldogultnak hült teteme folyó hó 25-én délután 4 órakor fog a tibódi családi kápolnában tartandó gyászszertartás után a tibódi családi sírkertbe elhelyeztetni.

Lelki üdvéért az engesztelő szentmise-áldozat folyó hó 29-én d. e. 10 órakor Tibódban a családi kápolnában fog a Mindenhatónak bemutatatni.

Legyen emléke áldott! Az örök világosság fényeskedjék neki!

Székelyudvarhely, 1912. május hó 22.

Barcsay Károly Disztemetkezése.

Haláláról a *Budapesti Hírlap* 1912. május 23-án így tudósít: „Kadicsfalvi Török Albert dr. Udvarhely vármegye nyugalmazott főispánja, Tibód községi birtokán hetvennégy éves korában meghalt. Az elhunyt Székelyudvarhely város díszpolgára volt. Érdemes közéleti tevékenységet fejtett ki s előkelő szerepet játszott annak idején az erdélyi politikusok körében. Halálát kiterjedt, előkelő család gyászolja. Temetése szombaton lesz a tibódi családi kápolnában a római katolikus egyház szertartása szerint”. Ugyanebben a lapban a temetésről ezt olvashatjuk: „Kadicsfalvi Török Albert, Udvarhely vármegye nyugalmazott főispánját szombaton délután temették Tibódon a vármegye és az egész erdélyi társadalom nagy részvéte mellett. A temetésen számos küldöttség jelent meg. A ravatal körül, melyet egészen elborítottak a koszorúk, vármegyei huszárok álltak kivont karddal. A gyászszertartást Pál István székelyudvarhelyi főesperesplébános végezte. A temetésen a családi sírbolt előtt Ugron János nyugalmazott főispán mondott gyászbeszédet a vármegye és az elhunyt barátai nevében.

Hová tűnt az emléktábla?

A lenti újsághír a *Vasárnapi Újság*ban jelent meg 1903-ban, már egyszer említettem, de senki nem mozdította a füle botját se. A tábla az egykori laktanya

területén volt elhelyezve, hogy melyik épületen, arról nincs információ. Amikor levetették, gondolom 1918 után, fontos hírértéke volt, valahol csak nyoma kell legyen. Tud valaki valamit, hogy hol van a képen látható tábla? Jó lenne utána nézni.

A napoleoni háborúban elesett székely katonák emléke

A Székely-Udvarhelyen állomásozó 82. gyalogezred a kaszárnya falába márványtáblát helyezett el annak a tizennégy székely fiúnak emlékezetére, akik 1813-ban a napoleoni hadjáratok idejében a villenbachi és a mülbachi csatában elestek. Az emléktáblát Kiss Domokos katona, szakiskolát végzett szobrász készítette. A leleplezésre a tisztikar a város közönségét is meghívta s így az emléktábla leleplezése a polgárság és katonaság közös ünnepévé lett. A közönséget

Mattasícli őrnagy szíves szavakkal üdvözölte, majd Újvárossy Károly százados fölolvadásban ismertette a székely fiúk hősi halálának történetét. A város képviselőjében Szakáts Zoltán polgármester vette át az emléktáblát megőrzés végett.

Orbán Balázs szobrai

Váratlanul érte a székelyeket, amikor 1890. április 19-én budapesti lakásán örökre lehunyta szemét Orbán Balázs, a legnagyobb székely, aki minden vagyonát, és szellemi kincsét annak a népnek ajándékozta, amelyet ő rajongásig szeretett. Mindjárt a temetést követően nekiláttak székelyföldi tisztelői, hogy méltó emléket állítsanak szobor formájában a nagy hazafinak, de a szoborállítás sehogyan sem akart sikerülni. Sok időbe telt, míg az utókornak sikerült a néprajzi gyűjtő, történetíró, politikus emlékét szoborba önteni. A székelykeresztúri választókerület polgárai már 1891-ben elhatározták, hogy Orbán Balásznak, a székelyek egyik legigazibb barátjának, ki e kerületet több országgyűlési cikluson át képviselte, Székelykeresztúron szobrot állítsanak. Meg is alakult a szoborbizottság nagy lendülettel fogtak neki a gyűjtésnek. A bizottság elnökei: Ugron Gábor és Gyárfás Endre, ügyvivő elnök: Sándor János, alelnökök: dr. Grosz Frigyes és Jakabházy Sámuel, jegyzők: Pap Mózes, Jakab Károly, Szalontay Albert és Nagy S. Elek, pénztáros: Barabás Lajos, ellenőr: Nagy Elek. Gyűjtögettek a filléreket, de sosem gyűlt annyi, hogy szobor legyen belőle. Tel-

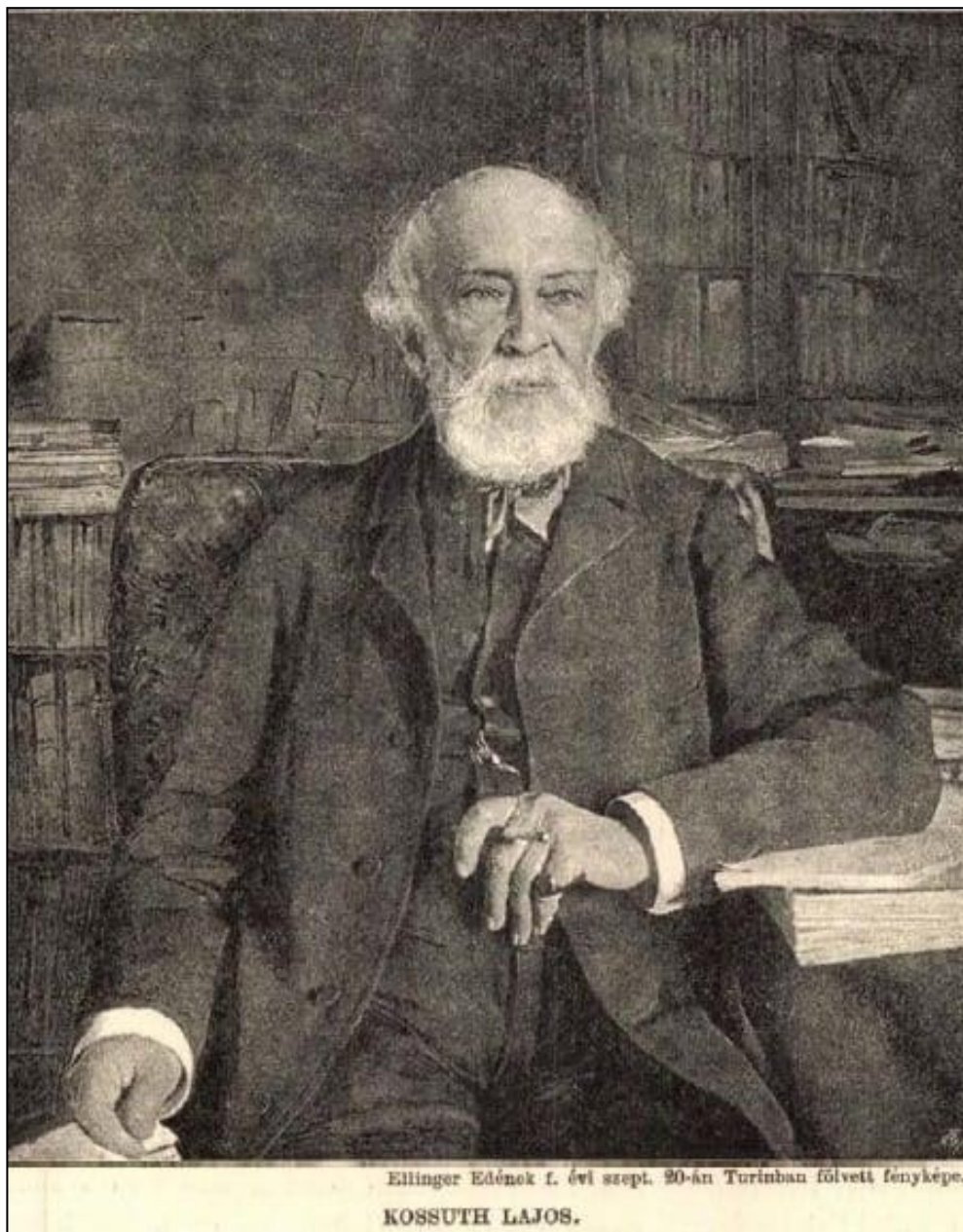
tek az évek, sőt évtizedek. A kezdeményezés 1901-ben újra lendületet kapott Székelykeresztúron, az előjárók a piactérre terveztek szobrot állítani. A munka kivitelezésére Hargita (Scheffler) Nándor, a székelyudvarhelyi Kő- és agyagipari szakiskola jeles igazgatótanárát kérték fel, aki két szoborváltozatot is bemutatott a megrendelőknek. Az egyik elképzelés szerint egy székely kapu előtt ülő, gondolkodó Orbán Balázst láthatunk, a másikon a székely kapu fél lába tartja a bronz mellszobrot. Az elsőt 4, míg a másodikat 3-5 méter magasra tervezte és

süttői követ használt volna fel a kivitelezéskor. Nem lett semmi belőle. A pénz is odaveszett, elnyelték a csódba ment bankok. Halálának századik évfordulója, már 1990-et írunk, amikor végre Székelykeresztúr városnak sikerült egy mellszobrot állítani volt képviselőjének, Orbán Baláznak. Alkotója Demeter István szobrászművész. Székelyudvarhely, ahol a legnagyobb székely az iskoláit járta, még 1900-ban a szoborbizottság a pályázatot ki sem írta, már előtte felajánlotta rég elkészült két tervezetét a városnak Hargita Nándor, a Kő- és agyagipari szakiskola igazgatója, hiszen a gipszmalettek, amelyeket Keresztúrnak szánt, ott porosodtak a műhelyében. A mintákat meg is tekintette az udvarhelyi szoborbizottság, de hogy miként döntöttek, nem sikerült kiderítenem. Sajnos a gipszbe öntött minták idővel megsemmisültek. Nagyon kár értük. Pedig az *Udvarhelyi Híradó* azt is megírja, hogy a szobrász Orbán Baláznak egész öltözetét is beszerezte a szobor korhű mintázásához. Milyen jó lenne, ha valahonnan előkerülne a nagy székely ruházata, mert tudtommal kevés tárgyi hagyaték maradt tőle. Sok évtizedes hallgatás után 1969-ben Székelyudvarhely a negyedik temetés alkalmával kopjafás-féldomborműves síremléket állít Székelyföld nagy fiának Orbán Balázs bronz arcképével, melynek Orbán Áron székelyudvarhelyi szobrász a készítője. Az egész alakos szobor még mindig váratott magára. Több szobrásznak is álma volt emlékéit állítani Orbán Baláznak, végül Hunyadi László marosvásárhelyi szobrászművész öntötte formába egész alakos szobrát a főtéri református templom mellett, 1995-ben. A pályázat meghirdetője a helyi önkormányzat volt. A viasztechnikával készült öntési munkálatokat Antal Mihály szabadkai öntőmester végezte a Matricagyár öntődjében. Ott áll a szép ember egyszerű attilában, daliás természetével, hajlott sasorrával, sűrű bajszos, és szakállas arcával, háttal a fenyőfáknak, ott a köztéren, hisz életét a köznek szentelte.

Jókai Mór díszpolgári oklevele

Jókai Mór díszpolgári oklevele hogy elékerült, Zepezaner Jenőnek, a városi múzeum volt igazgatójának köszönhető, aki a Petőfi Irodalmi Múzeum hatalmas raktárából kibányászta. Látva azt a csodálatos munkát, abban reménykedtem, hogy csak elékerül Kossuth apánké is, de a mai napig nem volt szerencsém rátalálni. Leveleimre ez idáig nemleges választ kaptam, de nem adom fel. Szerencsénkre részletesen le van írva a Sepsiszentgyörgyön megjelenő *Székely Nemzet* című napilap március 13-i számában, hogy miként nézett ki: — „Kossuth Lajos diplomája, Székely-Udvarhely városa a múlt évben egyhangúlag választotta meg díszpolgárává Kossuth Lajost és a díszpolgári diploma kiállításával Fankovich Gyula ottani főreáliskolai tanárt bízta meg, ki e téren már igen szép nevet vívott ki magának. Fankovich a diplomát a napokban fejezte be. A diploma kiállítása nemcsak a rajzoló kéz biztosságát, hanem a művész ízlését is elárulja. Az egész remekmű, úgy koncepciójában, mint kivitelében, akár az egészet s annak öszhangzatos voltát, akár annak részleteit tekintve is. — A nagy ívnyi diplomát keretszerűen renaissance stílusú finom ékítmény veszi körül. — Baloldalt egy felhőkön emelkedő genius képviseli a várost, jobbában tartva a város

czimerét, baljában a hírnév és dicsőség koronáját. Alatta egy kis gyermek paizs alakú táblán 1848–1849. évszámokkal. Ezzel szemben van a szabadság symboluma: egy leláncolt magyar paraszt kezéről és lábáról a genius érintésére a bilincsek lehullanak. Középen alant Udvarhely városának miniatűr panorámája tűnik föl leheletszerű vonásokkal rajzolva, s mégis hű képet nyújtva a városnak. A diploma szövege szintén a legdíszesebb iniciálékkal ékeskedik.” Kérdő útját nem veszi, szokták mondani. Hát kérdezzünk minél többen, hátha valaki látta!

Jaklovszky doktor (1920–2003)

Ha élne, 2020-ban pontosan 100 éves lett volna dr. Jaklovszky Alfonz Mihály gyermekgyógyász, a városi kórház gyermekosztályának megalapítója, aki bizonyára maga köré gyűjtené a családját a virágos kert árnyékos részébe és ott folytatná a történetét, ahol abbahagyta 2003-ban. Magas, nagy darab ember volt, és végtelenül kedves. Egy alkalommal benn jártunk vele a városi kórházban és azt tapasztaltuk, hogy a volt kollégái rajongtak érte. Sosem felejttem el, amint a folyosón várakoztunk, egyszer azt mondja: azon a részen a falban egy szobor van befalazva, még a kedves nővérek idejéből. Zenglitzky Zolival elmosolyogtuk és néhány hétre rá valóban megnyitották a falat és ott volt a Mária szobor.

Jaklovszky doktor két lábon járó lexikon volt, nem volt olyan, amit ne tudott volna a város múltjáról, embereiről, mindennapjairól. Még UTV-s korunkban gyakran kerestük meg bejelentetlenül, hogy interjút készítsünk vele. Mindig készségesen állt a rendelkezésünkre. Könnyű dolgom volt, mert a doktor úr szeretett beszélni. Jó kedélyű volt mindig, emlékszem, egyik beszélgetésünket tavasszal a tulipános kertjében forgattuk, amikor virágzott a több száz tulipán. Olyan volt a hely, mint a mesében, benne egy kedves öregúrral, akiből ömlött a tudomány és az emlékezés. Órákig hallgattam volna. Még a forgatás előtt megjelent az ajtóban Margit néni — akit sajnós, sohasem kérdeztünk, csak Fonzi bácsit —, majd bevonult a lakásba. A doktor urat elkísértük Szegedre is, az egyetemi találkozóra, a kilencvenes évek elején, mert oda költözött a Kolozsváron bezűntetett Ferenc József Tudományegyetem. Fő szervezője volt a nővérképző iskolának, egy ideig igazgatója és éveken keresztül a tanára. Udvarhelyi emlékeit az *Udvarhelyi Híradó* napilapban írta meg, amit később — a család jóvoltából — könyvben is elolvashattuk *Nagyapák könyve* címen. Ebben az apa Jaklovszky Dénes, a katolikus főgimnázium tanára és fia, dr. Jaklovszky Alfonz

---

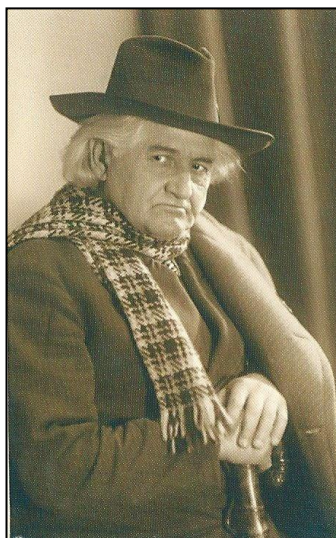
Mihály visszaemlékezéseit olvashatjuk egy csokorba kötve. Természetesen nem hagytam ki, ajánlom mindenkinek, aki szereti Udvarhelyt. Nagyszerű olvasmány. Köszönöm a sorsnak, hogy ismerhettem ezt a nagyszerű embert.

u. i: A cikk megírásának délelőttjén a nyugdíjas klubnál Bitai Magdolna elnök-asszonnyal éppen Jaklovszky doktort emlegettük, amikor belépett az egyik leánya egy tasak tulipánhagymával, amit a család részéről hozott ajándékba a NYÖP-nek. Nagyon köszönjük! Régóta mondom: nincsenek véletlenek!

A világhírű cimbalomművész hazajött meghalni

Balutz Bálint emlékére (1874–1937)

Lehet, találkoztak már valahol a fényképével, de az egykor világhírű udvarhelyi cimbalomművész emlékét ma sehol sem őrzik, de nem is említik. Liszt Ferencként emlegették, mert jellegzetesen olyan arca volt, mint a híres zeneszerzőé, hajlott sas orr, fehér haj, így látható a Kováts István fényképész által megörökített képen is. Sokáig itthon volt gyakori ünnepelt vendége a polgári esteknek. Egyszer csak eltűnt. Átmuzsikálta fél Európát, volt az orosz cár udvarában, akkor, amikor a zeneestély meghívott előkelőségei közt a közönségben ott ült a cár mellett jobbról Nikolajevics nagyherceg, balról a szakállas, csuhás, titokzatos Rasputin. Két évet élt a cár udvarában. Cimbalmozott a neubabelbergi stúdiókban. Szerepelt a nagy sikerű *Vasárnap délután* című filmben. Zenekarával járt Budapesten, Kölnben, Düsseldorfban, majd tovább vándorolt Hollandiába, Svájcba, majd újra Hollandiába, Hamburgba, Berlinbe. Mindenütt szívesen fogadták, szerették, könnyekig lelkesedtek a magyar, székely nóták iránt. Sok pénzt keresett, az európai világvárosok neveivel csak úgy dobálózott. Egyszer csak vonatra ült és hazáig meg sem állt. A haza neki Székelyudvarhelyt jelentette, ahonnan egykor elindult. Azt mondta, hiányzott a magyar szó, a hegyek és nem bírta tovább, haza kellett jönni. Közben volt két nagy műtétje is, a sok pénz

is odalett, az asszonyát is elveszítette. A rég elveszetteknek hitt híres muzsikussal egyszer csak feltűnt Székelyudvarhely utcáin. Volt egy búcsúhangversenye is, amelyre meghívta Udvarhely valamennyi valamirevaló muzsikusát. Azt mondják, hangversenyét tudatosan hattyúdálnak szánta, ahol még egyszer, utoljára kiömlött a lelkéből a magyar nóta úgy, mint talán soha. Meghalt „Liszt Ferenc”... írták az újságok, a híres cimbalomművész, aki diadalmasan járta be Európát, akit uralkodók tüntettek ki és szülővárosában halt meg 64 éves korában.

Zoltán bácsi, az úriember

Ilyen ember ma aligha létezik, amikor végigsétált az Kossuth Lajos utcán majdnem minden felnőtt köszönt, kalapot emelt vagy biccentett neki. Hetvenes évek vége, más világ volt, még mindenki ismert mindenkit a mi kis városunkban. Zoli bácsi ott lakott családjával a Malom utca elején Eszter nénémék tószomszédságában. Magas, nagy darab ember volt, az emberek kivételesen tisztelték. Azt mondták róla, hogy talpig úri ember. Én csak látásból ismertem. Azon

az udvaron lakott még Tóth bácsi, a szabó, és mellettük egy cigány család, akiket mi ördögéknél kereszteltünk el. A népes és zajos család hozta is a formáját. Csak később tudtam meg, hogy a köztisztviselőnek örvendő Zoli bácsi a magyar parlament felsőházi tagja volt és itt van a kényszerlakhelye, ahogy akkor mondták, déós (domniciliu obligatorie). Az sem volt titok, hogy ördögök azért kaptak erre az udvarra lakásiutalást a pártbizottságtól, hogy bosszantsák viselkedésükkel az öregurat. Szentkereszt Szakáts Zoltánnak Bikafalván, mindjárt az országút mellett a kanyarban tágas, szép kúrája volt, de 1945 után a román állam mindenét elkobozta és kényszerlakhelyet jelölt ki Székelyudvarhelyen családjának. Nyolc évig raboskodott börtönben és a Duna-csatornánál.

Előbb ismerjük meg Zoli bácsi édesapját, aki a Szakáts—Ugron család sarja. Szakáts Péter a marosvásárhelyi Református Főgimnáziumban érettségizett, majd Budapesten jogot hallgatott és állatorvosi oklevelet, a kolozsmonostori főiskolán pedig közgazdász oklevelet szerzett. 1895–1918 között ő volt a marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara főtitkára, emellett az Erdélyi Gazda főszerkesztőjeként is működött. 1918-ban nyugalomba vonult és a bikafalvi családi birtokon kezdett gazdálkodni. Az Országos Magyar Párt Udvarhely megyei szervezete és az Udvarhely megyei EMGE is elnökévé választotta. 1926-ban szenátorként képviselte a magyar érdekeket Bukarestben. 1879-től a philadelphiai Kereskedelmi Múzeum kultánácsosa, 1906-tól pedig a Román Csillagrend lovagja volt. Fia, Szakáts Zoltán okleveles közgazdász, 1892-ben született. 1940–1944 között az Erdélyi Párt Udvarhely vármegyei elnökeként, az EMGE megyei vezetőjeként és a magyar Országgyűlés felsőházának tagjaként tevékenykedett. 1944 szeptemberében, a kiűritési rendelet értelmében, elhagyta Észak-Erdélyt, emiatt összes ingatlan vagyonát (mintegy 100 holdnyi földterületet) a CASBI lefoglalta, így arra kényszerült, hogy saját lakóházát vegye bérbe. Két éven keresztül harcolt — eredménytelenül — a helyi és járási hatalmasságokkal tulajdona visszaszerzéséért. Élete mindvégig hősi sors volt, hiszen elvesztette huszonhárom éves Zoltán nevű fiát (1943-ban), aki repülőhalált halt. Hiába alázták meg a kommunisták, ő mindig felemelt fejjel tudott járni embertársai között. Igazi gazdaképviselő volt, mintagazdaságot vezetett, akit tisztelték a gazdák és ha felszólalt, az mindig róluk szólt. 1984-ben halt meg, a temetése is külön történet, az akkori bikafalvi papnak, Péter Endrének volt bátorsága a halottat a helyi templomban felravatalozni és búcsúztatni.

Dr. Szöllösi Ödön emlékezete

Ahogy átlépünk a Nagy-Küküllő hídján, mindjárt szemünk elé kerül egy V alakú nagy épület, mely valósággal uralja a teret. Egykor itt volt az irodai bejárat, de azóta már lebontották. A régi falfestékek alól italfeliratok kandikálnak ki. A Szöllössi-féle ház vagy Matt, ahogy még ma is sokan ismerik, valamikor a város egyik jelentős itallerakatának adott helyet. Aki nem tudott mértékkel fogyasztani, annak bizony behomályosodott a szeme világa, mattos lett a látása. Nem csoda, hiszen nagy volt a csábítás az itallerakatban. Azt mesélik, a pincében óriási hordókból folyt a bor, nagy volt a választék mindenből. Ma lehangoló látványt nyújt, de megvan a remény, hogy újra visszakapja régi patináját az utca egyik egykor híres háza. Sokan fordultak meg akkoriban e fontos épületben és főleg a férfiak körében volt nagyon népszerű, hadd ne mondjam, az asszonyok nagy bánatára. Tulajdonosa a köztiszteletnek örvendő Dr. Szöllösi Ödön volt, aki Szécskeresztúron (Zemplén megye) született 1878. dec. 14-én. Középiskoláit a balázsfalvi görögkatolikus főgimnáziumban és a székelyudvarhelyi ref. kollégiumban végezte, itt is érettségizett, jogot a budapesti egyetemen tanult, ahol a jog és államtudomány doktora címet szerzett. 1904-ben Marosvásárhelyen tett ügyvédi vizsgát. 1904 és 1914 között Székelyudvarhelyen gyakorló ügyvéd, majd bevonult a világháborúba és mint tartalékos százados 1918-ban szerelt le. Az orosz és szerb fronton tanúsított vitézségéért több kitüntetést is kapott. A hábo-

---

---

rú után átvette édesapja vállalatát, a székelyudvarhelyi szeszgyárat, amelyet 45-ig vezetett, és egyben ügyvédi gyakorlatát is végezte. A Kereskedők Társulatának alelnöke, a Kereskedelmi és Iparkamara igazgatótanácsának tagja, a Szesz Szindikátus rt. igazgatósági tagja, az Udvarhelymegyei Takarékpénztár ig. tagja, s több ipari és kereskedelmi intézmény igazgatóságában foglalt helyet. Jogi irodalmi munkát folytatott, az osztrák polgári törvénykönyvhöz kommentárt írt és jogi szaklapokban jelentek meg értekezései. Az ipar és kereskedelem terén kifejtett érdemeiért a román államtól Meritul Comercial și Industrial kitüntetést kapott. A Székelyudvarhelyi Református Kollégium 1918–1919-es évi értesítője

szerint Dr. Szöllösi Ödön székelyudvarhelyi ügyvéd és nagybirtokos korán elhalt feleségének, született Bartha Ilus emlékének megörökítése céljából a kollégiumnál alapítványt létesített. Igazi lokálpatrióta volt, aki a szombatfalvi Népház javára is szép összeget adományozott, de az Orbán Balázs sír rendbetételekor is zsebébe nyúlt. A *Székely Közélet* szerint 1929. augusztus 18-án házasságot köt özv. Sebesi Miklósné Szabady Márhával. Nagy támogatója volt a Székely Dal-egyletnek, nem csoda, hogy amikor hazaérkeztek egy-egy sikeres körútról, szerenádok adtak a gazdának, aki természetesen vendégül látta a nem kisszámú énekkart. A háború után államosították vagyonát. 1954-ben halt meg, ott nyugszik a református temetőben.

Orbán József, a királyi szobrász

A királyi udvar szobrásza volt, de otthagyta keze nyomát sok romániai középületen is. Többek között a székelyudvarhelyi művelődési ház is őrzi tulipános díszítő munkáit, amely nagyban meghatározza az épület szépségét és hangulatát.

Orbán József 1895-en született Bágyban, majd édesanyjával Jászfalvára ment, ahol nevelőapja György Lőrinc lett, aki tisztességesen viselte gondját. Már kisgyerek korában nagyon szeretett agyagból különböző figurákat formálni. A szomszéd Jakab Albert ezt meglátta és rögtön Hargita Nándor, a Kő- és agyag-

ipari iskola igazgatója figyelmébe ajánlotta, aki azonnal felvette az iskolába. Mindvégig ösztöndíjas tanuló volt. A Kő- és Agyagipari Szakiskola elvégzése után (1912) minden vágya az volt, hogy szobrász legyen belőle, és Budapesten folytassa tanulmányait. Magyar útlevéllel a zsebén először Brailára megy, de nemsokára Bukarestben köt ki, mivel meghallotta, hogy a román királyi udvarban mintázó szobrászokat keresnek. Itt Wilhelm Dietz keze alatt dolgozott több külföldi szobrással együtt.

Az első világháború őt is hazasodorta, előbb Budapesten próbált szerencsét, nem sok sikerrel, később a MÁV-nál lett alkalmazott. Besorozzák katonának 1915 nyarán, de hamarosan fogságba esik Doberdónál és Olaszországban folytathatja a kőfaragást, mint hadifogoly. Öt év után tér haza, de már nem érvényes a magyar útlevél, itthon román világ lett. 1921-ben újra Bukarestben köt ki, ahol örömmel alkalmazzák mintázónak a székely fiút. 1928 nyarán újból hazatér szülőföldjére, ahol saját kontójára Kányádban iskolát, Székelyszentlászlón iskolát épít. Kénytelen visszamenni újra Bukarestbe, hogy banki kölcsönét törleszteni tudja.

A bécsi döntést követően hazajön, birtokot vásárol, házat épít, és gazdálkodni kezd. Hívják Budapestre, Berlinbe, de ő marad Kányádban. Belép a kommunista pártba, ennek ellenére felkerül a kulákklistára és kiveszi részét a meghurcoltatásokból. Maradhatna bármelyik nagyvárosban, de inkább vállalja az ingázást. Ott van a bukaresti Román Opera épületének díszítésénél is (1952), ahol harminc ember dolgozik a keze alatt, kitüntetést nem kaphat, mert szerepelt a kulákklistán. 1957-ben a székelyudvarhelyi Művelődési Ház díszítésével bízzák meg, hatvankét évesen nagyszerűen oldja meg a nagyteremben a színpad fölött a székely fonó megmintázását, ahol Haáz F. Rezső rajztanár volt segítségére. 1958–59-ben a Brassói Athene színházat dekorálja, közben befejezi a viktóriavárosi és a dicsőszentmártoni étkezdék díszítését. Majd jött a nagydisznódi szín-

ház és a csíkszeredai Művelődési Ház építése. Feleségével hatvannégy évet élt boldog házasságban. Sokfelé csábították, de a szülőföld mindig hazahívta, nem tudott elszakadni tőle. Olyan gazdag kincset hagyott ránk, hogy több tiszteletet és megbecsülést érdemelne.

A falu, Kányád, hamar megfeledkezett róla, nevét ritkán emlegetik. A falu honlapján is hiába keresem nevét, nem találom. Amikor a Bukaresti Diadalív (Arcul de Triumf) alatt masíroznak a katonák, nem árt tudni, attól is olyan szép, hogy a székely Orbán Jóska is ott hagyta annak idején a keze nyomát. Korának ünnepe, megbecsült szobrása egész életében azért dolgozott, hogy szebb legyen a környezet, amelyben élünk. Sokat dolgozott a Regátban, de kérését mindig hazahozta és megmaradt székelynek.

A Szejke-fürdői Anna-bál

Emlékszik még a kedves olvasó Faragó Annára, arra a kedves leányra, akit Orbán Balázs Kolozsvárról hozott Szejkefűrdőre, előbb az édesanyja társalkodónője volt, majd rábízta a fürdő gondnoki teendőit. Csúfos vége lett a történetnek, mert a hölgy állítólag megmérgezte, előtte viszont meglépett az Orbán család ékszereivel. Balázs urunk ekkor ötvenéves volt, míg az Annácska csak huszonvalahány. Ennek ellenére ez utóbbi szerette volna, ha az öregúr megkéri a kezét és használhatja a bárói címet. Orbán Balázsnak esze ágában se volt ilyent cselekedni. Balázsunk néhanapján kacsingathatott a leányzó felé, lehetett a viszony közelebbi is, mert igencsak a kedvében járt. Mivel férfiből volt ő is, hajtotta a vére, Anna-bált rendezett a Szejkén, ahol a leányzó jócskán kiszerepelhette magát. Annácska jól érezte magát a díszes társaságban, szerette járni a csúrdöngölőket meg a kállai kettőst. Nem kis ismeretségre is szert tett a vendégek körében. A táncvigalom díszes hölgykoszorúja leginkább a fürdő vendégeinek élő virágaiból került ki. Hogy valami volt Faragó Anna és közte, kiderül a következő visszaemlékezésből. Daniel Gábor udvarhelyszéki főkirálybíró írja: Gyanú volt gazdasszonyára, hogy az valami lassú hatású mérget adott volna be, mi gyomor bajának oka lett volna. Ezen gazdasszony csinos nő volt, Balázst csalta, nevében nagy számlákat csinált a kereskedelemben, mit Balázs bár kedvetlenül, de kifizetett. Nagy ára lett a túlzott bizalomnak. Orbán Balázs szégyellte a történetet, azért hallgatott róla. Anna leszerepelt, és azóta nincs több Anna-bál a Szejkén.

Dr. Ráczkövy Sámuel, a szegények orvosa

Ha csak annyit tudunk róla, hogy a Sétatér megálmodója, már az is elég, de ennél több volt. Harmincnégy évig szolgált Udvarhelyvármegyét, 1880-tól egészen 1915-ig, nyugdíjazásáig. 1853-ban született Brassóban, az orvosi egyetemet Kolozsváron végezte, már itt hírnevet szerzett magának, mint műtőnövendék és egyetemi segédtanár. A kincses városból érkezik Székelyudvarhelyre, ahol 1881-ben a vármegyei közgyűlés egyhangúlag megválasztja megyei orvosnak. A református egyházmegye algondnoka. Tagja a Székely Dalegyletnek, alelnöke, az önkéntes tűzoltó egylet orvosa, a székelyudvarhelyi „iparos önképző és betegsegélyező-egylet” orvosa — a Homoródfürdőn a gyógyulni vágyó betegek kezelője.

Tőle tudjuk, hogy az alig 8 fokos hideg Szejke-víz gazdag kénes vegytartalma hathatós gyógyhatású „az idült csúzos bajokban szenvedőknek”. Szoros barátságot ápolt dr. Vajda Emil tanárral, akivel meglátogatják Kossuth Lajost Turinban, tagja annak az indítványozó csoportnak, akik 1895-ben Királyfürdőn egy sziklát Kossuth Lajos szirtnek neveztek el. Tagja volt annak a küldöttségnek, akik Székelyudvarhelyt képviselték Kossuth Lajos temetésén. Hűséggel szolgált városát, lakása a Kossuth utcában volt, a mai képtár épülete. Hogy milyen ember volt, mindjárt kiderül egy levélből, mely az *Ellenzék* című lapban jelent meg 1886-ban: „Szívem sugalatait követve, nyilvánosságra kell hoznom, sz. udvarhelyt lakó dr. Ráczkövi Samu orvos úrnak azon gondviselészerű emberbaráti tényét, melyet velem 81 éves agg, szegény ev. ref. pappal elkövetett

akkor, midőn bokában eltört lábam levágta, s gondos egész az önfeláldozásig menő készséggel teljesített kezelésével meggyógyította; s míg így egyfelől az életnek visszaadott, másfelől hátralevő agg napjaimban nagy kintól mentett meg. Dr. Ráczkövi Samu urat Udvarhely-megyében, mint kitűnő orvost minden ember ismeri, önzetlen jó szívéért pedig áldja a szegény nép. Miután én is a szegény néphez tartozom, s miután velem dr. Ráczkövi Samu orvos úr annyi jót tett, mennyit ember még soha nem tett s más nem is tehetett volna: fogadja tőlem különben is megfizethetetlen fáradságáért s kitűnő nemes önzetlen jóságáért, azon tiszta szívből jövő kívánságom: hogy az isten dr. Ráczkövy Samu orvos urat sokáig éltesse a szegény szenvedő emberiség javára, s tartsa meg önzetlen nemes jó szívét. Patakfalván, 1886. július 13. Makai Áron ev. ref. pap.”

Ilyen ember volt Ráczkövy doktor. Nem tudni, hogy hol pihennek porai, ennyi maradt ránk: Dr. Ráczkövy Sámuel, Udvarhelyvármegye hírneves járási orvosi és a kollégium elöljáróságának 1908–1915-ig tagja, akit az oláh betörés alkalmával egy katonai kórház szállítmányával betegen Kolozsvár felé szállítottak s egy évnél hosszabb idő után hivatalosan holtta nyilvánítottak, mint a székelyudvarhelyi állami főreáliskolának — melynek működése az oláh betörés következtében tanügyünknek nagy veszteségére megszűnt — orvosa, 1901. jún. 17-én a székelyudvarhelyi áll. főreáliskola igazgatóságánál 2000 Koronás alapszabályt tett le szegény tanulók gyógytári kiadásainak fedezésére felekezetre és nemzetiségre való tekintet nélkül a feltétellel, hogy ha az állami főreáliskola a helyszínén megszűnnék, arra az esetre az alapítvány hasonló célra felelésben a ref. főgimnázium és felerészből a róm. kath. főgimnáziumra száll át.

Az alapítvány fele részének átadása iránt a vallás- és közoktatási miniszter Urnál a szükséges intézkedést megtettük, olvasható a református kollégium 1917-es értesítőjében. A Kossuth Lajos utcai házában ma a városi képtár működik. Egyetlen fényképe, ami ránk maradt, a székelyudvarhelyi önkéntes tűzoltók tablóján található és 1885-ben készült.

Kassay F. Ignác polgármester

Nevét nem gyakran emlegetik, pedig illene, mint negyvennyolcas honvéd főhadnagyot, aki a városért is sokat tett az ő korában. Felsorolni is nehéz a titulusait. Ott nyugszik a református temető kertben, közel a ravatalozóházhoz, egy fekete márványoszlop őrzi emlékét. Tizennyolc évig (1880–1898) volt a város polgármestere, negyvennyolcas főhadnagy, 1865–68-ig és 1872–78-ig országgyűlési képviselő, az országos honvédegyesület dísztagja, az önkéntes tűzoltó egyesület tiszteletbeli főparancsnoka, 1866-tól örökös főgondnok az ev. ref. egyháznak, ügyvéd, Udvarhelyvármegye helyettes főügyésze. Ősei Kassa vidékéről származnak, az 1600-as években kerültek Hunyad megyébe, majd onnan Székelyföldre. Kassay Farkas Ignác Székelyudvarhelyen született 1827 novemberében, édesapja Kassay F. János és édesanyja Karátsoni Borbála. Ügyvédnek tanult, irodája a Nagy piac téren a saját házában volt. Honvédként szolgálja a hazát a 14/2. határőrezredben, ill. a 77. honvédszászlóaljnál az Erdély-bánsági hadosztályban, a délvidéki hadszíntéren. Megnősül, feleségül veszi mohai Somogyi Karolinát. Házasságukból két fiúgyermek születik, Ákos és Dezső. Ez

utóbbi a városi rendőrség alkapitánya volt. Kilenc évig országgyűlési képviselő, ahol kisebb nézeteltérésbe kerül földijével, Ugron Gáborral, akivel pereskednek is.

Kolozsvárott, 1877-ben Kassay Ignác képviselőt, akit Ugron Gábor becsület-sértéssel vádolt, az esküdtszék vétkesnek találta s a bíróság hatheti fogságra vagy kétszáz forint pénzbírságra ítélte; az elítélt a bírságot kifizette. A *Borsszem Jankó* élclap is rendesen megcsipkedte 1872-ben:

*A székelyudvarhelyi képviselő
vagy a fából készült vaskarika.
(Ékes székely rigmusokba szedve.)*

Szárazságban nő a gomba.
Makkal él az öreg róka.
Fából készült: vas reszelő,
Kassay is képviselő.
Szalmaszárból sodrott: sámfa.
Tollúból épített bástya.
Jégből kovácsolt: hergelő;
Kassay is képviselő.
Pipafüstből lett: fülemüle,
Mégkövült a kofák nyelve. —
A föld; — fa nélkül is erdő;
Kassay is képviselő.
Megabroncsozott nagy harang.

Áltus vékony, szép bivaly hang.
Óriás fa egy kis vessző;
Kassay is képviselő.
Egy száz esztendő vén számár
Kanáli lett; és most madár. —
Méreggel kent s édes vessző,
Kassay is képviselő.
Hegyes vasszeggel vert dívány:
Jégcsapból: jó égő dohány.
Gumiból tömjén füstölő
Kassay is képviselő.
Most a tökből lett már citrom.
Kigyófögből, épült klastrom.
Lócsibéből, cserépfedő,
Kassay is képviselő.

Sokat köszönhet neki a város, élete, munkássága még feldolgozásra vár. Polgármestersége idején 1893-ban választják Jókai Mórt városunk díszpolgárává 50 éves írói jubileuma alkalmából. 1896-ban az ország ezeréves fennállásának emlékére a Felső piac befásítását rendelte el, illetve az újonnan építendő városháza előtti téren hét díszfa ültetését, melyeket a hét magyar vezérről neveznek majd el. A korabeli sajtó szerint, 1889-ben Kassay Ákos, Kassay Ignác polgármester és volt képviselő fia feleségül vette Boross Erzsébet kisasszonyt. Egy anekdota is őrzi emlékét: Aki még a polgármestertől sem félt.

A kőírottak, a szív igaz és mély fájdalomával tudatják, hogy a szerető hű férj; gondos édes apa és nagy apa; jó testvér, rokon és nemes barát

KASSAY F. IGNÁCZ

országos ügyvéd, 48-as honvéd főhadnagy, törvénybíró, volt országgyűlési képviselő, Székelyudvarhely város ny. polgármestere, az ev. ref. egyházközség főgondnoka, az országos honvéd-egylet dísztagja, törvényhatósági bizottsági-, városi képviselőtestületi- és ev. ref. iskolaszéki tag, a Mária Valéria gyermek-keret és a vált felőlélniskola gondnokágának volt elnöke

70 éves korában, rövid szenvedés után f. övi június hó 12-én reggel 7 órakor meghalt.

A múlt 40-öt évig nagy embere s vele együtt egy változatos és eredményekben gazdag élet színteréjébe. Már, mint ifjú, kecsében kardból, az igaz hűség lelkeskedésével vett részt a magyar nemzet szabadság harczában. Mikor a csorák zaja csendült, mint meg lett férfi, életben volt fényével, alkatával, erejével szolgálta hazáját, szülővárosát és anyakezvezetést. Ebben a nemes és felszabadító magabizalom munkában töltötte meg nevét és emlékeztet, nehecsék szereteti családjá körében, hanem a közelet terén is. Mint egy hű harczos, a jó elvégzett munka öntudatával tért pihenés.

Halt tenem f. hó 14-én d. u. 4 órakor, az ev. ref. templomban tartandó szertartás után fog a ref. temetőkerben örök nyugalomra helyeztetni.

Nyugalma legyen csendes, emléke áldott!

Székelyudvarhely, 1900. június 12.

<p>Kassay F. Ignáczné sz. Somogyi Karolina, mint özvegy</p>	<p>Kassay F. Ákos és neje Boros Erzsé és gyermekeik: Aranka, Pál, János, Jolán, Elizka, Kassay F. Dezső, mint gyermekek és nevelők.</p>	<p>Özv. Csépp Istvánné szül. Kassay Anna és gyermekei, mint testvére és szülői testvéreinek gyermekei</p> <p>Özv. Boros Károlyné. Özv. Fogarassy Albertné és gyermekei.</p>
---	---	---

Porsida János Eszéi Temetőintézet

Kassay F. Ignác székelyudvarhelyi polgármester roppant nagyúr volt annak idején a városkájában, de még nálánál is nagyobb úr volt Varga János rendőr-őrmester, akit „süket policáj”-nak nevezett az egész város. Tagbaszakadt ember, valóságos bikanyakkal, düledt szemekkel ... rengett a föld a talpa alatt. Kocs-

mázó duhajok, verekedő cigányok réme: egyszóval, ő képviselte a földi hatalmat és a tekintélyt a székely anyavárosban. Senkitől sem félt, még a polgármestertől sem. Pedig attól mindenki félt, és nem ok nélkül. Mert olyan dugóhúzó bajusszal nem dicsekedhetett egyetlen város polgármestere sem, mint ez a sápadt arcú, törékeny ember.

Egyszer egy merész polgár följelentette az őrmestert valami túlkapásért. A polgármester maga elé idézte az őrmestert és rákiáltott:

— Elcsapom, vén gazember!

— Hogy mondá, instálom? — kérdezte gúnyosan az őrmester, s kezével tölcseért csinált a süket füléhez.

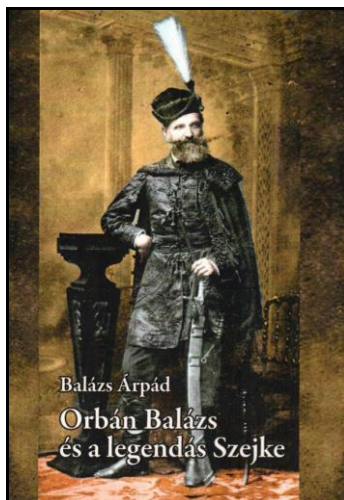
— El-csa-po-om! — kiáltott rá másodszor is a polgármester, reszketve a düh-től.

— Hát, hiszen beszélni lehet — válaszolt rendületlenül az őrmester. — De ha megyünk, mind megyünk, instálom.

A Kassay kúria, ha minden igaz, Székelybethlenfalván volt. Ma az Euro-Trading cég székhelye, azelőtt a termelőszövetkezet használta. Évek óta keresem róla a fényképet, de csak most sikerült egyet találnom, a tiszteletbeli tűzoltóparancsnokit. Alacsony ember volt, de nagy tekintéllyel bírt városvezetőként. A nagy idők tanúja 1906. június 12-én hetvenkilenc éves korában halt meg Székelyudvarhelyen.

Kiadványaink

2019-ben megjelent

Anyanyelvünk épségéért

Málnási Ferenc

Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében XLVI.

A „marslakók”

A XX. században a háborúk, a történelmi sorsfordulók, diktatúrák igen sok honfitársunkat sodorták külföldre, a területileg és lelkileg egyaránt megcsonkított országból, szűkebb hazánkból, Erdélyből is. A virágzó magyar iskolák nevelőmunkájának gyümölcse nagyrészt az Újvilágban, Amerikában érett be. A magyar nemzet fiainak hozzájárulása a világ tudományos haladásához és az őket menekültként befogadó országok fejlődéséhez szinte felmérhetetlen. Marx György akadémikus, az ELTE atomfizika professzora az ezredfordulón „*The Vice of the Martians*” (*A marslakók érkezése*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.) címmel könyvet írt azokról a világhírű tudósokról, akik Nyugaton alakították a XX. század történelmét. Azt a mintegy félszáz magyar tudóst, akik az atomkor, a komputer- és az úrkorszak kialakításában meghatározó szerepet játszottak — legendás tudásuk, zseniális fantáziájuk, egymás közt beszélt nyelvük — édes anyanyelvünk — és furcsa angol kiejtésük miatt — tudós barátaik tréfásan *marslakóknak* nevezték. Köztük sok magyar és magyar származású Nobel-díjast tartanak számon, de mindössze Szent-Györgyi Albert az, aki hazai tudományos műhelyben érte el eredményeit. A tudományos világ népszerű hetilapja, a *Nature* 2001. januári, millenniumi számában megjelent esszé, amelynek címe: „*Genius loci. The twentieth century was made in Budapest (A hely szelleme. A XX. század Budapesten készült)*” alátámasztja Marx professzor könyvének sugallatát. Az alkotóképesség ilyen tömeges kibontakozása jórészt a századelő új világvárosának szellemiségét, iskoláit, rendkívül magas szintű oktató-nevelő munkáját dicséri, amely a magyar kulturális élet egészét áthatotta.

Röviden bemutatok néhány kiválóságot — Marx György munkája nyomán — azok közül, akik, magyar gyökérrel, Nyugaton alakították a XX. századot:

Bárány Róbert — *Robert Bárány* (1876, Bécs — 1936, Uppsala). Németül és magyarul beszélt, élettani vagy orvostudományi Nobel-díjat (1914) kapott, azt mutatta ki, hogy az emberi mozgás- és egyensúly-érzékelés szerve a fülben van.

Bay Zoltán — *Zoltan Bay* (1900, Gyula — 1922, Washington). A Franklin Intézet Boyden-díját kapta a fénysebesség áttekintéséért és erre alapozva a metrologiához való hozzájárulásáért.

Békésy György — *Georg von Békésy* (1899, Budapest — 1972, Honolulu). A gyakorlati fizika professzora, élettani vagy orvostudományi Nobel-díjat kapott (1961).

Erdős Pál — Paul Erdős (1913, Budapest — 1998, Varsó). A természetes egész számok, a prímszámok kutatója, munkásságát Wolf-díjjal jutalmazták.

Gábor Dénes — Dennis Gabor (1900, Budapest — 1979, London). A holográfia megteremtője: a tárgyról érkező fény teljes információtartalmát rögzíti fényképlemezen, rekonstruálni képes a tárgy (három dimenziós, felnagyított) képét. Nobel-díjat kapott a holografikus módszer felfedezéséért.

Goldmark Péter Károly — Peter K. Goldmark (1906, Budapest — 1977, Port Chester). A Columbia Broadcasting System igazgatója, feltalálta a mikrobarázdas hanglemezt és a színes televíziót (1940).

Gróf András István — Andrew Grove (1936—). A Fairchild mikroelektronikai vállalat vezetője, az INTEL alapítója, elnöke. A számítógépek teljesítőképessége, a processzorok kutatója. Az INTEL gyorsabb mikroprocesszorokat fejleszt ki és gyárt (Pentium stb.). 1997-ben az „Év embere”.

Harsányi János — John C. Harsanyi (1920, Budapest — 2000, Berkeley). Kidolgozta az olyan játékok matematikai elméletét, ahol a kereskedelmi, politikai ellenfelek nem ismerik egymás kártyáit és céljait. Nobel-díjat (1943) kapott „az izotópok nyomjelzőként való fölhasználásáért kémiai reakciók tanulmányozásánál”.

Hoff Miklós — Nicolas Hoff (1906, Magyar-Óvár — 1997, Stanford). Pendray-díjat (1971) és Guggenheim-éremet (1983) kapott, amiért „egész életében kiváló mérnökként és tanárként hozzájárult aeronautikai szerkezetek tervezésének elméletéhez és gyakorlatához”.

Kármán Tódor — Theodore von Kármán (1881, Budapest — 1963, Aachen). Az örvényképződés kutatása után bevezette a repülő és más járművek áramvonalas alakját. Kulcsszerepe volt a lökhajtásos repülőgépek kifejlesztésében.

Kertész Imre (1929, Budapest — 2016). Az első Nobel-díjas (2002) magyar író, többek között a Kossuth- és a Herder-díj birtokosa is. Regényei: *Sorstalanság*, *A nyomkereső*, *a Kudarc*, *Kaddis a meg nem született gyerekéért*, *Gályanapló...*

Kemény János György — John G. Kemeny (1926, Budapest — 1992, North Hampshire). Kifejlesztette a BASIC-nyelvet (1962) és az e-mail hálózatot (1964). Megkapta az IBM első Robinson-díját (1991) a „számítógépek időbeosztásos hálózatba kapcsolásáért”.

Koestler Artúr — Arthur Koestler (1905, Budapest — 1983, London). A XX. század eszméinek hatását bemutató regényei, a tudományos alkotás folyamatát elemző esszékötetei tették híressé.

Korda Sándor — sir Alexander Korda (1883, Pusztáúrpásztó — 1956, Párizs). Az 1920-as években az első magyar moziújság megalkotója, filmrendező, producer.

Kosztolányi András — André Kostolany (1906, Budapest — 1999, Párizs). Maga mondta: „Istennel magyarul beszélek, barátaimmal franciául, pénzemberekkel angolul”. A Francia Becsületrend lovagja. Könyvei nyolc nyelven jelentek meg.

Lenard Fülöp — Philipp Eduard Anton Lenard (1862, Pozsony — 1947, Messelhausen). Felismerte a fényelektromos jelenség során szabaddá váló mozgási energiát, a belső fény rezgésszámának lineáris függvényét. Fizikai Nobel-díjat (1905) „katódsugarakkal végzett munkájáért” kapott.

Neumann János — John von Neumann (1903, Budapest — 1957, Washington). Kidolgozta a kvantummechanika matematikailag szabatos axiomatikus megalapozását, kifejlesztette a matematikai játékelméletet, megtervezte és

megvalósította az olyan számítógépeket, amelyekbe nemcsak az adatokat, hanem az elvégzendő műveleteket is elektronikusan lehet beprogramozni.

Oláh György — George Andrew Olah (1927, Budapest). Kémiai Nobel-díjat (1994) kapott „a karbokationok kémiájához való hozzájárulásáért”

Polányi János — John Polanyi (1929, Berlin) Wolf-díjas (1982), kémiai Nobel-díjas (1986) mert „hozzájárult egy új kutatási területnek a kifejlesztéséhez a kémiai reakciók dinamikájában”.

Polányi Mihály — Michael Polanyi (1891, Budapest — 1976, Oxford) fizikus, a filozófia professzora, az Angol Királyi Társaság tagja.

Solti György — sir George Solti (1912, Budapest — 1997, Antibes). Karnagy, Leonard Bernstein díjat és Wolf-díjat kapott.

Szebehelyi Győző — Victor Szebehely (1921, Budapest — 1997, Austin). Ő tervezte a Hold felé indított Apolló űrhajók pályáját. Brouwer-díjas.

Szent-Györgyi Albert — Albert Szent-Györgyi (1893, Budapest — 1986, Woods Hole). Élettani-orvosi Nobel-díjat (1937) kapott a „biológiai oxidációs folyamatok terén tett fölfedezéseiért, különös tekintettel a C-vitaminra és fumársavra”. Az első és eddig az egyetlen személy, aki Magyarországról utazott a Nobel-díj átvételére.

Szilárd Leó — Leo Szilard (1898, Budapest — 1964, La Jolla). A neutronláncreakció angol szabadalma, az urán fűtőelemből és neutronlassító közegből fölépített inhomogén atomreaktor amerikai szabadalma (1944), Einstein-díjat és az Egyesült Nemzetek „Atom a Békéért”-díját kapta munkásságáért.

Teller Ede — Edward Teller (1908, Budapest — 2003, Stanford, Kalifornia). Kidolgozta a termonukleáris reakciók elméletét: egymást taszító könnyű atommagok magas hőmérsékleten fuzionálhatnak, miközben energia szabadul föl. Einstein-díjas (1958).

Wiesel Eliézer — Elie Wiesel (1928, Máramarossziget — 2016, New York). Megjárta Buchenwaldot, a „holokauszt” szót ő vezette be az irodalomba. Nobel-békedíjas (1986). Üzenete: „béke, megértés, emberi méltóság”. Hitt abban, hogy a gonoszság ellen küzdő erők diadalmaskodhatnak.

Wigner Jenő Pál — Eugene P. Wigner (1902, Budapest — 1995, Princeton). A természet szimmetriáit kihasználva megadta a kvantummechanika magalapozását. Megtervezte és megépítette az első vízhűtéses, nagy teljesítményű reaktorokat. Ő volt „a világ első reaktormérnöke”. Fizikai Nobel-díjat kapott (1963) „az atommag és elemi részecskék elméletéhez való hozzájárulásáért”.

Zsigmondy Richárd — Richard Zsigmondy (1865, Bécs — 1925, Göttinga). Kémiai Nobel-díjas (1925) „a kolloid oldatok heterogén voltának megmutatásáért és ehhez használt módszeréért.”

Felemelő érzés a „marslakók” kislexikonában áttekinteni a XX. században Nobel-díjjal kitüntetett magyar származású alkotó, meg a többi tudós névsorát. A magyar tudósok zöme őseink földjén, a Kárpát-medencében él és munkálkodik, s közülük sokan tartoznak a tudósvilág élvonalába.

A XX. század egyik nagy nemzetnevelőjét említeném még, aki íróként, pedagógusként, orvosként a XX. század kiemelkedő magyar gondolkodója volt:

Német László (Nagybánya, 1901 — Budapest, 1975). Szépírói, drámaírói munkásságának termékeiben (*Gyász, Iszony, Égető Eszter, Emberi színjáték*, illetve *VII. Gergely, Galilei, Széchenyi, A két Bolyai*) a lélekrajz, a klasszikus realizmus és a társadalomkritika sajátos ötvöződését figyelhetjük meg. Tanulmány-

és esszékötetetei a mai ifjúságnak is érvényes tanulságul szolgálnak. A nagy nemzetnevelő iránti tiszteletét Pilinszky János *Ama kései* című versében fejezi ki:

„Ama kései, tékozló remény,
az utolsó, már nem a földet lakja,
mint viharokra emelt nyárderű,
felköltözik a halálos magasba.”

Mi különbözteti meg a magyar nyelvet a többi nyelvtől?

A XXI. századba lépő magyar anyanyelvünket alapvető sajátosságok jellemzik, ezeket tekintem át néhány példával, a nagy területen beszélt indoeurópai — germán, latin és szláv nyelveket véve alapul.

1. A magyar nyelv **kötött hangsúlyú**. A hangsúlyt a szavak elejére helyezzük, még akkor is, ha a kérdő hangsúllyal ejtett mondatban a mondatlejtés megváltozik.

2. A magyar nyelvben **nincsenek nyelvtani nemek**. Az indoeurópai nyelvek többségében hímnemű, nőnemű és semlegesnemű szavak találhatók. A magyarban csupán a szavak jelentése utal arra, hogy valaki, valami férfi-e vagy nő, fiú-e vagy lány.

3. A magyar nyelv **ragozó nyelv**. Az európai nyelvek nagy részétől eltérően a magyar nem nyelvtani esetekben helyezi el a mondatba illeszkedő szavakat, hanem **ragozással**. A magyar ragozás változatos és szerteágazó. Nemcsak a névszókat (főnév, melléknév, számnév, névmás) és az igéket, hanem még a névutókat is ragozzuk: pl. mögöttem, mögötted...

4. **Hangrend**. A magyar egyszerű (nem összetett) szavak vagy mély, vagy magas hangrendűek. A mély hangrendű szavakban csak mély és semleges magánhangzók fordulnak elő. A magas hangrendű szavakban csak magas magánhangzók lehetnek.

Mély magánhangzók: **a, á, o, ó, u, ú.**

Magas magánhangzók: **ö, ő, ü, ű, e, é, i, í.**

Mély hangrendű szavak: **golyó, szabály, kutya...**

Magas hangrendű szavak: **gyűrű, örül, hűvös...**

Nem vonatkozik a szabály az összetett szavakra: a **fazékfedő**, a **műhold**, az **úrhajó** vagy **fürdőszó** mély és magas hangokat egyaránt tartalmaz. A hangrend szabálya alól kivételt képeznek az idegenből átvett szavak is: pl. a francia renaissance **reneszánszként** honosodott meg a magyarban, de a **sofőr**, **operatőr**, **valőr**, **kosztüm** stb. A magas hangok közül az **e, é, i, és í** együtt szerepelhet a mély magánhangzókkal (**állít, hiba, hadi** stb.), a többi nem.

5. **A toldalékok illeszkedése**. Nemcsak az alapszavakra, hanem a toldalékok használatára is kiterjed a hangrendi törvény. Mély hangrendű szavakhoz csak mély hangú, magas hangrendű szavakhoz csak magas hangú toldalékok járulnak.

Mély hangrendi ragozás: **írok, írsz, ír, írunk, írtok, írnak.**

Magas hangrendi ragozás: **örülök, örülsz, örül, örülünk... értem, érted, érti...**

Mély hangrendű szóhoz mély toldalékok járulnak: **házam, házad, háza...**

Magas hangrendű szóhoz magas toldalékok illeszkednek: **földem, földed, földje...**

6. **Elöljárók helyett ragok és névutók.** A névszók mondatbeli viszonyát a szó végéhez ragasztott toldalékokkal (ragokkal, jelekkel) vagy a névszó után tett névutóval fejezzük ki.

Ragokkal: **házainkban, kertedben, virágunkat...**

Névutókkal: **a fa előtt, az asztal alatt, a magyar óra után...**

Az indoeurópai nyelvekben a névszó elé helyezett szócska, a prepozíció — elöljáró — jelzi, hogy a névszónak milyen a viszonya a mondat többi részéhez: **in the house...**

A házainkban szóalak a többes szám első személyű birtokos személyjel (-nk) után egy helyhatározóragot tartalmaz (-ban).

7. **Birtokos személyjel.** A birtokos személyjét a főnévhez csatolt személyjellel jelöljük: könyvem, könyved, könyve, stb., nem úgy, mint az indoeurópai nyelvekben, amelyekben birtokos névmást használnak a birtok előtt: **my book, your book...**

8. **A ragok és a névutók hármassalakja** (locativus, ablativus, lativus) és a ragok magas és mély hangrendi változata: **-ban, -ben; -ba, -be; -ból, -ből;** illetve **alatt, alá, alól; mögött, mögé, mögül.**

9. **Kétféle ragozás.** A magyarban **alanyi és tárgyias ragozása** lehet a tárgyias igéknek.

Alanyi és tárgyias ragozása lehet pl. az **eszik, iszik, játszik** igéknek.

Alanyi: **eszem, eszel, eszik, eszünk, esztek, esznek.**

Tárgyas: **eszem, eszed, eszi, esszük, eszitek, eszik.**

A tárgyias ragozásnak előnye van. Egy szóval fejezhetjük ki azt, amit más nyelvben hárommal mondanak: **szeretlek** (I love you, ich liebe ich, te iubesc).

10. **Ikes igék.** Az igék egy része egyes szám 3. személyben **-ik** végződésű (eszik, iszik, játszik stb.). Ezek ragozása részben eltér a többiétől: **eszem, eszel, eszik, eszünk, esztek, esznek.** Az ikes ragozás a feltételes módban is eltér vagy eltérhet a nem ikestől: **játszanék** vagy a **játszhatnék** mellett helyes a **játszanám, játszhatnám** is.

11. **Jelentésmódosító igekötők.** Az ige elé vagy mögé helyezett igekötőkkel jelentősen megváltoztathatjuk az ige értelmét. Egészen mást jelent a **játszik** ige, mint a **megjátszik** (alakoskodik), az **eljátszik** (egy lehetőséget vagy egy szerepet), a **rájátszik** (fokoz, eltúloz) vagy a **kijátszik** (megkerüli a szabályokat).

12. **A toldalékolás hármassalakja.** Háromféle toldalék van a magyarban: a **képző**, a **jel** és a **rag**. Ebben a sorrendben is követhetik egymást.

A **képző** olyan toldalék, amely megváltoztatja a szó értelmét: **ember — emberség, játék — játékos...**

A **jel** olyan toldalék, amely kifejezi, hogy

a) valamiről egyes számban vagy többes számban beszélünk: **ember — emberek, játék — játékok, ház — házak...**

b) valami a birtoka valaminek: **Péteré, házé, játéké...**

A **rag** olyan toldalék, amellyel egy szót a mondatba illesztünk. **játék — játékot.**

Péternek megmondtam, hogy adja ide a **játékot.**

13. **A magyar kedveli az egyes számot.** A számnevek után a magyar egyes számot használ. Érvényes ez a határozott számnevekre: **két angyal, három ördög, negyven rabló...**, és a határozatlan számnevekre is: **néhány elefánt, rengeteg szűnyog, sok eszkimó...** A tömegesen megjelenő dolgokat is egyes számba tesszük: **sok krumpli, kevés cseresznye...**

14. **A páros dolgok egyes számban állnak.** A páros testrészek és tárgyak nevét egyes számba tesszük: **éles szeme van, fázik a fülem, Éva kinötte cipőjét...**

15. **Tagadóige.** A tagadást tagadóigével fejezzük ki, amely állhat egyes vagy többes számban, de harmadik személyben használjuk: **nincs ceruzám, nincsenek barátaim...**

16. **Kérdőszócska.** Nyelvünk egyedi jelenségei közé tartozik az **-e** kérdőszócska. Kötőjellel illesztjük a kérdéses szóhoz, többnyire az állítmányhoz, de olykor más mondatrészhez is: **megetted-e** a csokit?, a **Péterét-e** vagy a Pálét?

17. **Mellérendelés.** A magyar nyelv jobban kedveli a mellérendelő, mint az alárendelő mondatösszetételeket. Költőink műveiben mindkét összetett mondatra találunk példát:

Mellérendelő összetétel: „Ég a napmelegtől a kopár szík sarja, / Tikkadt szöcskenyájak legelésznek rajta.” (Arany János: Toldi)

Alárendelő összetétel: „Egész úton hazafelé / Azon gondolkodám, / Miként fogom szólítani / Rég nem látott anyám”. (Petőfi Sándor: Füstbement terv)

18. **Hangzóképletünk sajátosságai.** Hangzóképletünk számos sajátosságot mutat — az **y** segítségével alkotott **gy, ly, ny** és **tymeg** a többi kétjegyű mássalhangzó, a **cs, dz, sz** és a **zs** éppúgy magyar jellegzetességnek nevezhető, mint a magánhangzók rövid és hosszú változatai.

19. **Sajátos névelőhasználat.** A tulajdonnevek előtt nem áll névelő, csak ha a névelő a tulajdonnév utáni szóra vonatkozik: **Péter ír.** De: **a Pétertől kért tollal írok.** Ennél furcsább, hogy a tó-, folyó- és hegyneveket névelővel, a helységnevek egy részét viszont névelő nélkül mondjuk: Itt folyik **az Olt.** De: **Kolozsvárra** utazom. **Erdélyben** élek.

20. **Magánhangzók és mássalhangzók aránya. A hangtorlódás kerülése.**

A magyarban valamivel több a magánhangzó, mint a mássalhangzó. A magyar kerül a mássalhangzó-torlódást, ezért ritkán fordul elő, hogy egy szón belül kettőnél több mássalhangzó áll egymás mellett. pl. a szláv **dvor** szóból a magyarban **udvar** lett.

21. **A magyar személynevekben a családnév megelőzi a keresztnévet.** Ez nem azzal függ össze, hogy a melléknév a főnév előtt áll, hanem azzal, hogy nálunk a bővítmény általában megelőzi az alaptagot, a jelző a jelzett szót.

22. A szóvégi **h** egyes szavakban néma: **düh, méh, oláh, pléh...** A **-val, -vel** ragos alakokban **v**-t használunk: **dühvel, méhvel...**

23. A magyar nyelv természetéhez hozzátartozik, hogy **kedveli a képszerű kifejezéseket**, pl. az állandósult szókapcsolatokat, a **szólásokat**: „Úgy megoldotta a feladatot, mint a piny.” Irodalmunkban elterjedtek a **szállóigék**: „Egy, csak egy legény van talpon a vidéken.” (Arany János: Toldi)

24. **Rámutató jellegű határozott névelő.** A magyar határozott névelő (**a, az**) mutatósóból (**az**) ered. A névelő alkalmazkodik az utána következő szóhoz:

a fa, az ujj. Rámutat a mondat alanyára, tárgyára: **Kérem az almát.**
(<http://www.nemzetismeret.hu>)

A fenti megállapítások mellé az anyanyelvoktatással kapcsolatos véleményt idézek: „Világunk modellezésére anyanyelvünkben sokkal több erő rejlik, mint amit felismerünk, azért, mert míg a matematika általában igen/nem logikai rendszer, a nyelv nem az. A nyelv *multivalens logikai rendszer*, pontosan olyan, mint a sokkal egyszerűbb mesterséges intelligencia. Ez azt jelenti, hogy az adott magyarázandó kérdésre adható válaszok száma végtelen lehet. Minket az iskolában arra tanítottak, hogy a képletből ki kell jöjjön ez eredmény. Ez így van, de vajon nem a képletben való látásmód a hibás abban, hogy kijön-e az eredmény, vagy nem? Többértékű logikai rendszerben ez nem így működik. A diákokat arra kellene megtanítani, hogy ilyen rendszerekben gondolkozzanak. A nyelv sem bivalens rendszer, ilyenként nagyon korlátozott lehetőségű eszköz volna. Agysejtjeink csodálatos hálózata kialakít egy lelehetőségesebbnek tűnő választ egy felmerülő kérdésre. A magyar nyelvben, struktúrájában, szavaiban benne foglaltatik ez a *lehetőségelmélet*. Ha ennek a technikáját lehetőleg gyerekkorban sem sajátítjuk el, akkor nehezebben fogjuk megérteni az absztraktabb rendű logikai struktúrákat. Az új dolgok meglátásának pedig ez az egyik titka... (Márton László Ferenc: Nyelv, mesterséges intelligencia. *Krónika*. 2010. június 11-13.) Mit tehet egy pedagógus ahhoz, hogy a megfelelő módon tanítsa magyarra, magyarul a gyerekeket? — kérdezte a riporter. A válasz: „Teljesen új alapokra kell helyezni az oktatást.” Nem lehet egy ragozott nyelvi struktúrát hajlító nyelvi eszközökkel tanítani. Nem szabad mennyiségi oktatást folytatni minőségi helyett. A gond az, hogy **a magyar ragozó, képi nyelv, az indoeurópai nyelvek pedig hajlító, nem képi nyelvek, mi viszont indoeurópai stílusban oktatunk.** A nem képi mélyrétegre épülő indoeurópai nyelvek más struktúrát alakítanak ki az agyban, más döntéshozatali mechanizmust, mint a ragozó nyelvek. És ezt a két különböző működésrendet fiatalkorban nem szabad változtatni, összezavarjuk a gyerek gondolkodását, kommunikálni képes lesz, de az alkotóképessége, alkotókedve igencsak megszenvedti ezt. A legnagyobb baj az, hogy miközben a magyar nyelv szavai nem tudati szinten, hanem képekben közölnek információkat, mi nem tudunk képekben fogalmazni, képet „olvasni”, mert leszoktattak, leszoktunk róla. Az indoeurópai stílust próbálták belénk sulykolni, amely szövegben gondolkozik, leírja a dolgokat. **A kőkor szava még kép volt, ebből kell kiindulni, így kezdődött a kommunikáció.**

Milyen lesz a netm@gy@r?

Balázs Géza tette fel ezt a kérdést (*Édes Anyanyelvünk*, XXV. évfolyam 2. szám, 2003. április), és válaszol is rá: „Minden technikai eszköz hatással volt a nyelvre. Az írás, illetve tömegméretű kiterjesztése, a nyomtatás azonban egészen biztosan új gondolkodási és nyelvi létmódot hozott létre. Ez lett McLuhan szavával Gutenberg-galaxis, az a világ, amelynek ötszáz éve volt eddig a széles körű elterjedésre, s amelybe mi már beleszülettünk... Hatott a kommunikációra a telefon, az írógép, a telefax, az üzenetrögzítő, de még a fénymásológép is...

Most azonban itt a digitalizáció, az informatikai forradalom, amely gyorsvonatként száguld. A dédapa még csak újságot olvasott. A nagypapa felnőttkorában már rádiót is hallgatott. Édesapa találkozott először a televízióval. A gyermek már a számítógéppel együtt született... A gyermek tanítja „számítógépre” az apát, a nagyapát.

A Gutenberg-galaxis végén az informatikai forradalomban (Internet-galaxis?, Digitália?, Cybéria?) évszázados irányzatok borulnak fel. A legfontosabb az, hogy az élőbeszéd, valamint az írás után most egy új nyelvi létmód keletkezik. Megnyilvánulásait másodlagos szóbeliségnek, másodlagos írásbeliségnek nevezük, mindez együtt az új **beszéltnyelvűség**.

Anyanyelvoktatásunkban mi mindenre figyeltünk fel eddig az informatika nyelvi hatásaival kapcsolatban?

1. Legelőször arra, hogy az új technológia szóforradalommal jár együtt. Tömentelen idegen szó áramlik nyelvünkbe: **komputer, szoftver, hardver, szével, printel, e-mail** stb. (1986-ban megjelent a *Mi micsoda magyarul a számítástechnikában?*)

2. Másodszorra a helyesírásra figyeltünk, arra, hogy a számítógépes szövegekben nem volt magyar ékezet, csak hullámos vagy kalapos. Meg arra, hogy az elválasztások sokszor szabálytalanra sikerültek. A számítógépes nyelvhelyesség-ellenőrző programok fölhívják a figyelmünket a nyelvművelés módszertani hiányosságaira.

3. A szövegszerkesztőknek is van nyelvi hatásuk, a számítógép túlírásra („locsogásra”) ösztönöz. A számítógépeken megnövekedett az érintkezések gyakorisága, az élőbeszéd jellegű alkalmi, gyors információtovábbítás is.

4. Csökken a számítógépes szövegek koherenciája (szövegösszetartó ereje). Miért? Mert a számítógépen bátran javítgatjuk, innen-onnan „átemeljük” a szöveget, bele- és átírunk, a végén azt sem tudni, hogy kié a szöveg.

5. Sajátos nyelvvilág születésére figyelhetünk fel. A közlés sokszor a jelzés-szerűségig csökken, agresszív rövidítéseket, összevonásokat alkalmazunk. A nyelvi jellemzőket úgy foglalhatjuk össze: előfordul az **alultoldalékolás** (Szereitem Mozart), valamint a **túltoldalékolás** (amerikaiakok). Néhány további példa: alszás = alvás, csati = beszélgetőcsatorna, műxik = működik, ujjmenés = szószátyárság, unkul = pocsek stb.

6. Egészen újfajta jel- és képi világ van megszületőben, amelyet a legtöbben sajátos, laza helyesírással pötyögnek be. Ez a **szlenges helyesírás**, fő jellemzője az összevonás, a kiejtés szerinti írás, valamint a képiség: elmond6om = elmondhatom, f/l = fiú vagy lány? LSD = látom, sokan dancolnak (látom, nem nagyon beszélgetnek a csatornán, pangás van), +6ott = meghatott, mlek = megyek, A teljes képszerűséget a nonverbális jelek, az ún, mosolyikonok (emotikonok) jelentik, amelyek új lehetőséget nyitnak az érzelmi árnyalásra... További példák: mosoly :) / szomorúság :(/ végtelen, határtalan 8 / rózsa @>;

7. Az internetes nyelvhasználatban sokkal inkább az élőbeszédre jellemző mellérendelést alkalmazzuk, mint az írott nyelvhez inkább illő (többszörös) alárendelést.

8. Régi-új szövegtípusok vannak (újja)születőben az interneten, illetve a mobilkommunikációban. Gondoljunk a korábbi Szent Antal-lánchoz hasonló körlevelekre vagy a táviratok és a képes levelezőlapok átköltözésére.

9. Az internet elmozdíthatja a hagyományos területi és társadalmi nyelv-változatok rendszerét, sőt a köznyelv helyét akár egy globális nyelv is átveheti.

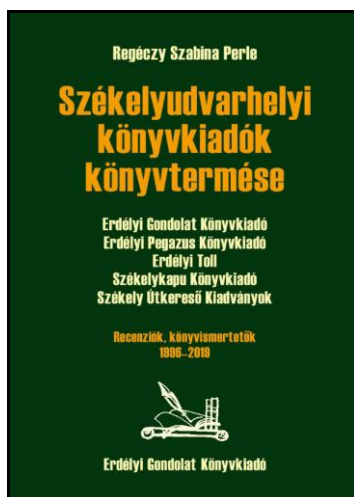
10. Újabb és újabb nyelvi technológiák (nyelv- és beszéd felismerés, beszéd-szintetizálás, fordítóprogram, szöveghelyreállító és nyilván — átalakító programok) a nyelviség egészen új dimenzióiba hatolnak be.

11. Az internet új minőség, nem egyszerűen a kommunikáció, a tömegkommunikáció, illetve az írás vagy az élőbeszéd (!) új formája, hanem minden eddigi kommunikációs forma szintézise, meg a beszéd, persze most még „virtuális beszéd”, az **új beszéltnyelviség**.

12. Óriási szerepük van a számítógépes nyelvészeknek, elemzőknek, valamint a nyelvi technológusoknak. Az informatika emberi, felhasználói oldalán azonban feladata van a nyelvstratégiának és a nyelvművelésnek is. Soha nem volt ekkora szükség a nyelvi kultúra őrzésére, ápolására, terjesztésére a közös kommunikációs gondok megoldása érdekében.

Kiadványaink

2020-ban megjelent

2020-ban megjelent

Múzsza és lant

P. Buzogány Árpád

Nyár s nyír együtt ring

Hajnalban hajlik a legjobban
kertünk végében a nyárfa.
Azért susog a szélben, mert
egyedül olyan árva.

Ültettem melléje nyírfákat,
aprócska csemetét, kettőt,
egész nyáron azt vártam, hogy
lássam, amikor megnőtt.

Magasra nőttek már a nyírek.
Nyár s nyír együtt ring a szélben.
Zöld levelük megsárgulva
zizeg az ős kezében.

Ősz bakancsa sáros

Zöld köpenyét a nyár eldobja,
színes sálat köt a nyakára.
Hajnaltájban a völgyek fölé
átlátszó függönyt húz a pára.

Hosszú kabátban ősz érkezett,
bakancsa sáros. Bő nadrágja
zsebe megtöltve, amit talál:
a lehullt diót zsebre vágja.

Őszi reggel józansága

Hosszú, meleg ősz végére
hajnalok fröccsenő vére
vet foltot. Már virág sincsen,
kezed nyoma a kilincsen
kihúlt és hideg a reggel,
világ józansága nem kell,

álmodnánk szerelmet, napot,
de csak az árnyékát kapod,
szél ringat ághegyen piros
almákat — lépni tilos,
mit ér, hogyha megkóstolni
nem lehet, bosszantó holmi,
olyan, mint tervezett élet,
megfoghatatlan ígéret.

Se domb, se völgy

Nagy henger indult el valahol,
völgyekbe nyomja a dombokat,
menekülj, ha tudsz! Hallom zaját,
hajnaltól merre járogat.

Mögötte út marad. Tavak,
mezők sehhol – de én inkább
járnék az oldalon s lesném
homályba vont erdők titkát.

Az ösvény ívét ismerem.
Eltűnik majd e rajzolat.
Nem láttok ott se őzeket,
se fűzfabokrokat, s lovat.

Az elsimított helyre majd
fa nő s gabonát vet fürge gép,
se domb, se völgy nem látszik ott,
csak álmaidban lesz egyéb:

a hajnali völgy, a sok rigó,
tücsök, s a keskeny út fölött
a gondolat ha átröpít,
tudod, hogy minden összetörött.

Csontos Márta

Képzavar a retina mögött

Ráolvadt az éjszaka a lombokra,
az idő is lelassult egy kicsit, hogy
erőt gyűjtsön a következő rohamra,
hogy irgalmatlan fényével holnap
is a szemembe világíthasson, hogy
láthassam, mint jár a pillanat a vízen.

Zöldfehér nyomokban próbálkozik
a remény, egy madár remeg szemem
sarkában, ül a csarnokvízben lebegő
faágon, ül Odüsszeuszt váró Penelopé-
szorongásban, ül a gömbsziget csapdájában,
s várakozik — menne már bárhova, menne
új hegycsúcsokra —, közben magasodik
fölötte a fogva tartott fény hordaléka.

Élősködik rajtam a türelmetlenség, a
retinán összezavarodik a kép.
Néhány vakmerő manővert kell még
végrehajtanom, ki akarom tűzni a
túlélés lobogóját, érezni akarom, mint
nyílik meg Isten tenyeréből az Ég,
meg akarom nyergelni Illés szekkerét.

Árkádia pedig többé nincs

*„A gyöngeséged az egyetlen hiba,
melyen nem lehet segíteni.”*

La Rochefoucauld

Te soha nem akarod a változást választani,
csak az emlékekre támaszkodsz, s a régi
illatokból faragsz ikonokat a látóhatárra.
Nem veszed észre, mily csapnivalóan gyenge
támaszték az az elvesztett érintés, melyre
építeni akarsz megint, egyedül maradsz
kifosztva egy lepusztult zsványtanyán,
már nincs, akit rábírn az ott maradásra.

Pánsípot fújsz, barlangról barlangra jársz,
próbálsz a hajnal istenét megidézni,

---

selyembőrű nimfákkal lebegsz álmodban
a tisztáson, új Leandernek jelölöd magad,
Héro fáklyáját lesed a távoli toronyszobából;
várod a jelet, de nem tudsz a széllal egyezséget
kötni, nem tudod a csillagképek titkát megfejteni,
nincs neked már út Árkádiába, a közeli Vénusz-dombnak
sincs szerelem szaga, csak szemed tapad
kiéhezetten a fénybe. A távoli árnyékok vágyakozó
libbenéssel lassan szétszóródnak az éjben,
s már nem tudod a puzzle-t többé kirakni,
nincsenek taktikák, elbuksz a csatatéren.

Kezedben fehér zászló, már behódolnál,
nincs más feltételed, csak 50-60 kg
szőke hús, melynek szép márványos a vágó-
felülete, tömött és rugalmas, romlás előtti
állapot, melyen még rejtve van a date of expire.

Kronosz nem boldogul

Kronosz kezéből már kihullott
a sarló, nincs szikra-pattogatás,
nincs élet-halál harc, üres a tér,
az éjféli harangszóból nem lehet
értelmezni a kicsomagolt üzenetet.
Ott állsz a kör közepén egyedül,
s ringatod a pólyába puhított követ.

Nem kellett volna meggondolatlanul
belépni a megnyitott sötétségbe,
látod, nem lehettél mégsem a
mindenség ura, rossz helyre másztál,
csak egy vakvágányon utazgattál.
Nem vetted észre, hogy átírták
a menetrendet, nincs váltó, átállítás.

Most saját véred öklendezed vissza,
arcod tintakék embrió az égen.
Tisztába tennéd testedből formált
árnyaidat, feláldoznád magad végre,
de próbálkozásod halott, balsiker.
Már az undort is félrenyeled,
nincs esélyed szembeállni a Semmivel.

Balajthy Ferenc

Őszi szerelem

Ősz lélekszöktető, szép hímpora száll.
Egyszer szemerkél, és máskor el-eláll.
Ajkunk egybeforrrhat az édes musttal,
Hűvös szél lantján felcsendül a bordal.

Az őszi szerelem egy kicsit rozsdás,
Hullt leveleket hord a bolond postás!
De csupasz ágak közt csak a tél olvas:
Megkeresnélek, ha tudnám, te hol vagy!

Az őszi szerelem már csendes sikoly —
Szívre nehezül a meddig még, s mikor?
Hisz szerelem parazsa fel-fellobban.

Könnyeznek a hervadt virágok bárhol —
Emlékké szépül, mi rég, valóság volt,
Az ember vár, mint igazság a borban!

Hogy versedre találék így köszöntlek téged

(BB-Balassi Bálint dicséretére)

Ha tudhatnád te, hogy te vagy az első
Magyar klasszikus költő, levethetnéd
Vérted, vennél föl egy hófehér öltönyt,
Vénusz összes fattya szavad leshetné!

Mert tetőled vett szív az én szívem is,
A versek a tűzben soha el nem égnek!
Citerád zengése még most sem hamis,
És, mint ostyát mutatunk fel az égre! —

Szeret már, a földhöz nem ver az Isten,
Nagyobb szeretet és kegyelem nincsen,
Verset írhattál, nem győzött le a Sátán!

S ki versedre rálel — köszönthet téged,
Köszönhet is, mert nem lesz világvége,
Míg ilyen költőket hord a Föld a hátán!

Alkonymadár

(Karant/ének/ XXXII.)

Ágrólszakadt ágon ugrál,
Repülni szeretne!
De csak ide-oda bujkál,
A vén Hold kileste. —

Csóre repedt, hangja tompa,
Társa sem maradt már.
Szép tollát összeborzolja,
Jöjjön, ami rá vár! —

Fagyos szellő, lázat oltó,
Csak a seb ne fájna!
Éj, mint egy fekete holló,
Rászáll a holt tájra. —

Ha feljön a Nap reggelre,
Többé sosem fázik,
Hajnallal várandós este,
Csendben lebabázik. —

A sugárnyaláb legalább

/Élhető hely= Kepler 452B-Föld 2. 0/

(Karant/ének/ XX.)

Nylonzsákba csomagolva, elhagyottan,
Vagy, kiteszajtva zsúfolt lét peremén —
Márványt kopogtatva egy fehér bottal,
S fél agyhalál sújt, de még a zsiger él!

Vándorol combról combra, ki bírja még,
Szemben az árral — szemben a robottal.
Míg meg nem reped a csont, dől a derék,
S küzdésre hív medvékkel, farkasokkal.

Modern kor gépkorbácsa öl, mint a nyű,
Bizsereg — s megszorul a szívbillentyű,
Szikrázó szemekkel a Nap jár oly közel.

Rég, nem csak a végén csattan az ostor,
Menny üres, kifosztott minden kolostor,
S majd rettenthetetlen sugárnyaláb ölel!

P. Buzogány Árpád

Kampányban

A tiszatoronyi tó irányából halk zeneszó hallatszott. Pürec, a harangozó hosszan hallgatózott. Lesz itt valami, derült fel az arca.

Később a bikatanyai elágazó felől hallatszott a zene. Idejönnek, örvendezett Pürec. Később kiállt az udvar belső sarkába, rágyújtott és feszülten figyelt. Úgy állapította meg, hogy most inkább a kerítéspusztai részről jön a hang. Ide jönnek, bólogatott. Ugyanis más irányba nem lehet a kis faluba eljutni, amióta a tiszatoronyi erdő sarkánál a kavicsbányát megnyitották és egy tavaszi áradás után teljesen elsüllyedt az út.

Elegáns, csillogó fekete autó érkezett be a központba, Joli, a boltosné rögtön rájött, hogy itt valami történni fog. Ugyanis a nyomában apró traktor vontatta hosszú szekéren egy teljes fúvószenekar követte a fekete autót. Az autó bevárta a traktort, aztán lassan elindult tovább, Bolhaszeg felé. A Gatyaszár utcai elágazásnál szinte nem is tudták eldönteni, merre haladjanak, ugyanis a főút ott megszűnt, az elágazás után rosszul kavicsozott két utca következett. Egyik a bolhaszegi, másik a gatyaszár utcai.

A traktor utáni szekéren a lila ruhások egyfolytában fújták a nótát. Jó hangosan, jó pattogó ütemre. Aki csak élt és mozgott, mind kigyúlt a kapuk elé.

Amire visszatért a menet a központba, lassan vonult utánuk a nép is. A zenekar játszott, az idegenek készülődtek, plakátot tűztek a kocsmá falára, vastag betűs jelzavakkal tele vászondarabot húztak ki drótlábakra. Aztán, amikor már kezdtek sokan lenni, fekete öltönyös férfi állt ki a főtérre, a templommal és az üzlettel szemben. Két serény fiatalember tett-vett a háta mögött. A hordozható hangszórót igazgatták, hogy a hang majd a tömeg felé terjedjen. Az öltönyös ember mellett még két másik állt, egyik vele egykorú lehetett, legtöbb negyven éves, a másik tekintélyes pocakkal, talán már nyugdíjas. Integettet az érkezőknek, hogy menjenek közelebb hozzájuk. Két kislány szállt ki még a fekete autóból, nem is sejtette senki, hogy még ők is befértek abba a hosszú, fekete autóba. Szórólapokat osztogattak. Mindenkinek a kezébe adták és ingyen mosolyogtak is mindenkinek.

Tisztelt választópolgárok, recsents meg a mikrofonbeli hang, engedjék meg, hogy üdvözöljem önöket itt... itt Kerekpusztán, ebben a gyönyörű... pusztában, illetve faluban.

Mintha megengedték volna, a beszéd ettől kezdve felgyorsult.

Ezekben a mozgalmas időkben, amikor mindannyian felelősen gondolkodva...

Pürec ránézett a mellette álló Akácfa Lajira, a közbirtokossági elnökre, és úgy ítélte meg, hogy annak homlokán mintha megszapornának a ráncok. Ráncok amúgy is vannak a homlokán, nem azért, mert Akácfa Lajinak szólítják a Fekete Tihamérnak keresztelt falufelölést, hanem bizonyára más okokból kifolyólag. Erre Pürec most nem tért ki még gondolatban sem, hanem közelebb hajolt hozzá.

Szavazzunk? – kérdezte.

Elégedett bólintás volt a válasz. Pürec erre megugrotta magát, a háta mögött jóval hátrább álló Gergely Misihez furakodott, valamit súgott neki, aztán mindketten balra igyekeztek. A tömeg, a kis, tanyából önállósodott falucska lakóinak jelentős része azonnal rájött, mi következik. Mert itt, bármennyire is távol estek a nagy központok-

tól, egészen komolyan vették az egyéni felelősséget és jogokat, szabályos sorokba rendeződtek, hogy a köztük eljáró két férfi eljárhasson köztük. Ez a két férfi pedig, alig pár mondat elhangzása után, már belelendült a munkába. Szavaztatták ugyanis a falut.

A szónokra kevésbé figyelt a tömeg, amíg a szavazás folyt. Elképesztő gyorsasággal súgta meg mindenki a hozzáállását. Pürec hamarosan visszasietett Akácfa Lajihoz, és megsúgta neki az eredményt. Laji pedig elindult a szónok felé.

Az nem tudta mire vélni, hogy egy természetes férfi lendülettel törekszik feléje. Az első soroktól a szónok felé haladva pár másodperc telhetett el, ám a szónok hangja megbicsaklott, a barokkos körmondatot nem fejezte már be. Akácfa Laji kissé meghajolva kivette kezéből a mikrofont, ekkor már a tömeg felé fordult, és éles hangon közölte: a szavazás eredménye 122 igen, 29 nem, hatan tartózkodtak. Ennélfogva a falu megszavazta... Kérem, üdvözljön minket!

A szónok mellett álló férfi izgatottan kezdett integetni közben a zenekar felé. Azok rögtön rá is kezdtek egy nótára. Egy keringő hangzott fel, jól ismert dallam. Akácfa Laji szélesen elmosolyodott, és a szónok mögött álló lányok közül az egyiket kecses meghajlással táncra kérte fel. Az idősebb idegen férfi meglepetten nézte a tömeget, aztán, kissé bizonytalan léptekkel ugyan, de odalépett a másik lánykához, és táncolni kezdtek. A falubeliek hamarosan követték a példát, és a nőket egymás után vitték táncba.

A zenekar, a sikert látva, újabb keringőbe kezdett. A szónok közben félrevonult a fekete autóhoz, állt mellette, aztán, a második keringő amint elkezdődött, integetni kezdett a zenekarnak, ám azok mintha észre sem vették volna, rendületlenül fújták a nótát. A szónok beült az autóba, kisvártatva az idősebb társa is a kislánnyal, erre Akácfa Lajit is otthagya a másik lány. Az autó elindult, hosszan dudálva, a lányok a lehúzott ablakból integettek a tömegnek. Amint kimentek a főtérről, a zenekart fuvarozó traktor is elindult, már mozgásban volt, amikor a két, most is serény fiatalember a hangszórókat felrakta a szekérre és ők is felugrottak. A traktor a szekérral követte a fekete személygépkocsit, amely nem a faluból távozott, hanem elindult a Bolhaszeg és Gatyaszár utcák felé, kisvártatva azonban vissza is fordult. Igen ám, de a traktor miatt nem fért az úton, úgyhogy tolatnia kellett hosszan, az utcák elágazásáig, ahol aztán a traktor is megfordult. Úgy távoztak a falucskából, fordított rendben az érkezésükhöz képest: elől a traktor a zenekarral, amely pattogó indulóba kezdett, mögöttük a fekete személygépkocsi. Amíg még hallatszott a keringő, a tanyabeliek táncoltak, aztán sorra félbehagyták a keringőzést. A drótokra függesztett vászondarabot jól megmozgatta a szél, aztán amint ledőlt, a boltosné kutyája kauncolva menekült.

A rezesbanda valahol messze járt már, Pürec lábujjhegyre állva hallgatózott. Csúpan ennyi történt azon a délután.

Beke Sándor

Ajándék

Az esti Nap lazsált a tenger felett,
ezért valaki,
ott, ahol a víz is összeért az éggel,
egy cirokseprűt vett kezébe
s a láthatár dombján
letessékelt a henyélő
vörös napkorongot
a hullámok tetejéről.
De a Nap haragjában
vörösre festette
a ringó hullámok taraját
a messzeségben,
az ijedt hullámok
ekkor serényen
a part felé sodorták
a Nap égóvörös lángjait
a sűrűsödő sötétben —
Futótűzként gurultak
a vörös naplángok a partra,
a tengeri homokon sétáló
szerelmesek örömére.

Az aranyhattyú

A tó fodrozó vizén
a fehér hattyú árnyékát
csipegetni kezdte az aranyhal —
Sokáig játszott vele
s kecseskedett,
mígnem a hullámzó árnyék
fehér tollait
fátyol szárnyával
aranyszínűre festette —
A játékban így született meg
a világtörténelem
első aranyhattyúja
egy festőművész vásznán
és képzeletében.

Albert-Lőrincz Márton

Rovarinvázió (III.)

(Vers, amelyben a papagájok otthonra lelnek)

Egyik parkból a másik parkba vonulnak a zöld papagájok,
rajban, esős reggelen, langymeleg este,
csak rajta, rajta.
Meg-megállnak, megtelepednek néhány percre,
ahol a vastag törzsű platánok, tölgyek koronát öltenek,
sátrat feszítnek a kórisek, vad fák nőnek.
A járdák mellett a fekete aszfalt esőtől csillog,
megázok,
feketék, turbánt viselők s gyerekeik ülnek a
fedél alatt a keskeny, színes pévéce ülőkelapon,
nem beszélgetnek, mégis hangos a hajlék,
megszöknek a telefonzenék,
de jön a nagy vörös londoni busz, s elnyel,
mint a papagájokat a parki homály.

(Kiképzés)

Sosem jártam aknamezón, hála...
riasztott bábakalács,
száraz rétek takarója,
vágott tarló,
s amit a nép s a tévé elmesélt.

És a béke. Annyira bizarr.

Katona, ne lépj aknára!
(Egyenruha,
rum, brómos tea,
dögcédula.)

A parancsok osztogatója
távoli állásban kukkol
gukkerével.

Dögcédulás, aknára.

Gyermek,
mások munkáját meg ne rontsd!

De ez már az apám hangja:
reguláz a lelkiismeret.

A katona csak a parancsot hallja:
vakond, fúrj, hányj hantokat,
földikutya kotorj lyukakat,
mezei egér fuss, reszkess, lapulj,
vaddisznó túrj, szaggasd föl a talajt,
parancsnak van módja elég...

Katona, viselkedj úgy, mint egy
ragadozó... kiképezve félhalálra...

A gyermek nem érti,
a föld sebeit bottal bökdösi, kotorja.

Márton Tímea

Elárulva

Berobbantál,
Üvegszilánkokon keresztül kellett volna sétálj,
Mert csakis így találhattál volna valaha énrám.
Elfutottál.
Gyáva féreg.
Tölgyfa kéreg.
Bújj el alá,
Talán megvéd.
Bőröd alá
Merészkednék...
De már nem érdekel, mit találok alatta,
Hisz csak az árulás mocska tapadna
Rám is.
Kár is.

Brauch Magda

Szőlőtolvajok

A minap egy nagyon ritkán látogatott élelmiszerboltban lopással gyanúsítottak meg. Az egyik pultnál almát vásároltam, fizettem, majd elbámészkodtam egy kicsit az önkiszolgáló részlegen. Valószínűleg eközben tehettem be fekete erszényemet a táskámba. Csak ezzel tudom magyarázni, hogy az elárusító egy kis tábla csokoládénak nézte a lapos erszényt. Mikor kifelé indultam, megállított, és ellenőrizte a táskám belsejét. Mivel még életemben nem történt velem ilyesmi, hirtelenében nem is értettem, mit akar. Aztán magyarázatot adott, de bocsánatot nem kért.

Gondoltam, azt kellett volna mondanom, ne nézzen már baleknak, ha lopni akarok, nem egy 2-3 lejes csokoládéhoz nyúlok, de valószínűleg nem értette volna a viccet.

Azt is kifejtettem volna neki, de nem láttam értelmét — ehelyett itt és most kijelentem —, hogy több okból sem loptam volna.

— Nem szeretem a csokoládét, de ha szeretném, akkor sem lopnám el, mert:

1. Nem vagyok rászorulva.
2. Nem vagyok kleptomániás.
3. Soha életemben nem loptam.

Azaz...

Ez utóbbit nem lehet ilyen egyértelműen kijelenteni (utóvégre egy vallomás legyen őszinte).

Az egykori tanügyben dolgozókat nem kell emlékeztetni az őszi mezőgazdasági gyakorlatokra, melyek általában mindjárt az iskolakezdés után elkezdődtek. Az állam a tanulókkal végeztette el a gazdaságokban a termény begyűjtését (valószínűleg erre nem volt elég emberük). Természetesen ezeket a munkálatokat a gazdaságban dolgozó szakemberek irányították, a pedagógusok ellenőrizték, felügyelték, és — ha nagyon unatkoztak — a munkákban is részt vettek.

Nemigen kedveltem ezeket az őszi heteket, bár az volt az előnyük, hogy kinn lehettem a szabad levegőn a krétaszagú osztályterem helyett. Csakhogy én jobban szerettem a tanítást, a magyarázást, a figyelő diákszemeket, ráadásul kinn a mezőn kissé felbomlott a megszokott rend és fegyelem. Ez, persze, természetes volt, mint ahogyan — hallomásból tudom — manapság az iskolában is fel-felbomlik, de a tanulók, sőt, egyes szülők is úgy vélik, hogy nem a diák van a tanárért, hanem fordítva, a pedagógus dolga megküzdeni vagy kiegyezni tanulóival.

Magam is ezt tettem a mezőgazdasági gyakorlaton, ha szükséges volt, de ritkán fordult elő. Az viszont gyakrabban, hogy a munkát irányító szakemberek megengedték, sőt, biztattak rá, hogy összeszedjük és hazavigyük a földeken maradt zöldségféléket — paradicsomot, paprikát, uborkát, tekintettel arra, hogy másnap úgysis felszántják az egészet, és minden kárba megy. Így aztán éveken át őszire halasztottam a savanyúság eltevését, a zakuszkafőzést.

Ez nem volt lopás, még akkor sem, ha éppenséggel nem is biztattak rá, mert a szemük előtt történt.

De a szőlő?

A hetvenes évek végén a pedagógiai líceumban tanítottam, román iskolában fakultatív magyar nyelvet (akkor még volt ilyen is, de hamarosan megszűntették). Jó, színvonalas középiskola volt, komoly, szinte már érett lányok és fiúk jártak oda. Talán ezért választották ki a diákok egy részét a legkényesebb és legigényesebb mezőgazdasági munkára: a városunkhoz közel lévő híres szőlőtermelő állami gazdaságban szedték a gyümölcsöt.

Ezen a területen kizárólag exportra termesztették a legfinomabb csemegeszőlőt, így ezt — elméletileg — közönséges román állampolgár meg sem kóstolhatta. Gyakorlatilag igen, mert a munkát irányító emberek felhívták a figyelmünket arra, hogy ott, helyben mindenki annyit ehet, amennyi belefér, egyzsersmind szigorúan megtiltották, hogy akár egy szemet is kivigyünk a kapun. A munkanap végén ellenőrök is álltak ott, így kénytelenek voltunk üres táskákkal, szatyrokkal távozni. Hiába ettük a finom gyümölcsöt, ameddig bírtuk, sőt, azután is (ennek következményeit nem kell részleteznem), nagyon sajnáltuk, hogy ebből a finomságból még kóstolót sem vihetünk haza szeretteinknek, a diákok azoknak az osztálytársaiknak, akik más területen dolgoztak, ahol legfeljebb zöldparadicsomot vagy uborkát ehettek.

A harmadik vagy negyedik munkanap közepe táján luxusautó futott be a szőlészet szélesre tárt kapuján. Három elegáns úriember szállt ki belőle. A helybeli „gazdák” nagy reverenciával fogadták és tessékelték be őket az irodába. Egyikük kinn maradt, és hozzánk fordult:

— Kérem, mondják meg a tanulóknak, hogy gyorsan szedjenek tele néhány ládát a legszebb, hibátlan fürtökkel, de nagyon vigyázzanak, hogy össze ne törjön a szőlő. Mindjárt visszajövök, és berakjuk a fiúkkal a kocsi csomagtartójába. Gondolom, 7-8 láda fér be, de ha több, úgy is jó.

Összenéztünk a kollégákkal. Az egyik idős — nyugdíj előtt álló — tanár megkérdezte:

— Ők vihetnek innen szőlőt ládaszámra?

— De kérem, halkabban, az elvtársak a megyei pártbizottságtól jöttek. Láthatják, hárman vannak, de még másokkal is kell osztozkodniuk.

Az idős kolléga dühbe gurult.

— Micsoda? Ők hazavihetnek innen legalább félmázsza szőlőt az állami autóval, és én egy fürtöt, néhány szemet sem adhatok az unokámnak? Vagy a kollégák a gyermekeiknek, az öreg szüleiknek? Vagy a diákok a barátaiknak? Menének vissza abba a jó... ilyen-olyan édesanyjukba, aki kipottyantotta őket erre a nyomorult, szar világra! — és folytatta megállás nélkül a diákok füle hallatára (akik jól tudták, miről van szó).

A munkavezető beijedt. Fogalmam sincs, miért, hiszen egy ilyen jelenet után csak mi húzhattuk a rövidebbet. De aki akkoriban pofázni mert, attól féltek. Igyekezett minél távolabb kerülni az irodától, és bennünket is el akart onnan távolítani, majd amikor látta, hogy eszünk ágában sincs a diákokat mozgósítani — maga vette kézbe az irányítást. Végül mégis megteltek a ládák és a csomagtartó, az *elvtársurak* — akik valószínűleg csak ezért „fáradtak” ide — eltávoztak. Az embereik viszont mentegetőzni kezdtek:

— Kérem, higgyék el, még nekünk is tilos kivinni innen a gyümölcsöt.

— Na persze...

— Írásban kaptunk erre szigorú utasítást.

— Az elvtársak dugják a s...ükbe azt az írást, ha így tartják be, ahogy az előbb tapasztaltuk. És ha ezután ellenőrt látunk a kapuban, azt is elküldjük melegebb éghajlatra.

Azontúl senki sem ellenőrizte a táskáinkat, szatyrainkat. Pedig volt ott elég látnivaló.

Még a szomszédaim, sőt édesanyám szomszédai is ettek a tiltott gyümölcsből.

Lopás volt ez? Akár igen, akár nem, máig sem bántam meg. Ma sem tennék másként.

Hiszen azóta sem ettem olyan finom szőlőt.

Igaz, hogy mindig az a legjobb, ami tilos. Ősidők óta. Már Ádámot és Évát is ezért űzték ki a Paradicsomból.

Ráduly János

Haikuk

ÜNNEPEM

Pompás ünnepem:
Átszerveződött bennem
A világlátás.

SZINGLIKÉNT

Vallatsz: mi módon,
Miképpen írok verseket?
Csendben, szingliként.

BARBÁR

Apám sírja is
Elveszett: ó, micsoda
Barbár esztendő!

UTAM

Kapuja előtt
Sepreget a lány: utam
Biztonságosabb.

ÜNNEPPÉ

Máris ünneppé
Varázsolódik bennem
A jelenléted.

VEZESS ÁT

Ébredésemkor
Fogd a kezem, vezess át
Új holnapomba.

Márton Károly

Elődök üzenete

Nagy László

Oh! Oh! Szerelem,
Mint hajós, visszatértél
A túlsó partról.

József Attila

Gyerekkoromtól
Kuglert szeretnék enni.
Kifogyott áru.

Farkas Árpád

Gyávák lettünk, mert
Sírhanton gázolunk át.
Apáink arcán.

Horváth Imre

Négy sorba raktam
Örömöm és bánatom
Sziporkázóan.

Márai Sándor

Barátkozom a
Gondolataimmal, mert
Naplóm olvasom.

Versidő

Kányádi dedikáció

Félbeszakad a csend,
Eljött a versidő,
Talán egy pillanat,
És valami kitör.

Szobrász panasz

KAF-nak

Otromba kőben
A kudarcom,
Nem leltem benne
A kőarcod.

Kacsó András

Küküllő-sors (III.)

Üzenet

Ki fejt meg, mit írt a nyár,
kinek szól egy ilyen levél,
rozsdá-e ez, vagy tűzhalál,
mely a fának lelkéig ér.

Tavaszi csoda-gesztenyém,
kit eső vert, lepett a por,
végzeted, akár az enyém:
tündéri báj, vörös pokol.

Ki mondja meg, mi jár nekünk,
kél, tűz, víz, hideg, vágy, meleg,
lesz-e még közös ünnepünk,
vagy sorsunk csendesen pereg.

Mit ér az ember s mit a fa,
a fájdalmat ha tűrni kell,
létünk sötétzöld, vagy ragya,
nem cserélhetjük senkivel.

A nyár mit írt, ki fejt meg,
vagyunk miként, meddig, miért,
vékony szárán levél remeg,
megszánja tán egy őszi szél.

Szeptember van...

Tücskök, lepkék, szitakötők,
elmúlt a nyár, megjött az ősz,
zsákjába hozott parazsat,
élesztget sok száz darazsat.

Vöcskök, fecskék, sárgarigók,
úgy sírdogál egy őszapó,
rajokat szül a láthatár,
jó lováról a Nap leszállt.

Menyétek, medvék, farkasok,
viaskodnak a szarvasok,
bóg egy bika, s az élre áll,
vörös az alkony, szélre vár.

Alma, körte, szőlőgerezd,
szilva, kit ága nem ereszt,
jól figyelj, gyümölcs-régió,
útfára készül egy dió.

Lányok, fiúk, kicsik, nagyok,
kéznél legyen a lábatok,
szeptember van, kedvünk fakul,
tücsök se lesz, ki nem tanul!

A kányafa

Vörösben áll a kányafa,
így búcsúztatja a nyarat,
s így ünnepli a barna őszt,
a vendéget, az érkezőt.

Ő is — akár minden bokor —
a jövődönnek hajbókol,
fürt-ékszerén vakít a fény,
csillag kószál a köntösén.

Labdarózsák testvére lett,
kerten túl kedvesed,
otthonában úgy szép, ha vad,
ha gondozatlan és szabad.

Míg szirmát tépi száz virág,
varázsát védi holdvilág,
s ím, gyöngyöt ráz, úgy tündököl
sok apró lány-piros ököl.

Hol csodát látsz, ott kár a kéz,
minek újabb ráérezés,

szűrjön az orr, zárjon a száj,
hidd el, amit szemed kínál.

Íze édeskés, furcsa-rossz,
belében ott ül a gonosz,
látványára ekképp vigyáz,
nem tűr hízelgést, vagy vitát.

Így dísze addig megmarad,
míg jön a tél, míg jön a fagy,
s mikor elkélt minden bogyó,
arcán még rózsaszín a hó...

De ha fogytán az eleség,
jön egy-két madárfeleség,
kóstolgatja, ha erre jár
néhány kontyos fenyőmadár.

Vörösből áll a kányafa,
jöhet rá nyár, ősz, tél, tavasz,
túlélve minden ismerőst,
nem rúgja meg a kánya őt.

Három napja...

A lámpák három napja égnek,
általuk perzselőbb a nyár,
darabkáján a tiszta égnek
az ősz felé egy fecske száll.

Tombol a nap, vakít a hold,
oszlopok szórnak drága fényt,
így lesz igen is látható
a múltba induló remény.

Ki tudja, mennyi még a kvóta
lángból, virágból, szerelemből,
miként lett a szépből „azóta”,
mint csordult hideg a melegből.

S merre bujkált a gondolat,
míg szólt a szív, zengett a nyár,
feledve kósza gondokat,
mikben a jövődő megállt...

Csókák csőrén csattog a reggel,
galamb mélézik valahol,
lényed perel a szellemeddel,
mint józanság s az alkohol.

Három napja a lámpák égnek,
valaki épp számlát fizet,
hadat üzentünk a sötétnek,
s holnaptól nyelhetünk vizet.

Keserűfű

Szeptember van, árnyéka hús,
ég bánatán felhő derül,
utam kíséri, gyámolít:
keserűfű.

Kitől kaphatott ily nevet
virág, kit annyi lény szeret,
ki hallja ezt, bokrára néz:
nagyot nevet.

Az árkok széle mind tele
ággal, levéllel és vele,
fürtjeiből halk nóta szól:
tündér-zene.

Keresném, hol az illata
— őszi-szerény a szél szaga —,
mégis zsongja imádatát
méhek hada.

— Ki engem szeret, legyen itt,
pókok, darazsak, legyek is,
rólam gyűjtsék a vágyakat
s a reggelit!

Mindenkit biztat, integet,
tajtétkzik virágtengere,
irigykedve sandít felé
a lóhere.

Egy csiga nézi álmosan,
csápol egyet, magányosan,

tövére indul épp haza,
rém sárosan.

Így él egy ősszel-is-virág,
enyészetkor reményt kiált,
marasztalná, majd elcsitul:
tücsök-gitár.

Ábránd

Éjszaka selymet szőtt a pók,
hatalmas, mintás, lenge hálót:
lepkecsapdát, vagy légykapót,
szúnyogfogót, bogármegállót.

Függő fényhíd az építménye,
udvarom felét fogja át,
műve, akárcsak szenvedélye
nem ismer gátat, űrt, határt.

Ragyogás üli szórét-szálát,
pók-palotája oly merész,
mint vén királyok rőt szakállát
ringatja, lengi kába szél.

Középen ül a nagy takács,
világa más dimenzió,
élteti ábránd, munkavágy,
vadászkezd, rovarvízió.

Kötéltáncos, darázsnyelű,
ejtőernyős, harcos, pilóta,
mérnök, szövő, vagy szál-szedő
dolgát így végzi évek óta.

A Sors jutalmat nem hozott,
művét eső sodorta sárba,
de épített és álmodott:
szivárvány szállt a homlokára.

Nyár után

Ami még a nyárhoz kötött,
szeptember is elköltözött.

Gyümölcse, fénye földre hullt,
Szent Mihály tüze is kimúlt.

Október, nekünk mi maradt?
Pár szem dió egy fa alatt,
csicsóka, szegény tót-virág,
s bőrünk, mit a hideg kiráz.

Sütőtök izzad harmaton,
édesedne az alkalom,
ám a káposzta és a bor,
s kedvünk pincében rostokol.

Így hallgatunk néhány napot:
szárítunk elmét, tökmagot,
csavarunk almaecetet,
feledünk tollat, ecsetet.

S míg lelkünkben a dér kaszál,
egy októberi éjszakán
tán találunk még csillagot,
mit nem látnak az évszakok.

Tűnődés az új orgona előtt

*A zetelaki templom
új orgonájának avatásán*

Az orgonák, akár a székelyek,
megjárták többször már a Hadak Útját,
fém- és ember-olvasztótégelyek
harang-világunk elvitték, bezúzták.

Ha jön a parancs, hát indulni kell,
lét-angyalodból felröppen az álom,
remény, tekintet bakancsot visel,
kétrét görnyedve hontalan határon.

Amit elvittek, vissza sose tért,
akit behívtak, az se nézett vissza,
a hang nélküli, néma templomok
száraz fala a könnyörgést beitta.

Európával volt nekünk bajunk,
őrizzük, vertük, vártuk mindhiába,

ecetté vált ma tejünk és vajunk,
orgonák hívnak magunkért, imára.

Hangszálak, sípok búgnak bús hitet,
küldik vonagló, kifordult terekbe,
fohász, induló, himnusz, rekviem
tudatot, elmét szánt a fellegekbe.

Értelmet nyert-e érc- s véráldozat,
éretlen érték, ezt vajon ki tudja?
Szándékunk mint lett üdvből kárhozat?
Csillag-ködével vár a Hadak Útja.

Útban a tél felé

Az első fagy megérkezett,
az éj csöndes volt és vörös,
a kertek huzatos fele
reggelre dérbe öltözött.

A hold az égen fennragadt,
kényelmesen gurul, figyel:
mint sebzi meg a pirkadat
lelkünk a tél tüskéivel.

Nyárra nyár jött, majd újra nyár,
hová tűnt a tavasz s az ősz,
tél fürkészi új udvarát:
havat szítál a hegytetőn.

A végletek ideje jár:
harcban a sötét és a fény,
s a nap kíméli sugarát,
akár az arcot a remény.

S a bántott táj csak didereg,
egykori szép időkre vár,
bús falevél-üzenetet
olvas a tél ... címzett a nyár.

Őszi kedv

Levelét szórja már az éger,
ezüstösen vibrál a fűz,

így lüktet a város szívében
Küküllő-víz és kacsá-tűz.

Kék-selyem turbánt hord a gácsér,
barna köntösben a tojó,
pezsdül a hab, remeg az ártér,
hullám — kíséret a folyó.

A hídon néha meg-megállnak
arra járók, csodálkozók,
szemlélői a kacsá-bálnak,
díjazzák a találkozót.

A szomszédban, a Sétatéren
lányok szedik a gesztenyét,
kosarukba gyűjtik serényen
nyugdíjasok tekintetét.

Koppannak barna fénygolyók
fáról kőre... kobakra is,
nyugtázzák röpke sikolyok,
egyik éles, másik hamis.

Hát így mulat az őszi kedv,
Küküllő, kacsá, gesztenye,
nyugdíjas, lányka, híd, kosár:
Udvarhelyünk szeptembere.

Szent Mihály hava

„Te pedig mennyei seregek vezére, a sátánt
és a többi gonosz szellemet, akik a lelkek
vesztére körüljárnak a világban, Isten erejé-
vel taszítsd vissza a kárhozat helyére.”

(XIII. Leo imája)

Verőfény, eső, dér, ködök,
fagyos szerdák, csütörtökök,
hátra van még az ősz java:
ez még csak Szent Mihály hava.

Mennyei seregben vezér
— gonoszak arca hófehér —
figyelmeztetve karja int:
kardjával Szent Mihály legyint.

Lehetsz miniszter vagy szakács,
szónok, tudós, fegyverkovács,
a Galaxis feléd kacsint:
Szent Mihály útja arra visz.

Törvényed nem árthat nekünk.
„Ki olyan, mint az Istenünk?”
Okosból lettél ostoba:
megrágott Szent Mihály lova.

Csillagunk ismét őszi lát,
a Göncöl is útjára állt,
ragyog ma minden kereke:
száguld Szent Mihály szekere.

Kicsi népnek halom baja,
nyelvében ott a nyavalya,
ezért legyen hát több esze:
lobogjon Szent Mihály tüze.

Verőfény, hóharmat, ködök,
kitárult lélek-börtönök,
hátra van még az ősz java:
ez még csak Szent Mihály hava.

Évszakok násza

Az ősz s a nyár ma összeköltözött.
Az ősz altatja el az éjszakákat,
s a nyár, a nyár, a napba öltözött
kényét szítálva kérleli a fákat.

Fény-arany, bársony, gyöngy minden, mi él,
nap, hold s az éter hirdeti a pompát,
békét legel pányván az esti szél,
barna sörényét csillagokba fonták.

Hiába minden, a levél lehull,
halk gyepre, földre, kérges út porába,
vagy fája alatt csendben alkonyul
az évszakoknak szánt, dús nyoszolyába.

Ősz s nyár szerelme, ím, szívünkben ül:
szövi verőfény-tarka nászpalástját,
elménk dohogva télbe szenderül,
hogy fölébressze tavasz-édes álmát.

Medve-vers

Tavaszkunk türk', nyarunk smaragd,
csodás a táj s a pillanat,
őszünk arany, telünk ezüst...
s medvék kószálnak mindenütt.
Ezzel még nem is lenne baj:
mindenkit elbír a talaj,
ám lón a medve szapora,
s ez jókedvünknek zsugora.
Mert mifelénk, a Hargitán
portyáz sok medve-partizán,
s hogy szavam igaz-e, vagy sem,
mondja el alábbi versem:
Tusnád, medve vár a busznál.
Szereda, nyári medve-óvoda.
Udvarhely, címerében medvefej.
Szentegyháza: fogyóban a medvék fája.
Borszék, medvét nyír a borbély.
Szentmiklós, minden medve bélpoklos.
Balánbánya, rezes lett a medve lába.
Hévíz, harminc medve s még tíz.
Keresztúr, Medve Mózsi földesúr.
Zetelaka, körös-körül medve ... pa-pa.
Kilenc város s egy falu,
ne légy olyan savanyú,
hisz azt mondják, jó nekünk,
van vadunk, van ékszerünk,
őszünk, nyarunk, tavaszunk,
s télen vígan ... nyaralunk.
Népünk esze csavaros,
tudja az Olt s a Maros,
ám a medve nagy állat,
s nem mondja, hogy bocs-ánat.
Hát kérdi a Küküllő,
ki lesz, aki medvét ló?
Nyúlfül, vaddisznóagyar,
nem a medve itt a baj,
csak a törvény, csak a rend,
mely gúzsba köt észt s kezét.
A medvéknek és nekünk
más mondja meg, mit tegyünk,
s így a székely mit tehet,
Istent kér, vagy emleget.

Ősz közepén

Minden őszben ott még a nyár,
vénen, viselten, ráncosan,
pislog, szunyókál, medítál,
tesz-vesz, lassítva, álmosan.

Pókháló haját lengetik
durcás, hetyke, apró szelek,
arcát vörösre csipdesik
pimasz, didergő reggelek.

De mégis, ha a napba néz,
fiatal lesz, forró, dacos:
„Pince-hideg és ősz-penész
vigyázzatok, még itt vagyok!

Szeretnek nagyok és kicsik,
vénebbek, vénasszonyok,
jó hírem dal s imák viszik,
nem léghajók és mozdonyok.

Megvárt engem néhány gyümölcs,
a megriadt levél a fán,
biztatásomra testet ölt
egy verőfényes délután.”

Ám amikor leszáll a nap,
eltipeg ismét nyár-anyó,
hófehér kis fagy-tejfogak
körcölnek néki altatót.

Minden őszben ott már a tél,
az elválás hűvös szele,
október halkán elvetél,
s nézünk egy újabb nyár fele.

Levélhullásban

Esők, szelek elkerülnek,
mégis fogynak s egyre gyűlnek,
mint megriadt verebek,
röpködnek a levelek.

Vörös-barnák, zöldek, sárgák,
megtöltik az utak árkat,
parkokat és tereket,
furcsállják a meleget.

Nyár-kedélyű ordas őszben
visszanéznek elmenőben,
mind röpdös, mind útra vár,
s nem béget a tarka nyáj.

Ahány rőt fa, annyi sereg,
alattuk a szív kesereg,
azt dobolja: jajj, de kár,
lecsupaszul minden ág.

Zireg-zörög, ripeg-ropog,
nevetve sír, fájva forog,
festett nyarunk elfakult,
kopaszodik már a múlt.

Galagonya

Piktor, doktor vagy katona,
tövisbogyó, galagonya,
szín, gyógyító, szurony-csomag:
áldás, fájdalom, gondolat.

Köröttünk ősz-csendes a táj:
kolomp se szól, bogár se jár,
nem csapdos ág, pihen levél,
fürtben a fény, azúr az ég.

Bronz bokrodban bíbor gyümölcs,
beszélni jó, hallgatni bölcs,
mit rád hagyott tudós nyarad,
őrzi lángod s a pillanat.

Védelmez fegyver-arszenál,
tüske-csatákra készen állsz,
s húsod, mit rejt vörös viasz,
szívemnek nyújthat új vigaszt.

Alkotni szépet, várni jót,
játszani pajkos-gyógyítót,

kínálni szerény reggelit
madárnak s tán medvének is.

Míg fogy az ős, míg tart a tél,
híred, hited hazádban él:
dicsér a nap, megáld a föld,
cserjék fia, istengyümölcs.

Mint tűnt nyaram vér-alkonya,
szólít a táj, galagonya —
énem a fákgig elkísér,
míg rám köszön az esti szél.

Csoda

A hegykirály föltette koronáját,
ősz ünnepelemek az alattvalók,
dicsérik fényét, díszét, új ruháját
lázok, kalondák, völgyek és aszók.

Köszöntésként párákat küld a Rez,
harmat postáját most írja a Somlyó,
küllem, kelengye, kény, kedv drága lesz,
hét havasokban nincs hozzá hasonló.

Látására készül a Hargita,
gyöngyét számlálva elméláz a Görgény,
hegyek közt nincs per, ármány vagy vita:
kőbe vésett az etikett, a törvény.

A hegykirály csak nézi önmagát,
tükre a tó, kendője a Küküllő,
olyan fennkölt és olyan izgató,
megáll a szív s ím, elnémul a szellő.

Látják ezt medvék, őzek, farkasok
— emberek lelke könyörögi a pompát —,
erejük, kedvük szórják szarvasok,
bőgve köszöntik erdők őszi lombját.

Vénasszonyok nyara

Ősz-ráncaink gyarapodnak,
vénasszonyok tanakodnak:

alig virrad s délre jár,
pókhálóban csüng a nyár.

Nézünk arra, nézünk erre,
vénasszony-bő októberre,
barna felhő, hófehér,
gyapjasodna bár az ég.

Mint verebek reggelente,
vénasszonyok perlekednek,
nyelvükben már csíp a fagy,
fogatlan nyár így harap.

Erdő, mező tarka kendő,
vénasszonynak szűk esztendő,
de meddig a nap leszáll,
mindenkinek áll a bál.

Nyarunk görnyedt, alig csoszog,
táncoltatnák vénasszonyok,
jön egy fickó, büszke, bős, z,
csúrdöngölőt jár az ősz.

Nóta végén nyár-özönnek
vénasszonyok elköszönnek,
levél, öröm mind le hull,
avarodik, fáj a múlt.

Tar erdőre leszáll a nap,
vénasszony és szalmakalap
belső házban jól eláll,
csendesül, sorára vár.

Akár a füst...

Nyugatról érkeztek a felhők,
sűrű a lég, a füst leszáll,
elmémbe kinyílnak az ernyők,
arcom figyel, esőre vár.

Az ősz lerakott rongy-ruhája
könnyezve ég, s bár ismerős,
enyészó lángra rákiáltnak
kerítések és háztetők.

Míg füstben fürdik Európa,
égni, égetni nem szabad,
távol-törvény hajlít a jóra,
s lelked a renddel hajba kap.

Mit ezredévig bírtak ősök,
bántja az írás és a szó,
sámánok, táltosok, regősök,
sorsunk aligha biztató.

Jobb híján magunkban füstölgünk,
talán-talán ezt még lehet,
az állapot csihol belőlünk
parány-szikrát, dac-felleget.

Aprócska koromszárnyak szállnak
s kilopják szemünkből a fényt,
távolba néző álmok válnak
vándor-subát, alkony-kötényt.

Letűnt idők nosztalgiája
híg hamulóg, mely marni kezd,
kétes jövőre, ál világra
mások aszalnak éveket.

Végignézek hatvan határon,
nyomomban félénk füst fülel,
s míg sajgó sorsom komposztálok,
jelenem rámgújt, eltüzel.

Őrtüzek

Kigyúlnak ma a lármafák,
vigyázó székely őstüzek,
jelzik, hogy ért-e támadás
egyént, csoportot, nemzetet.

Mikor e jel fegyverbe hív
— fegyverünk elménk és a szó —
megtart talán vagy elveszít
atyánk, a székely lobogó.

Egyetértésünk zálogát
ne őrizték akarnokok,

megmaradásunk pátoszát
szívek zengjék, ne csarnokok.

Szándékunk szép, szabad legyen,
akár a lelkiismeret,
ezt keressék minden hegyen
figyelő-tűz tekintetek.

A Hadak útján ég a láng,
mely ezredéve ránk maradt,
vagyunk reménység és talány,
kit megcsodál a pillanat.

Búcsú októbertől

Fogy a hold is, fogy az ősz is,
október is indulóban,
színes kedve, tarka bája
elfér egy lyukas dióban.

Egy dióban, csontkamrában,
mit a madár földre ejtett,
elgurulva porba, sárba,
mit a szél is elfelejtett.

Elfelejtett álmainkból
tornyot épít az esztendő,
csillagokat számlál a hold,
van belőlük elegendő.

Elegendő, amit látott
— ahány álom, annyi csillag —,
november szab nagykabátot
télbe szédült vágyainkra.

Télbe szédül, ami nyár volt,
könnycsepp hull az ordas égből,
búcsúcsókot kérsz a tájtól,
hold-diótól és mesétől.

Macska az ősz

Macska az ősz, a kerteken
végignyúló, lustálkodó,

pléhpamtagon, levél-gyepen
tekintet sóvár, álmodó.

Ékei nagyján túladdott
egy októberi árverés,
mit kincseiből ránk hagyott,
léleknek több, földnek kevés.

Barna, sárga és fekete
— fogynak, fakulnak színei —,
néhol éber-zöld macskaszem
ébredtgeti szeszélyeit.

Távolról jönnek cinegék,
vizsgálják fákat, háztetőt,
méricsekélik, kémlelgetik
a bóbiskoló macska-ősz.

Nyugodt az árnyék és a ház
— egy szőlőfürt épp ránevet —,
alatta gondban fogynak el
a hónapok, az emberek.

Mindenszentekre jól vigyáz,
kényezteteti a meleget,
simogatja, mint kiscicát,
fogja, mint bágyadt egeret.

Mindenszentek

Fölszántották a kék eget,
homály-maggal beültették,
s a bimbózó fellegeket
bánat-vízzel öntözgették.

Virág lett az ősz ruhája,
a temetők ünnepelnek,
eltűnt lelkek nyomdokába
bús utódok eregelnek.

Ahány sírhant, annyi bánat,
annyi virág, annyi gyertya,
kegyeletől gyúlt a hála,
sír csütörtök, sírt a szerda.

Múlt-vigyázó fejfák alatt
ébrednek régi példák,
ősi árnyak, ránk hajolva
átadják a holt-stafétát.

Fölszántották bár az eget,
homályban is ég a mécses,
elütjük a bánat-szeget,
röghöz kötjük az emléket.

Novemberi almák

Túlélve jégeső, vihar, fagy hatalmát
ragyognak a fényben: novemberi almák.
Felnőtt-csodálatra, gyermek örömére
megmaradtak nekünk: így várnak a télre.

Amíg ágaik közt mérges szelek dúltak,
színükkel a zöldből aranyba borultak,
hóharmatok csípték aranyból pirosba:
nincs most szebb almafánk Udvarhely
városban.

Nem bántja már őket emberkéz, se féreg.
Elrejtette létük magasság, lomb, kéreg,
maradtak így élő ékei a fának,
tanúbizonyossági késő ősz csodának.

Kendermagos felhők nyugatról ha jönnek,
havas batyujukkal mikor beköszönnek,
égbe száll almáink piros-arany lelke
és aztán elkopnak: madáreledelnek.

Ősz s tél között

Novemberi ködben s fagyon
gondok kísérték utamon,
gondolatok, kóbor ebek,
s a verebek.

Hópelyhek táncoltak körül,
ősz kesergett vagy tél örült
reggel, amerre jártam én,
s kevés remény.

Kutyák és verebek között
tán élhetőbb a börtönöm:
bátrabb a szándék, szebb a szó
— nem léghajó.

Így hullnak rám hétköznapok:
verebek, kutyák, ablakok,
lépcsők, kilincsek, házak is,
s az álmaim.

És álmaimban valahol
csaholva, csiripelve szól
a vers, a dal, az egykori,
az itthoni.

Óslakók vagyunk, jámborok,
nem holmi világvándorok:
amíg talál ajtódba kulcs,
még hazajutsz.

S ne csüggedj, hogyha jön a tél,
lelked, a nyírfaseprűnyél,
elméd bugyrában fennakad,
s kavar havat.

Őszutó

Bár fénylenek a nappalok,
a hatalom az éjeké,
óvatos, vizsla kém-fagyok
osonnak udvarod felé.

Csíp a reggel s a délelőtt
— november kedve paprikás —,
sok siető járókelőt
drótjáról szemlél egy madár.

Tollát borzolja, hallgatag,
közelebb húzná a napot,
bolyhos köd volt a paplanja,
bizony keserves állapot.

Csőréből elröppent a nyár,
vacog a hang, remeg a dal,

nagy ég alatt csodára vár:
zúzmarazúzó diadalt.

Őszül az ős, szépül a tél,
vadgalamb látja s bánatos,
ábrándokkal hószag beszél,
fehér lesz tán a holnapod.

Kék a hideg, acéllila,
ajkaidba csókol a szél,
készülhetsz levél-randira,
búg a madár s drótot cserél.

Havak jönnek...

Havak jönnek, havak mennek,
rajtad fagyok cseperednek,
s ami neked megmarad:
sok elolvadt pillanat.

Azonosulsz ezzel-azzal:
tulipánnal, úti gazzal,
jégvirággal, nappal, holddal,
távolodó csillagokkal.

Ki megküzd a fél világgal,
egy vagy Fehérlófiával,
szándékod, hited határán
ott a táltos, ott a sámán.

Imáidban látod Istent,
elveszítesz s megkapsz mindent:
ami neked adatik,
kitart jövő tavaszig.

Székely kapud nyáron-télen
átvezethet árnyon, fényen,
józan kedve megmarad:
dúcán sétál egy galamb.

Havak mennek, havak jönnek,
szelek, fagyok elköszönnek,
amit ad a pillanat,
az voltál s az is maradsz.

Beke Sándor fordításai

Virgil Mihaiu
(1951–)

Live

néhány megmentett könyv
sátorlapja alá
gyűltünk

jól tudtuk
a kötelességünket végeztük csupán

védjétek meg lelkeitek
a partról ezt kiáltották nekünk

az ürügy az volt
hogy megtudjuk
egyenes adásban
hogyan is végződik ez az előadás

1/2

reggel az átlátszó pókhálón
keresztül hallszik
amint életre kel az élet

öregszem

egyik felem
eltűnt a tükörben

A domb
(*Colina*)

növekszel
s a jövő napjai

egyre jobbak lesznek
csökkensz
s a múltból minden nap
jobb volt
mint a mai

Megjelenés
(*Epifanie*)

ebben az alkonypírban
csupán a te nyelved lángol
s világítja meg szájpaplásom

Mint egy gyereket
(*Ca pe-un copil*)

a balett-táncosnő
japán hátzsisákot horgol nekem
hogy hátamon el tudjam cipelni
a költeményt

Tetőtől talpig
(*Din cap până în picioare*)

csak annyit mondok
hogy nyald végig testem minden
centiméterét

mert
az egyedüllét ami rám vár
szigorú előzetes bebalzsamozást tesz
szükségessé

Még a határtól

(*Încă de la frontieră*)

amikor messziről hazatérek
az ugar — ahonnan kenyerem eszem —
a te csóкод melegét lélegzi

Tudom

(*Știu*)

ha enyém lennél
elvesztenélek
ha elvesztenélek
nem lennél enyém
ha nem lennél enyém
elveszett lennék

A vers, az élet

(*Versul, viața*)

mindaddig
amíg a versek
megórzik
a sötét magvát
az életnek még vannak
esélyei a fényhez

A postaládát figyelve

(*De veghe la cutia poștală*)

szememben ólomdarabokkal ébredek
megpróbálom felismerni a kenyér ízét
a mosolyét

felém repülő
leveledet ismét megrongálták
az ülük

betűkbe és eszmékbe itatva
vérszínűek a könnyek
átlátszóak zavarosak nehezek
könnyűek

Író

(*Literator*)

szegénységben él
hogy meg tudja engedni magának
a szavakat
melyek sokba kerülnek majd neki

A hajmosás

(*Lăutul*)

csodálom
bizonytalan lábaidat

ingadozó
remegő lábaidat
akár az őz húsát
mielőtt ijjal lelőnék

de neked nincsen szemed

csupán az én hajamnak

melyet meg kell szárítani
még mielőtt beköszönt a fagy

Monumentális

(*Monumentalia*)

a rossz idők keresztútjánál
egyenesen áll
az én szabadságszobrom:
az erdélyi
nő

Telefonálás

(*Telefonie*)

időnként
hangodat hallgatva
— mint erdélyi erdők visszhangját —
a luzitán hullámok és sziklák között
megmentem magam

Tengeri (*Marină*)

Napnyugta előtt
Túl későn
Érkeztünk
A távoli tengerekhez

Csupán elképzeltük
Hogy megérintjük őket

Csak tetették magukat
Hogy elviselik
Lépteinket a vízen

valóságunkban
jól elrejtett

örök áthatolhatatlan
boldogságunkban

Luzitán városrendezés (*Urbanism lusitan*)

az egyensúlyközpont

a szem
a borsfa
ágán

A vers a sasok között (*Poesia prin vulturi*)

úgy tettem mintha írnék
bár ők levágták a kezemet

a sasok megtanultak olvasni
s a szárnyaikon
bölcességemet vitték
egy magasabb
de nem létező
világ felé

2008. február 11. (11 februarie 2008)

nem tudom hogy a vers
meg tud-e még valamit menteni
de engem megment
az a gondolat hogy a vers
engem meg tudna menteni

A végtelen nőiesség gerince (*Coloana feminității infinite*)

a ferdeség birtokba vette
a földet

csupán a te gerinced
egyenes mint
a végtelen nőiesség diadaloszlopa

ó
lábszáraid
fenntartják
oldalbordáid
igazát

csupán díszszemle-lépteid
tartják észben az irányt

a boldogság felé

Erdőnyi rézfúvós zenekarok (*Foreste de fanfare*)

Erdőnyi rézfúvós zenekarok
költő-csapatok
s a magányos
hangja
a sivatagban

Máshol (*Altundeva*)

a mély álomban
amikor rádtaláltam
annyira valódi voltál

Ajándékozás*(Dăruire)*

átölelem lisszabont
 ugyanazzal az ártatlan
 szenvedéllyel
 mint amilyenek az első ifjúkori
 csókok voltak

minden alkalommal úgy
 mintha az életben

az utolsó esély lenne a csókra

hogy egy másodpercig még
 a kérlelhetetlent
 becsapja

Misterioso

a varázs
 Lisszabon
 fölé
 ereszkedik
 ugyanolyan
 nyomasztón
 és megmagyarázhatatlanul
 mint
 a folyó
 más vidékek fölé

Álmod álmodva*(Visând somn)*

ahhoz az ágyhoz vonszolom magam
 melyben majd nem fogok tudni elaludni

az élő világban hagylak

füzetbe írlak

amikor álmatlanságomból felébredek
 hiányod ikonja előtt fogok imádkozni

Valós/valószerűtlen*(Real/ireal)*

nothing is real
 1967-ből csupán a vers
 lebeg még szabadon a romok fölött:
 stawberry fields forever

a valóság otthon van

a száműzés szélsőséges valószerűtlen
 még a megálmodott országban is

Lagunák eróziója*(Eroziune de lagune)*

a költemények lényegüket veszítik
 akár a partfürdők melyeket fölfal a tenger

a szó-márvány
 homokká alakul át
 majd felhígul a sóban

a következő aki jön
 a billentyűzeten megnyomja a törlés
 gombot

Az elfelejtett művészet*(Arta uitată)*

magányban —
 verseskönyvek
 néma kiáltásai

Mély torok*(Gât adânc)*

gondolatom
 fúrófejként
 halad
 a falánk
 múzsa
 ajkai között

To be or not tuba

sárgarezet csókol az ajak

a csók alatt
életre kel a sárgarézt

a megcsókolt sárgarézt
elolvad
a hangban

Okfejtés

(Expunere de motive)

Szeretnék valami édeset feltalálni
Valami nagyon kedveset a te szívednek
Megvédeni a szemölcsöktől
Az élet salakjától
Csendet hozni neki
Egy kis és sugárzó boldogságot
Egy értékes tálcán

Bájos álmodozást
Jó szót
Megszentelt könyvet

Halvány emlékezések

(Reminiscențe)

nehéz idők voltak
és mégis valaki
az égből
ünnepeket
bulikat
utazásokat és fesztiválokat
napfényes erkélyeken csókokat
a csillagok között hosszú éjszakákat
rendezett
minden öröm mintha mások kezéből
érkezett volna
nekünk csak az volt a dolgunk hogy
fiatalok legyünk

Elkárhozott szerelem

(Amor damnat)

az én
gondolatom
testedre
metszett

verseidet olvasva
elszédülök
nyilatkozások
a nyaktiló tükrén

Versfesztivál

(Festival de poesie)

Májusi hangok
Madárdalok
A mitológiából
Gyermekkor-maradványok
Isten szeme
Segesvár fölött
Álmos

Piacgazdaság

(Economie de piață)

a barátom aki Amerikából hazatért
az egyetemisták házában vendéglőjében
nem engedte hogy kifizessem a számlát

a megspórolt pénzből
megvásároltam a bélyeget három
Amerikába elpostázott levélnek

Nothing is real

semmi sem igaz
semmi sem valóbb
mint
tested
meztelen igazsága

Slow motion

ujjaink között
átcsúszik
még egy
nyár

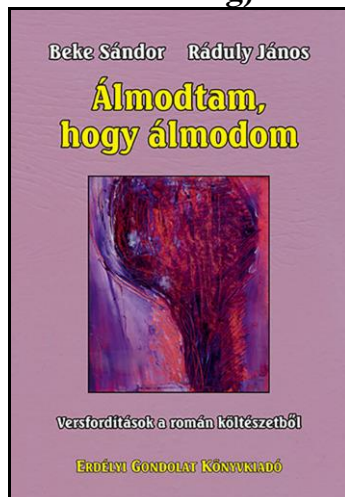
és megadja nekünk
azt a remény

hogy valamikor még
megláthatjuk
a holt tengert

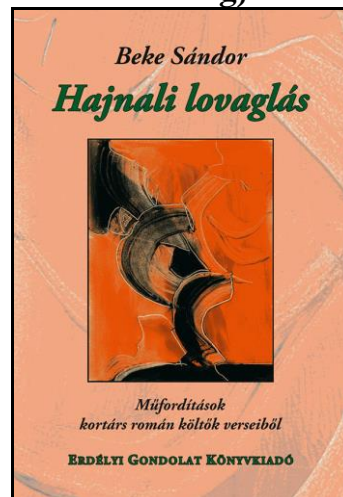
csak úgy
mint egy utolsó
élet-
rezzenést

Kiadványaink

2020-ban megjelent

2021-ben megjelent

Kozma László

Triptichon

Árpád-házi szent királyok (II.)

Szereplők: Krisztus, Mária, Isteni szózat, Szent István, Boldog Gizella, Szent Imre, Szent László, Géza király, Mór apát, Gellért püspök, krónikás, szavaló (szavalók), tanár, diák

2. jelenet SZENT IMRE

Szavaló:

Reménnyel az ország, tiszta hittel várta,
Véle folytatódják István királysága.
Térdre hullott Imre, és lelkét kitárta,
Hozzád szállt imája:

Imre:

— Tőled van, Isten, királyok hatalma,
Krisztus, feléd fordul nemzetek bizalma,
Adj olyan hatalmat, vezetni a népem,
Hogy tehozzád térjen.

Add, Uram Isten, bár életem árán,
Kereszt uralkodják magyarok hazáján.
Terjeszd ki e földre megváltó kegyelmed,
Néped fölemeljed.

Bakony erdejében fohászkodik Gellért:

Gellért:

— Érleld meg e földön szőlődnek gerezdjét.
Amely tested rejti, áldozati ostya,
Megváltásunk hozza.

Veszprém városában Gizella királyné,
Szíve dobbanása rebbenő madaré.
Templomi palástba hímzi arany álmát:
Boldog Magyarország fényes ragyogását.

Gizella:

— Hallgasd meg kérését, ki messziről tért meg,
Hazajöttem ide, óvjad ezt a népet,
Ne hagyja el béke, bőség és szerencse,
Jövő dicsőségre a fiam vezesse.

Szavaló:

— Túl emberi terven szándéka Istennek
Más utat készít hívének, a szentnek.
Földi hiúságot aki megvetette,
Magához emelte.

Így teljesült be imádságod végleg:
Szent Imre herceg, vezetheted néped.
Nyertél az Úrtól nem romló hatalmat,
Hitünk hogy megtartsad.

Krónikás:

A nemes Imre herceg előkelő nemzetségből, mint a cédrus a Libanonról, Szent Istvántól, Magyarország első királyától származott, érenyekkel nagyon feldíszítve ragyogóan tündökölt. Így kezdődik Imre herceg középkori legendája. A kis Imre herceg minden éjjel, amikor a többiek már lefeküdtek istennek zsoltárokat énekelve virrasztott. Ezt atyja, István király titokban gyakran megfigyelte. A középkori legendák elsősorban jámborságát hangsúlyozzák, de, mint trónörökösnek, értenie kellett a harcművészethez is. 1030-ban valószínűleg Imre vezette a győri csatát, melyben II. Konrád német császár támadását verte vissza.

Szavaló:

Magyarország éke, nemzetünk reménye
Született a földre örök dicsőségre.
Szelíd imádságra, bátor harcra termett
Ifjak példaképe, vitéz Imre herceg!

Közös imádsággal, egy-fohással kérlel
Budavárnak népe, Csíksomlyón a székely.

Diák:

— Nehéz küzdelmünkben mireánk tekintve
Békében és harcban segítsél meg, Imre!

Veszélyben az ország, vad ellenség támad
Üvöltése harsan töröknek, tatárnak.
Ki védi meg immár elárvult hazánkat?

Diák:

— Segíts, Imre herceg, ha ránk tör pogány had!

Pusztaság a földünk, felégetve minden,
Muhi csata után már reménység sincsen?
Félig romos templom harangszava kondul
Feltámad a nemzet, hitében megújul.

Teljesül e földön Istennek szándéka,
A széjjelszórt népet összegyűjti Béla.
Margit lesz lakója Duna szigetének.

Diák:

— István, Imre herceg! Vezesd újra néped!

Nándorfehérváron dörögnek az ágyúk,
Támad az ellenség, egy magyarra száz jut.
Megvillan a szablya Hunyadi öklében.

Diák:

— Vesszek el, Istenem, de a nemzet éljen!

Szikla az imádság, ha a fal törékeny.
Fehér zászló bomlik a torony tövében.
Fehér zászló lebben, mint a könnyű pára
Századok mélyéből Szent Imre fohásza.

Acéllá lesz a kar, eltűnik a kétség,
A tétova lelket tölti új reménység.
Egyetlen rohammal szétszórva az ellen,
Hiába harcolna az imádság ellen.
Ismét egy pusztaság. Mohács temetője.
Rettentő tűzvihar zúdul magyar földre.
Máriához fordul Zrínyinek imája.

Diák:

— Hozza meg győzelmünk hulló vérnek árja!

Rákóczi Ferencnek dobjai peregnek,
Ósi szabadságért küzd a magyar nemzet.
Fohásával hívja Istvánt, Imrét, Lászlót.

Diák:

— Vitéz magyar szentek, óvjátok a zászlót!

Akinek a neve századokon által
Zeng a csatakürtön, s mint az ima, szárnyal,

Segíts Imre herceg, a nemzeted kérlel
S véled Istenének templomában térdel.

Együtt adjunk hálát, Krisztushoz hajolva,
Megtartotta népünk egy évezred óta.
Egy évezred előtt, ahogyan te kérted.

Buzgó imádsággal:

István:

— Óvjad ezt a népet!

Századok múltak el, mint futó pillanat.
Mit felelünk néked: hitünkből mi maradt?
Ha népedet kérded, magasból tekintve
Mennydörgő szavadra mit felelünk, Imre?

Imre:

— Nemzetemnek ajkán él-e az imádság?
Fordul-e Krisztushoz a buzgó kívánság?
A népemnek ajkán száll-e templom-ének
Vagy a magyar nemzet tagadásba téved?

Órzi-e örökét, amit rája hagytak:
Népek tengerében maradni magyarnak.
Nincsen nagy és kicsiny. Kiárad a csepp lét,
Széles szivárványnak színesíti cseppjét. —

Diák:

— Nagy feladat vár rád. Megtalálni végre,
Ami rád bízott, Isten teremtménye.
Magyar fiatalság, teljesüljön benned,
Ami a jövőnkben gyümölcsöt teremhet.

Megmenti a hite, ha hitét megóvja,
Dúsan ragyog kincse, ha nem tékozolja.
Hogyha hozzád fordul bízva és remélve,
Magyar fiatalság, Imre herceg népe!

Add, hogy István király intelmét kövessék,
Mi az ifjúságnak kemény kötelesség.
Nekünk is tanulság, bár Imrének írta
Atyai szívéből pergamen papírra.

Krónikás:

István király atyai intelmeiben foglalta össze az uralkodó
kötelességeit. Megértem és mélyen átérzem, hogy amit

---

csak Isten akarata megteremtett és elrendezett mind a kiterjedt égboltozaton, mind a kiterjedt földi tájakon, azt törvény élteni és tartja fenn. Ezért én sem restellem, szerelmes fiam, hogy neked még életemben tanulságokat, parancsokat, javaslatokat adjak, hogy velük mind a magad, mind alattvalóid életmódját ékesítsed, ha majd a legfőbb hatalom engedélyével utánam uralkodni fogsz.

István:

Édes fiam, hallgass atyád intelmére
Életednek útján, amely elkísérne.

Mindenek fölött áll Istennek törvénye,
Ki fényes csillagot rendezett az égre.

Királyi, hercegi hatalmat ő adhat,
Népeket indíthat keletnek, nyugatnak.

Így küldötte népünk Kárpát-medencébe,
Isteni parancsa teljesebben végre.

Zöldellő kalásszal a síkság teremjen,
Zúgjon roppant erdő hatalmas hegyekben.

Nem kincs és gazdagság mindennek az ára:
Krisztushoz hajoljon népünk imádsága.

Hit, buzgó imádság: mutass példát ebben,
Elöl járj, ha várod, hogy néped kövessen.

Nemcsak a csatában kell, hogy elől menjen,
Buzgóságban példát király adjon szebben.

Kezedben ha léssen Krisztus-hitnek pajzsa,
Díszíti fejedet üdvösség sisakja.

Higgy az örök Úrban, ki mindent igazgat,
Egyetlen bírása hamisnak, igaznak.

Higgyél a Krisztusban, akit angyal hirdet,
Aki keresztjével, lásd, megváltott minket.

Isteni hatalom, végtelen, egyetlen,
Alázata győzött mégis a kereszten.

Királyi korona drágakővel ékes,
Mégis az alázat egyedül, mi fényes.

Atya, Fiú, s velük aki egy, a Lélek:
Dicső Szentháromság vezérelje lépted.

Rábízom népünket a szent Szűzanyára,
Járjon közbe értünk Krisztusnál fohásza.

Tiszteld Krisztust, a főt; szeresd az Egyházat,
Melynek ragyogása sötét ködöt áthat.

Amint az országot beosztottam rendre,
A tíz püspökséget fiam védelmezze.

Megóv az ereje, ha a hitet véded,
A hatalmas Isten legyen szövetséged.

Véssed az eszedbe: ki templomot épít,
Sziklakő-alapja bizalom és mély hit.

Bizalom tart össze népet és királyát,
Szolgáld, úgy uralkodj, ne vedd el jószágát.

Legyen az erényed türelem s alázat,
Ítélj irgalommal, ez megtartja házad.

Ne a fecsegőnek: bölcsnek légy barátja
És ha tanácsot ad, hallgass a szavára.

Tétlenség, tunyaság elkerüljön végleg,
Ezért imádkozzál, s gyümölcsöt hoz élted.

Isteni koronát, adjon bölcsességet,
Krisztusod erénnyel övezzen föl téged.

Krónikás:

Egyszer Szent István király fiával együtt imádkozni jött Szent Márton egyházába, amelyet Pannónia Szent Hegyén alapított, és a szerzetesek kiváló közösségével ékesített. A király, ismerve gyermeke jeles érdemeit, azt a tiszteletet adta fiának, amely őt megillette. Amikor ugyanis a testvérek körmenetet tartva kivonultak a király köszöntésére, tiszteletből a fiát küldte előre a köszöntésre. A gyermek Imre pedig eltelt a Szentlélekkel: az isteni kinyilatkoztatás megismertette vele mindegyikük érdemét, ezért kinek-kinek egyenlőtlenül osztotta a csókokat.

Szavaló:

Látogatni indul, egyházába térve
István király s Imre Szent Márton hegyére.

Apátságát István alapítá nemrég,
Kérve templomára Istennek kegyelmét.

Kolostor kapuja előttük kitárul,
Üdvözölni indul Mór testvér, apát úr.

És azokat, akik elébük siettek,
Csókjával köszönti a kis Imre herceg.

Kinek hármat-négyet, Mórnak hetet osztott.
Csodálkozik István: nem egyenlő a csók.

Véletlen-e? Okát kis Imrétől kérdi
És az Mór testvérnek érdemét dicséri.

Imre:

— Lélek súgja, apám, hogy övé az érdem,
Mert úgy él Mór testvér, egyszerű szegényen.

Jámborság, alázat, tisztaság, szelídség
Abban jár szüntelen: szolgának tekintsék.

Mert nem teszi magát soha a főhelyre,
Egyszerű koldust is kitüntet figyelme. —

Gondolkodik István. És éjjel, titokban
Templomba visszatér. Hát Mór virraszt ottan.

Megszólítja István, így teszi próbára,
Mert ez a hallgatás s imádság órája.

István:

— Mi a gondod, apát? Nem tudsz tán aludni?
Mi okod van, éjjel, a templomba futni?

Gyere táboromba! Mulató vitézek...
Adok kincset, barmot, legyen benne részed.

Visszatérhetsz aztán. Szerzetes magányod
Itt a kolostorban újra megtalálod. —

Ígér Mórnak kincset, királyi kegyelmet.
Mór nem válaszol rá: nem töri a csendet.

Ez az óra, mikor minden földi vágyak
Csak lebegő porrá és hamuvá válnak.

Nem is hallja Istvánt: félrefordul félig,
Az egyetlen Urat ajkai dicsérik.

Krisztusát szemléli, a keresztnek hősét.

Mór:

— Előtted csak porszem világi dicsőség!

Elmerült szemével rátekint Istvánra,
De nagyobb urat néz: a királyt nem látja.

Úgy tesz István, mintha haragudna érte.
Mór a fejét hajtja, nem válaszol mégse.

Aztán István király megvádolja zordul,
De Mór csak felsóhajt, Krisztusához fordul.

Rámosolyog István, átöleli végre.

István:

— Kiálltad a próbát, Krisztusnak vitéze!

És azután hosszan imádkoznak ketten.

Mór, István:

— Segítsd az országot, Isten az egekben.

Boldogságos Anya: tekintsél reája,
Borítsd rá köpenyed, ki elveszett, árva. —

S most válasz hallatszik a kérő imára:

Krisztus:

— Nem vész el, csak hogyha bévül van viszálya.

S mintha mosolyogna az isteni gyermek,
Templom kupolája hajnalfénnyel telt meg.

Rendelkezik István: s aztán nemsokára
Megszűnik Mór testvér kolostor-magánya.

Krisztushoz aki hű, király előtt érdem:

István:

— Mór apát mostantól püspök legyen Pécsen!

S kit Imre megjelölt, tiszteletét újra
Erősíti Pius, a pápai bulla.

Későbbben, amikor Velencei Gellért
Jeruzsálem helyett magyar földre megtért,

Pécsett legelőször Mór püspök fogadta
S hogy Istvánhoz menjen, a tanácsot adta.

Velencei Gellért így ért magyar földre,
Hamarosan ő lett Imre nevelője.

Krónikás:

Imrét gyermekkorában gondos felügyelettel nevelték, Gellért püspök volt a tanítója. Gellért Velence városában, patrícius családból született. Bolognában kiváló műveltséget szerzett, ezután a Szent György monostor apátja lett. A Szentföldre akart hajózni, azonban a tengeri viharok ebben megakadályozták. Ekkor Rasina apát tanácsára Magyarországra jött, István király rábízta Imre herceg nevelését. Az István király halálát követő pogány lázadásban vértanúhalált szenvedett. Gellért püspök belelátott az emberi lélekbe. A következő jelenetben megjósolja Imre herceg sorsát és a magyarság jövőjét.

Szavalo:

Elmúltak mind a hódító hősök,
De megmarad, ki hitet megőrzött.
Ki keresztjét úgy viselte, némán:
Megcsillan a múlt idők árnyékán.
Elvetett kő többet ér a kincsnél,
Szegletkő lesz, boltívtartó pillér.

Tengerárra bízta sorsát, nem félt,
Úgy indult el messze földre Gellért.
Tengerárra, viharos szelekre,
De ne hidd, hogy véletlen vezette.
Mert szívében élt szándéka Annak,
Ki vizeket és szeleket igazgat.
Tengerhullám így terelte félre,
Így történt, hogy végül célba ére.
Ez volt vágya: a Szentföldre menni,
Megváltója sírját felkeresni.
De intést hall:

(Isteni szózat):

— Célotat eléred,
 Keresztem vidd a magyar népnek.
 Azoknak vidd a Feltámadottat,
 Akik a pusztában vándoroltak.
 Öleli most Kárpátok karéja,
 Indulj, Gellért, e hazába még ma. —

Nyitott szívvel, úgy figyel a szóra,
 Legyen, ahogy Ura elgondolta.
 Hiszen Isten gondolata végül
 Minden, ami a világban épül.
 Nemzeteket ő tehet csak nagygyá,
 Porrá hullik, hogyha hullni hagyná.
 Mint homokból épülne magasra,
 S széjjelfoszlik a pusztaság halma.
 Mit számít, hogy királyt, koldust rejtett
 És elvásik vasa a fegyvernek.

Indul hát, hogy ne nyugózza restség,
 Viszi Krisztus egyszerű keresztjét.
 Nem ezüstartal csillan és arannyal,
 Viszi bölcs és tanító szavakkal.
 Jó földbe hull, aranyló kalász nyit,
 Mert oktatja a magyar királyfit.
 Ágat oltott, mely Istennek tetszett,
 Hallgatja a szavát Imre herceg.

Gellért:

— Az egyszerű nép életét figyeld meg,
 Segíts rajta, s szíved kincset nyerhet.
 Nem dúsabb lesz: elvész az az ország,
 Hol a nép munkáját elorozzák.
 Mit ér, hogyha gazdagságod fénylik,
 Ha kifosztod arca verejtékét.
 Az uraság csak koporsó, festett,
 Csillogó máz, s ördögé a testek.

Az számít csak, mi Istenben élhet,
 Mert hősi a neki szentelt élet.
 Erőben mert magasra az nőhet,
 Akárcsak a sudara a tölgynek.
 Villám vágthat: nem árt neki semmi,
 Isten szavát ha lelkébe menti.
 Bár az ember pusztulásra termett,
 Krisztusában örök létet nyerhet. —

Mintha bánat forrása fakadna,
Csupa könny lett ekkor Gellért arca.
Megtelt szava titkos ihletéssel,
Mint hogyha a jövőt sejténé meg.
Óvó kézzel, sóhajtva parányit,
Maga mellé vont a királyfit.

Gellért:

— Lészen egykor lelkeken hatalmad,
Csillan híred, mint a tiszta harmat. —
Imre ekkor nagy-komolyan néze,
Gellért szavát véste az eszébe.

Gellért:

— Nem párája földi hatalomnak,
Mely az égbolt-ragyogásba olvad.
Olyan legyél, szívedet kitárván,
Egyszerűen tündöklő szivárvány.

Visszafénylik, bár magasra szállna
Karcú ívén a népednek álma.
Szomorúság, mely vigasztalást hoz,
Életsors, mely szeretettel áldoz.
Harcok közt légy békesség edénye,
Ragyogás, mely felszárnyal az égre.
És győzelem lesz a vesztesége,
Nem pusztul el, sorsát bármi érje.
Hazát adott hazámért cserébe,
Virágozzék Imre herceg népe!

Krónikás:

Imre herceg nem követhette apját a trónon, a bihari Igfon erdőben vadászat közben egy vadkan halálra sebezte, 1031. szeptember 2-án meghalt. A bihari Hegyközszentimrén Szent Imre emlékművet látogathatunk meg. Az Árpád-korban az erdőhöz vezető völgybejárónál épült fel a Szent Imre-apátság. Az új Szent Imre-szobortól nem messze két ágban ömlő, bővizű forrás található, a kúton felirat: Az Élet vize. A kút az ásványi lerakódásoktól piros színű, a mi történelmünkben ilyen az élet vize. Igyunk egy kortyot, adj erőt, őrizz bennünket is, Szent Imre herceg. A közelben fekvő szalárdi templomban Szent Istvánt és Szent Imrét ábrázoló freskót tártak föl. Imre herceget László király 1083-ban emeltette oltárra, akkor ez felelt meg a szentté avatásnak. István királyt és Gellért püspököt is ekkor avatták szentté. László királyt pedig III. Ce-

lesztin pápa 1192-ben iktatta a szentek sorába. A három Árpád-házi szentet templomainkban együtt ábrázolják, mint akik őrködnek a magyarság megmaradása fölött. Imre herceg nevét, emlékét a tiszteletére szentelt templomok és helységnevek őrzik. Marosszentimre templomának omladozó vakolata alól kibukkant a régi freskó maradványa, egy Krisztus-kéz. Nyaranta a református lelkipásztor fiatalokat gyűjt össze, akik segítenek a templom helyreállításában. Szent Imre öröksége nem pusztulhat el.

Diák:

A bennük virrasztó lélek,
Mert élnek a templomok,
Élnek.

Falaik meszelt fehérek
És élnek a templomok,
Élnek.

Elnémult a zsoltár, az ének,
De élnek a templomok,
Élnek.

Ha elhallgatsz, kövek beszélnek,
Mert élnek a templomok.

Imre:

Édes Jézus, egyetlen
Mennyei bizalom.
Hozzád futunk esengve,
Kínzattál nagyon.

Az mi bűnünk, felejtsed,
Az, ki sok vagy,
Érinthessük kereszted,
Édes Ótalam.

Élnek.

Kitűnnek freskó-töredékek,
Mert élnek a templomok.
Élnek.

Porló falban képe reménynek,
Mert élnek a templomok,
Élnek.

Íve a Krisztus-kéznek,
Élnek a templomok,
Élnek.

Felejtsük el örökre,
Az, mi bűn vagy.
Sebeinket kötözd be,
Örök nyugalom.

Szent véredből könny legyen
Megtört arcokon,
Sóhajodból kegyelem,
Örök vigalom.

Asztalos Enikő

Erdélyi néprajz maroszéki gyűjtésekben
X.

Magyar népi kézimunkák
Maros megyében
(III.)

Lakásdíszítő kézimunkák

A dísz törülköző

A tisztaszoba (elsőház) a lakás legszebben berendezett helyisége volt. Nemcsak a bútorai, hanem az ide helyezett szőtt és varrott kézimunkák tették vendégfogadásra, ünnepi használatra alkalmassá. A lakásdíszítő textiliákat a vetett ágyon, az asztalra helyezve, a kasztenen, ládán és kanapén (padládán) helyezték el. Gyapjú és kender, valamint félpamut, pamutszöttek, gyolcslepedők egyaránt előfordultak itt. Ebben a szobában télen nem is fűtöttek a fűtőanyag (fa) spórlása miatt, a család a „hátulso házban” lakott, a kert felőli oldalon, s csak ünnepeken raktak az elsőházban tüzet, s fogadták a vendégeket, karácsonykor, húsvétkor, név- és születésnapokon.

A szobába lépve a kemence közelében helyezték el a mosdót, felette a kendőtartót, kendőfát. Egyszerűbb formája két fakarból álló, forgatható rúdból állt, ezen vetették át a törülközőt. Általában azonban hátlapja is volt (esetleg faragott vagy festett díszítéssel), s néhol polc nyúlt a rúd fölé. Az erdélyi parasztházakban a XIX. századtól terjedtek el. A kendőtartóra helyezett dísz törülközőben nem törülközött meg soha senki, használati célra az alatta levő mosdótól mellett álló, szegre akasztott, 40-50 cm széles szőtt kendőt használták. A dísz törülköző lakásdíszként szolgált, a háziasszony ügyességét hirdette. Sarkában vagy közepén tulajdonjegy vagy monogram lehetett, esetleg díszesen, piros fejtővel csíkozták, vagy keresztszemmel kihímezték, szedetttes szövést tettek bele piros fejtővel, s rojtozták vagy horgolt csipkével díszítették ki a végeit. Úgy helyezték el a kendőtartón, hogy a dísznek kb. egyharmadát vetették át a rúdon, hogy mindkét vége látható legyen. Így a hímzés vagy szedetttes szövés egyik oldalt színére, másikon a visszájára került. A XIX. század végétől szokássá vált beleírni a készítés évét vagy feliratot, pl. „Jó reggelt!”

A díszkendő már az antik civilizációból ismert, a magyar nemesi otthonokból a XII. századtól van róla adatunk. A XIV. századtól kezdett lakásdíszítő szerepet betölteni a falusi tisztaszobákban is, ahol nagyon előkelő vendégek használhatták csupán. Fontos része lett a díszkendő a leány kelengyéjének. 10-12 darabot kapott egy módos leány, a szegényebb hármat. (Az Alföldön 50-60 darabot is adtak, és vagyontárgyként értékelték.) Erdélyben is jelen volt a díszkendő az élet

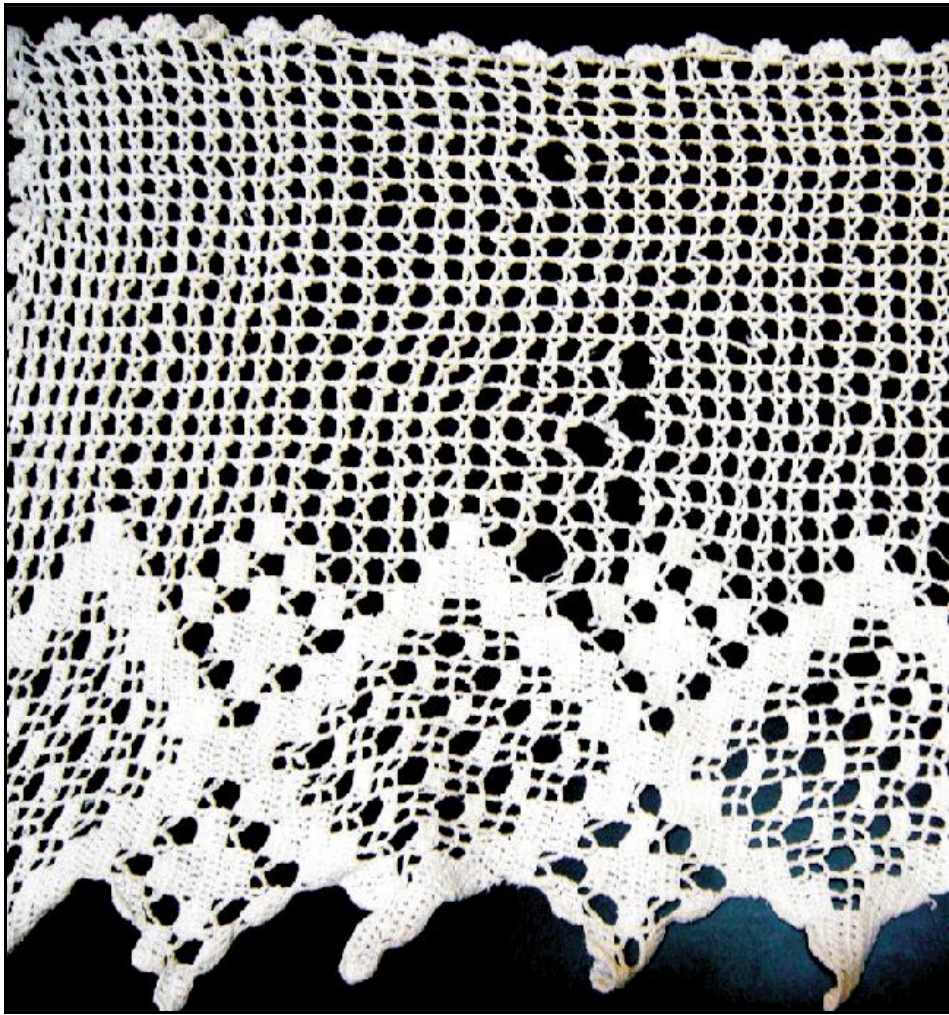

49

fordulóihoz fűződő népszokásokban: lakodalmakon, keresztelőn, de még a halott koporsójában is helyet kapott. Mivel nem használati tárgyként szerepelt, máig is őriznek a családok ilyen díszkendőket. A Mezőségen román hatásra a tányérok köré is felrakták vallásos ünnepeken, még a XX. század közepén is. Azóta a fürdőszobás lakásokban nincsen rá szükség, de emléktárgyként szinte mindenhol megtalálható megyénkben is. (49., 50. kép)

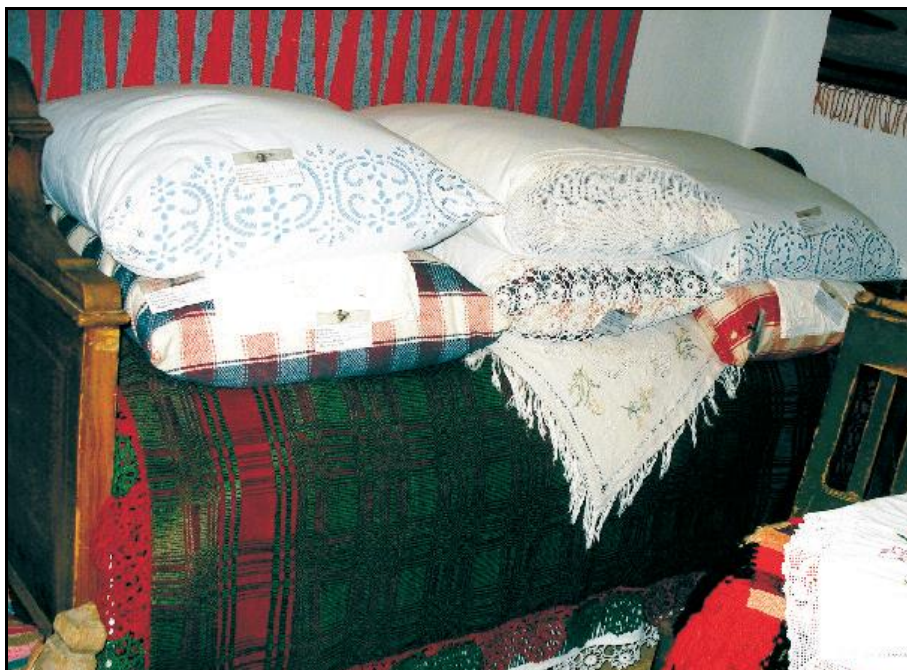
50

A vetett ágy

A vetett ágy (más elnevezései: felvetett, magas, nagy, paradés, díszágy, rakott ágy) az első ház, vagyis a *tisztaszoba* díszje volt a falusi otthonokban a XX. század második feléig. Ezt az ágyat díszes, használaton kívüli ágyneművel, a hagyományos rend szerint rakták fel olyan magasra, hogy a mennyezettől kb. 60-70 centiméterre álljon. Elsősorban a menyasszonyi kelengyeágynemű elhelyezésére és köszemlére tételére szolgált. A vetett ágy szokása Európa más országokban nem terjedt el, csupán a Kárpát-medencében lett a lakás legfontosabb díszítőeleme. Kiindulás az úri-polgári díszágynemű lehetett, ez a mezővárosokba jutott el, végül a falusi házakba, mint a kelengyeágynemű megkomponált, rendben való csoportosítása, és státusszimbólumként, a lakás központi helyén való kiállítása. Első említése a XVII. századból származik, ezután az alkotóele-

---

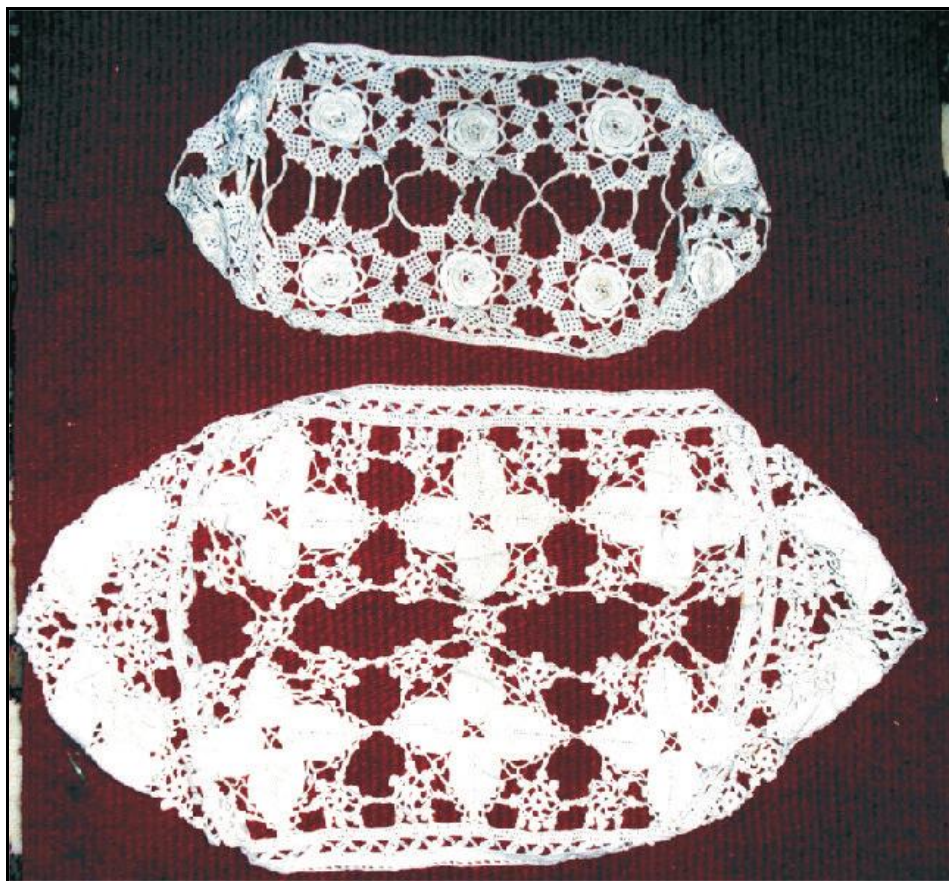

51

mei és a felvetés rendje is vidékenként helyi formát öltött. A Mezőségen a háború után csak egyetlen szobát fűtöttek, s a vetett ágyat csak a nagy vallásos ünne-

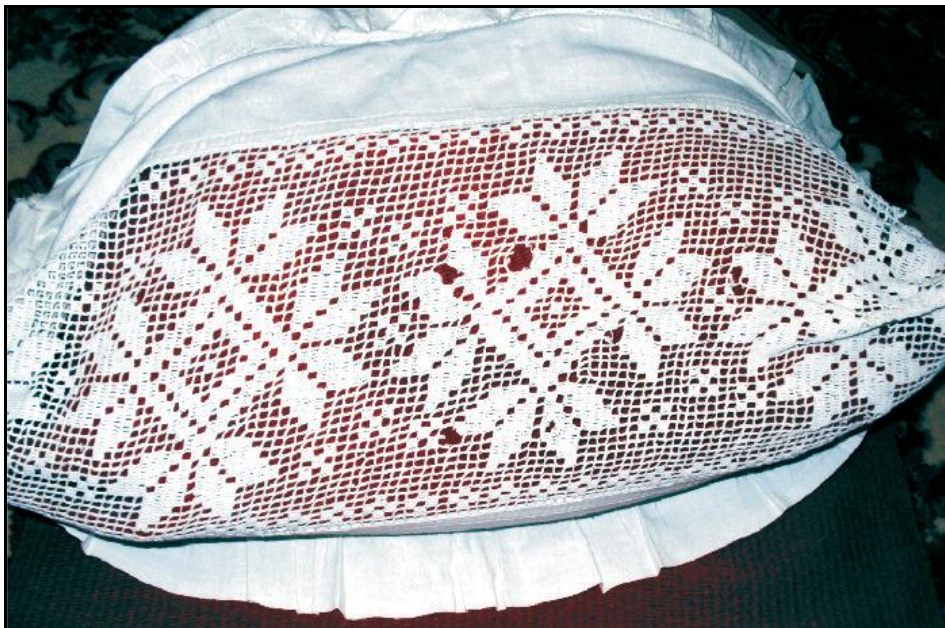
52

53

pekre rakták fel: alul a szalmazsákokat, rá a leány kelengyéjéhez tartozó összes ágyterítőt (vegyesen a pamut-kender-gyapjú és gyapjútakarókat), s ennek tetejére a díszes párnacsúpú (párnavégű) nagy- és kispárnákat. A párnákat a padlára helyezték éjszakára, a lepedőket együtt csavarták fel óvatosan, hogy ne gyúrnák össze, s az ágyban aludtak. Reggel újrarakták az ágyat a háromnapos ünnep végéig. A legények számolgatták a lepedőket, s megkérdezték, melyiket örökölte, s melyiket szőtte az eladó leány, ügyes asszony lesz-e belőle, érdemes-e feleségül venni. A Kis-Küküllő vidékén a tisztaszobában állandó jellegű felvetett ágy volt, ahol télen ugyan nem fűtöttek, de karácsonykor, húsvétkor befűtöttek vendégváráshoz, s a nagyon megbecsült vendéget oda fektették, félrehúzva a lepedőt az ágy elől. Bonyhán Fazekas Mariska családjában hat leánynak kellett a vetett ágyat elkészíteni, mindenik két derékaljat, hat nagy- és három kispárnát kapott. Az ágyban surgyé (szalmazsák) volt legalul, erre került a derékalj, letakarva csipkés szélű gyolcslepedővel, amely a földig ért, a derékalj huzata házi-szöttes, a *főtője* fejtővel szövött piros-fehér csíkos. A lepedőn még volt egy derékalj, gyapotszöttes huzattal. A *párnacsúpok* régebben szöttesek (fejtővel csíkozva), majd a kicsi párnák, a tetejére téve, keresztzemesen hímezettek voltak. A nagypárnák előbb fejtővel szőtt csíkosak, később kézi horgolású csipkével vég-

zódtek, amely alá piros, rózsaszín selyem alátétet tettek, hogy a minta látszék. A kispárnákat a leány maga hímezte vagy horgolta. Az ágyterítője zöld-drapp gyapjú, rózsás szóttos volt, akárcsak az abrosz. Magyarsáron ugyanúgy rakták fel a vetett ágyat, az ágyterítő gyapjú háziszóttos piros-zöld, csíkos és kockás mintáival. A derékaljfűtő itt is csíkos, piros-fehér szóttos volt. A párnavégek szintén csipke- vagy neccanyagúak, színes selyem alátéttel. Magyarsáron, a Bandi Dezső Néprajzi Múzeumban, melyet Tóth Katalin tanítónő alapított és rendezett be asszonytársaival, ma is látható ilyen vetett ágy. (51., 52., 53., 54. kép)

54

A Nyárad mentén állandóan felrakva állt a vetett ágy az első házban. A menyasszony általában édesanyjától öröklötte vagy kelengyébe kapta, tehát még a régebbi darabok is öröklődtek benne, hiszen a nagyanyák párnahuzatait, derékaljhuzatait sohasem használták. Az ágy a szoba oldalfalánál, többnyire középen állt. Ahol gazdagabb volt a család, két vetett ágy is volt felrakva a szoba két oldalfala mellett, szemben egymással. Moga Margit Nyáradmagyaróson a kilenc kötelező párnát kapta a vetett ágyára édesanyjától. Itt is aurgyéra rakták a derékaljat, ráterítve a földig érő csipkés vagy *stikkolásos* gyolcslepedőt, erre kerültek a gyapjúszóttos takarók. A 3 x 3-as nagypárna csúpja régebb szóttos volt, fejtővel készült, erre két kispárnát helyeztek, s néha ezek tetjére egy harmadikat is, hogy szinte a gerendát érte az ágynemű. A szóttos párnacsúpot kézi csipkével cserélték ki, majd később bogozásos, színes selyem kézímunkával, masnikkal, csokrocskákkal. Demeterfalván, Nyárádszereda mellett Papné Siklódi Vilma 1949-ben ment férjhez. Itt két ágy is állt a tisztaszobában. A vetett ágyra felrakták a 4-5 fehér gyolcslepedős, használati párnát is, amelyeket este kiosztottak a családtagoknak ünnepi alkalmakon. A használati párnák tetejére

egy-két összehajtogatott paplant tettek huzatba téve, s ezt leterítették házi gyapjúszőttes, csíkos takaróval, vagy fekete-piros, sárga-fekete csíkossal, s erre kerültek a díspárnák láncöltésos csúppal, a két nagypárnával és a szintén láncöltéssel hímezett kispárnákkal. Az ágy mögé akasztották fel a feliratos, előnyomatott, piacról vett s száröltéssel kivarrott falvédőt. Csegziné Szép Klára 1934-ben Székelykakasdon a vetett ágyára a derékaljra két paplant tett összehajtogatva, rá *szőnyeget* (ágyterítőt), *gyapattast*, *tárcás* mintával, piros-zöld nagykockás szövésel. A párnacsúpok bolti anyagból készültek (lyukhímzéssel, neccel), színes selyem alátéttel. Mezőpanit a Mezőséghez tartozik, de lakossága székely idetelepültekből is áll. Itt ma is felrakva látható a vetett ágy, Bartháné Bíró Jolán kapta kelengyeként 1959-ben édesanyjától. Összetétele a többi marosszékihez hasonló: *surgyé*, két derékalj, rá *gyócslepedő cakenyes* csipkével, necc van benne is, rózsaszín *paplannyal* (összehajtogatva), rárakva 7 nagypárna és két kispárna. A nagypárnák laposan állnak, egymás mellett sorakozva házi necc csúppal, rózsaszín selyem alátéttel, s ugyanilyen a kispárnák vége is. A régebbi párnák az 1940-es években még a párnacsúpon 20 cm-es stikkelással voltak díszítve, rózsaszín alátéttel.

55

A húsvéti meszeléskor az ágyneműt kiszellőztették, a *surgyé* huzatát kimosták, benne évente a szalmát újra cserélték. Ma már csak elvétve láthatunk régi berendezésű, hagyományörző vetett ágyas szobát. Általánosabb lett a régi lakásdíszítő kézimunkák összegyűjtése és falumúzeumokban, tájházakban való megőrzése. (55., 56. kép)

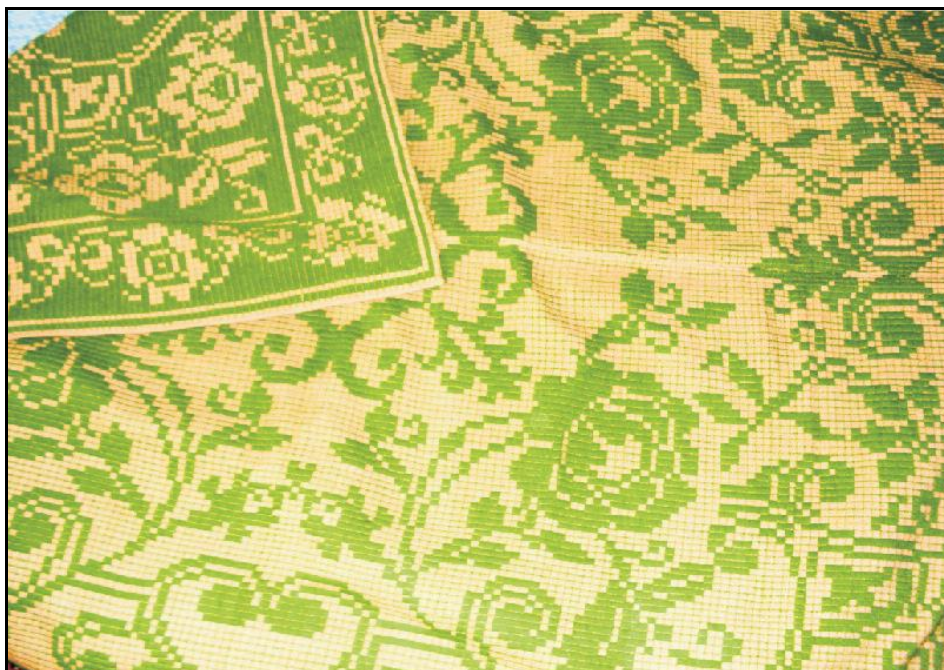

56

A társadalmi élet változásaival, a falu polgárosodásával a lakásdíszítő kézimunkák is átalakultak. Mivel a mai, modern bútorokkal berendezett lakások nem tartoznak még a témánkhoz, a XX. század második felének lakásdíszítő textíliáiról lesz szó Maros megye falvaiban. A vetett ágy volt a tisztaszoba díszé,

57

58

a legtöbb szép, ünnepi szőtttest és varrottast tartalmazó bútor. Jellegzetes viszont az asztalterítők használata is. Alsó Kis-Küküllő vidékén a háziszóttos, négynyüstös, gyapjú-gyapottal szőtt terítő takarta az asztalt, ez többnyire piros vagy zöld kockás mintájú, a fehér gyapotot zöld vagy piros gyapjúval verték le rózsás vagy kockás, négynyüstösen szőtt mintával. Az asztal tetején, a két abroszon téglalap alakú, vagy négyszögű, horgolt csipkefutó állott. Nyárádszere-dában és környékén az abroszt kenderrel levert gyapotba szőtték piros fejtős mintával, többnyire kockásan. Itt is horgolt csipketerítőt tettek az abroszra. A Marosvásárhelyhez közeli Székelykakasdon három asztalterítő volt kötelező még a XX. század végéig is: alul terítették a fehér, horgolt csipkével körbeszegett abroszt, ez háziszóttos volt, macskanyomos, koszorús, kockacukros, tárcás mintával, gyapotból szőve. Arasznyira kilátszott a ráterített gyapjúszóttos a piros-fehér, kék-fehér, fekete-fehér *tárcás*, *vetöllős* mintájú terítő alul, a legtetejére itt is futót tettek, gyolcsra száröltéssel hímzett mintával. Kézimunkákat terítették mindenütt az üveges almáriumra, a kasztenre, gyapotból szőve vagy bolti anyagból készítve, csipkével szegélyezve. A kanapéra gyapjú háziszóttos takaró járt. A régi függönyöket is a háziasszony szőtte, gyapotból: két szárnyfüggönnyt és a *drapért*, szélükön *cakkenyes* mintájú horgolással. A polcokra keskeny szekrénycsíkokat készítettek *hereleveles*, *makkos*, *rózsás*, *indás-rózsás* hímzéssel. A piacról vásárolt előrajzolt falvédők valóban a falat védték a főzőkonyha fölött, de a ruhákat is a meszes faltól az ágy melletti falon, a mosdó felett, melyek nem tartoztak az eredeti népi kézimunkákhoz, a polgári ízlés idegen világát hozták a valódi kézimunkák közé. De kiegészítőként találhatóak a lakásban kefetartók rózsás hímzéssel, laskanyújtartók, fakanáltartók is, egymástól, kézimunkákról

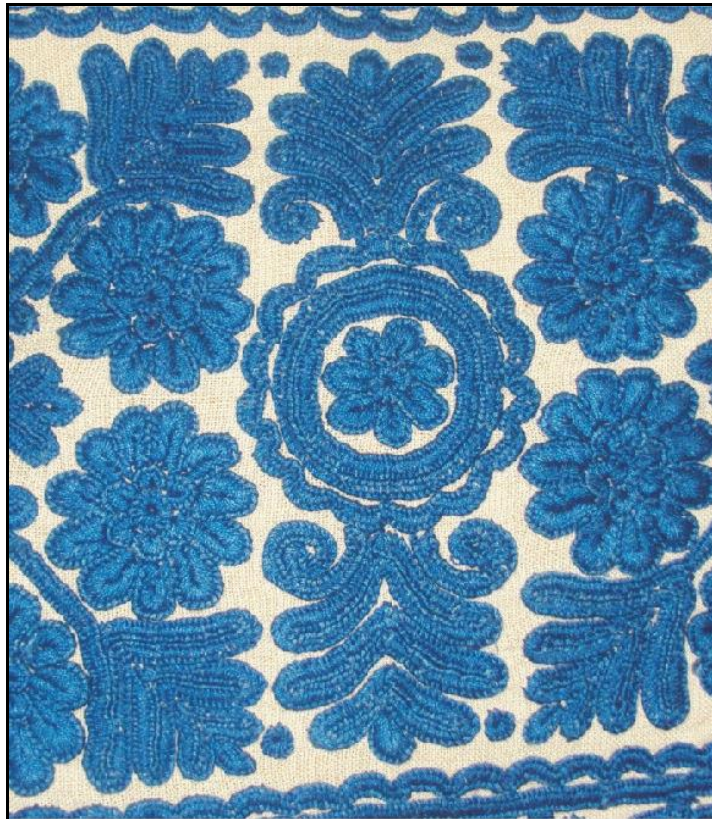
másolt, sokszor a csipkékről levett, nem magyaros jellegű mintákkal. Mindezek részben még megtalálhatók idős háziasszonyok lakásában, hiszen a kelengyéjük darabjai voltak. Többségüket azonban már csak falumúzeumok számára gyűjtötték össze, bemutatva velük a régi, barna fenyőbútorral használt textíliákat, hiszen ezek is népünk múltjának emlékei. (57., 58., 59. kép)

59

Jelképek a magyar kézimunkákon

A népi kézimunka a magyar népművészet egyik legrégebbi ága. Alapja a hagyomány, amely változásokon ment át, újabb színekkel, motívumokkal, formákkal gazdagodott az egymást követő nemzedékek során. A legrégebbiek a geometrikus jellegű minták (szálszámolásos, szálánvarrott, keresztzemes). A reneszánsz uralkodóvá tette a növényi motívumokat, de a mértani minták is megmaradtak. A népi kézimunka nem a valóságot utánozza, hanem mintamásolással terjed. A díszek nem a szépség kedvéért születtek elsősorban, hanem jelentést hordoznak, főleg óvó-védő szimbólumok, az ősi világkép, hiedelmek tükröződnek bennük. A díszítmények mitológiai motívumokat tartalmaznak, pl. a napabrázolások, vagy az örök ifjúságot, az örök életet jelképező életfa, a kígyó, mint a ház őrzője. Ezek az eurázsiai népek általánosan meggyökeresedett szimbólumai. Egyesek vallásos jellegűek, mint a kereszt, a „tudás fája”, tehát a díszítmények az értékrendre, hitvilágra, világnézetre vonatkozó elemeket is tartalmaznak. A jelrendszer kutatói hangsúlyozzák, hogy a motívumok jelképes értelmezése tartóssá csak akkor válik, ha a közösség elfogadja és besorolja általános értékei közé. A klasszikus értelemben vett népművészet történelmi kategória, hangsúlyozza Gazda Klára. Fennmaradt elemeit, azok nemzedékekkel korábban készült díszeit a mai hivatalos kultúrán felnőtt tulajdonosai, örökösei már nem ismerik, kevesen használják tudatosan saját alkotásaikon. C. G. Jung

60

szerint a nap, a hold, a négy égtáj, a víz, a föld, a két nem ősképének számítanak. Pozitívak, negatívak és szétválasztó motívumok maradtak ránk ősi kultúránkból. A napábrázolás, Tarján Gábor és sok más kutató szerint, talán az ősi napkultuszhoz fűződik, mely mindentől megóv, megvéd. A rozetta is nap, ráhímezték a vőlegényingre is, s egyebek között a kalotaszegi vállfűs női ingre, hogy viselője egészséges legyen, s óvja a rontástól. A csillagábrázolás igen gyakori, főleg a szálszámolásos kézimunkákon, s a pozitív jelképek közé tartozik. Az életfa világfa, amely az ősi sámánizmusra utal, összekapcsolja a földet az éggel és utal az alvilágra. A szív férfiszimbólum, szerelmi ajándékokon fordul elő leggyakrabban. A magyar díszítőművészet legősibb, legjellegzetesebb mintája a rózsza, ez napmotívumként is értelmezhető növényi mintaelem. A tulipán másodlagosan szereplő mintánk. Maga a motívum keleti eredetű, Kr. e. 3000 évvel Mezopotámiában alakult ki lant alakú formája, ez honosodott meg és terjedt el a magyar művészetben. Balogh Júlia is ezt a háromszirmú tulipánt tekinti ősinek, keletinek. A sokszirmú tulipán, hegyes, különálló szirmokkal nyugati hatásra került hozzánk a kereszties háborúk idején. Női szimbólum a tulipán, s Hoppál Mihály szerint termékenységjelkép. A tulipán talán azért lett általános használatú motívum, mert hasonlít a honfoglalás kori palmettás díszítményekre, s ősi-sége miatt fogadta el és terjesztette a népművészet. A reneszánsz virágmotívumok közül a gránátalma is termékenység szimbólum, keleti eredetű, a XII-XIII.

61

században került hozzánk. A szegfű szerelmi ajándékokon főleg leányszimbólumnak számít, a gyöngyvirág a XVIII. századtól jelent meg a tisztaság jelképeként, a rozmaring a boldogság jelképe. A szembenéző páros madarak szerelmet, a háttal állók halált jelképeznek. A szarvas az erő, hatalom, a kígyó az egészség megvédésének szimbóluma. (60., 61., 62. kép)

62